

Uudet kanneperusteet ja niiden liityntä
kanteenmuutoskieltoon dispositiivisessa
riita-asiassa

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Prosessioikeus
Toni Virranniemi

2018

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Uudet kanneperusteet ja niiden liityntä kanteenmuutoskieltoon dispositiivisessa riita-asiassa

Tekijä: Toni Virranniemi

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeustiede, prosessioikeus

Työn laji: Tutkielma_x_Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__ Kirjallinen työ__

Sivumäärä: VIII + 80

Vuosi: 2018

Tiivistelmä:

Tämän lainopillisen tutkielman tarkoituksena on selvittää, milloin kanteenmuutossääntely sallii uusiin kanneperusteisiin vetoamisen oikeudenkäynnin aikana (OK 14:2.3). Aiheen tarkastelu on rajattu koskemaan ainoastaan dispositiivisia riita-asioita. Käsiteltävän aiheen luonteen vuoksi tutkielmassa tarkastellaan laajasti koko kanteenmuutosinstituutiota ja siihen läheisesti liittyviä muita prosessioikeudellisia ilmiöitä.

Tutkielma etenee seuraavalla tavalla. Ensimmäiseksi tutkielmassa tarkastellaan yleisluonteisesti kanteenmuutoskiellon sisältöä ja sen merkitystä oikeudenkäynnissä. Toiseksi keskitytään tarkastelemaan, mitkä faktat kuuluvat OK 14:2.3:n sääntelyn piiriin, ja milloin uuteen kanneperusteeseen vetoamisen voidaan katsoa olevan sallittua. Kolmanneksi keskitytään tarkastelemaan kanteenmuutoskiellon suhdetta oikeusvoimaan ja vireilläolo-vaikutukseen. Viimeisenä asiakokonaisuutena tarkastellaan vielä tilanteita, joissa OK 14:2.3:n perusteella kielletty kanteenmuutos voi tulla arvioitavaksi, ja mahdollisesti hyväksytyksi, OK 14:2.1:n poikkeuksien perusteella.

Tutkielman johtopäätöksistä voidaan todeta seuraavaa. Uuteen oikeustositseikkaan vetoaminen on sallittua, mikäli se täyttää suuntaviivakonstruktion mukaiset ehdot. Lisäksi edellytetään, ettei preklusiovaikutus tai vastaajan passiivisuus aiheuta estettä uuteen seikkaan vetoamiselle. Mikäli oikeudenkäynnin aikana esitetty kanteenmuutos kielletään, voidaan kielletty muutos saattaa uuden oikeudenkäynnin kohteeksi ilman, että oikeusvoima- tai vireilläolo-vaikutus tätä estää. Uuden oikeustositseikan luonteesta riippuen, OK 14:2.3:n perusteella kielletty kanteenmuutos voi tulla hyväksyttäväksi OK 14:2.1:n 3 kohdan perusteella. Säännösten tulkintalähtökohdat eivät kuitenkaan ole täysin yhteensopivia keskenään. Tutkielmassa esitettyjen kehitysehdotusten mukaisesti OK 14:2.3:n tulkintakehystä voidaan jo lähitulevaisuudessa muuttaa joustavammaksi. Tämä onnistuisi oikeuskäytännön linjamuutoksen avulla. Suuremmat muutokset kanteenmuutosinstituutiosta vaativat kuitenkin oikeustieteellisen dialogin kautta tapahtuvan peruskonstruktion rakentamisen, jota voidaan myöhemmin hyödyntää mahdollisen lainmuutoksen valmistelun yhteydessä.

Avainsanat: kanteenmuutoskielto, kanneperuste, oikeustositseikka, oikeusvoima, prosessioikeus

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi

(vain Lappia koskevat)

Omistettu Päivi Virraniemelle

*”Kauan
kesti ymmärtää
kuinka helppoa on
maailmaa parantaa:*

*että jotakin muistaa
ja jotakin unohtaa
että hymyilee lapsen lailla
eikä pelkää rakastaa.”*

Tommy Tabermann

Sisällys

Lähteet	III
Kirjallisuus	III
Virallislähteet	VI
Oikeustapaukset	VII
Lyhenteet	VIII
1. Johdanto	1
1.1 Tutkielman tarkoitus ja rajaus	1
1.2 Tutkimusmenetelmät	3
2. Kanteenmuutoskielto yleisesti	5
2.1 Historiallinen kehitys	5
2.2 OK 14:2 yleisesti	6
2.3 Sääntelyn vaikuttavat periaatteet	9
3. Uusien kanneperusteiden suhde OK 14:2.3:in	15
3.1 Kanneperusteiden määritelmä ja niiden suhde väittämistaakkaan	15
3.2 Kanneperusteiden muutettavuuden tulkintavaihtoehdot	20
3.2.1 Lähtökohdat	20
3.2.2 Individualisointiteoria	20
3.2.3 Olivecronan ja Ekelöfin tulkintamallit	22
3.3 Nykyinen tulkintalinja oikeuskäytännön valossa	27
3.4 Suuntaviivat identiteettikysymyksen ratkaisemiseen	36
3.4.1 Lähtökohdat	36
3.4.2 Suorituskanteet	36
3.4.3 Vahvistuskanteet	38
3.4.4 Muotoamiskanteet	39
3.4.5 Suuntaviivojen kokonaisarviointi	42
4. Oikeusvoiman ja vireilläolovaikutuksen liittymäkohdat uusien kanneperusteiden esittämisessä	45
4.1 Oikeusvoima	45
4.1.1 Oikeusvoiman käsite ja vaikutustavat	45
4.1.2 Oikeusvoimavaikutuksen laajuus	47
4.1.3 Oikeusvoiman ja kanteenmuutoskiellon liittymäkohdat	50
4.2 Vireilläolovaikutus	56
4.2.1 Vireilläolovaikutuksen sisältö	56
4.2.2 Kannemääräajat ja vanhentumislainsäädäntö	58
4.2.3 Kanteenmuutoskiellon ja kumulaation suhde	59

5. Uusien kanneperusteiden suhde OK 14:2.1:n mukaisiin poikkeuksiin	65
5.1 Yleisesti	65
5.2 Välisattuma ja ennakkoluonteisen kysymyksen ratkaiseminen	65
5.3 Olennaisesti samasta perusteesta johtuva kannevaatimus	67
5.4 Käsitteiden ”sama asia” ja ”olennaisesti samasta perusteesta” yhteensopivuus...	70
6. Lopuksi	74
6.1 Yhteenveto	74
6.2 Kanteenmuutoskiellon nykyrooli ja tulevaisuus	76

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten tulkinnasta – Tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. Helsinki 1982.

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria – Yleisen oikeustieteen oppikirja. Juva 1989.

Eerola, Risto: Prosessin äärioviivoja – Johdatus prosessioikeuden perusteisiin. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Rikos- ja prosessioikeuden sarja. A, 24. Turku 1996.

Ekelöf, Per Olof: Yrkandet, talan och saken. Svensk Juristtidning 1950, s. 521–526.

Ekelöf, Per Olof: Processuella grundbegrepp och allmänna processprinciper – Några problem inom den allmänna processrättsläran. Stockholm 1956.

Ekelöf, Per Olof: Ändring av talan. Svensk Juristtidning 1957, s. 305–327.

Ekelöf, Per Olof – Boman, Robert: Rättegång, Första häftet. Sjunde upplagan. Lund 1990.

Ekelöf, Per Olof – Boman, Robert: Rättegång, Andra häftet. Åttonde upplagan. Stockholm 1996.

Ekelöf, Per Olof – Bylund, Torleif – Edelstam, Henrik: Rättegång, Tredje häftet. Sjunde upplagan. Stockholm 2006.

Ervo, Laura: Ylimmät prosessiperiaatteet – Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijät. Helsinki 1996.

Fitger, Peter: Några tankar om antalet paragrafer i RB. Teoksessa Festskrift till Lars Welamson, s. 153–172. Malmö 1988.

Havansi, Erkki: Määräajat ja oikeudenkäynti – Tutkimus prosessiliitännäisistä määräajoista. Porvoo 2004.

Havansi, Erkki: Oikeudenkäynti ja pakkotäytäntö – Prosessioikeuden oikeusdogmaattiset perusteet. Kolmas, uudistettu painos. Forum iuris: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2007.

Hepola, Matti: Oikeusvoimaopin transformaatio – Siviilioikeudellisen oikeusvoimaopin muuttuminen ja siirtyminen hallinto- ja ympäristöoikeuteen ympäristöluvan pysyvyyden kannalta. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki 2005.

Hoffrén, Mia – Vuorenperä, Mikko: Vahingonkorvaus, hinnanalennus ja vaatimistaakka. Lakimies 5/2009, s. 779–798.

Hov, Jo: Rettergang i sivile saker. 2. utgave. Bergen 1994.

Hupli, Tuomas: Siviiliprosessin laillisuustakeita. Forum iuris: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2012.

Husa, Jaakko: Oikeusvertailu – Teoria ja metodologia. Viro 2013.

Jokela, Antti: Hovioikeusmenettely. Toinen, uudistettu painos. Hämeenlinna 2010.

Jokela, Antti: Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu – Oikeudenkäynti II. Kolmas, uudistettu painos. Liettua 2012.

Jokela, Antti: Pääkäsittely, todistelu ja tuomio – Oikeudenkäynti III. Toinen, uudistettu painos. Liettua 2015.

Jokela, Antti: Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot – Oikeudenkäynti I. Kolmas, uudistettu painos. Liettua 2016.

Kaisto, Janne: Uusiin seikkoihin vetoaminen ja kanteenmuutoskielto. Defensor Legis 5/2013, s. 764-785.

Kangas, Urpo: Määräaikaan sidotut kanteet perhevarallisuus oikeudessa ja kanteenmuutoskielto. Teoksessa Business Law Forum, Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja, s. 251–294. Helsinki 2005.

Lappalainen, Juha: Asianosaisen väittämistaakasta muutoksenhaussa. Defensor Legis 1989, s. 96–119.

Lappalainen, Juha: Oikeustapauskommentti KKO 1992:133. Defensor Legis 1993, oikeustapauskasaston s. 1–6.

Lappalainen, Juha: Alioikeusuudistus 1987-1993 – Alioikeuksien yhtenäistäminen ja uusi oikeudenkäyntimenettely riita-asioissa. Kolmas, uudistettu painos. Suomen lakimiesliiton kirjasarja N:o 109. Jyväskylä 1994.

Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus I. Jyväskylä 1995.

Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus II. Jyväskylä 2001.

Lappalainen, Juha – Hupli, Tuomas: Kanne ja vastine siviiliprosessissa. Teoksessa *Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen – Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenperä, Mikko*: Prosessioikeus, s. 507-543. Viides, uudistettu painos. Liettua 2017.

Laukkanen, Sakari: Tuomarin rooli – Prosessioikeudellinen tutkimus tuomarin roolista dispositiivisen riita-asian valmistelussa silmällä pitäen riidan kohteen selvittämistä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 204. Yliopistollinen väitöskirja. Vammala 1995.

Laukkanen, Sakari: Asialegitimaation ja kanteenmuutoskiellon tarkastelua perimissiirtoa koskevassa asiassa. Teoksessa *Männistö, Jarkko (toim.)*: Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä – Juhlajulkaisu Antti Jokela 26.1.2005, s. 169-178. Jyväskylä 2004.

Launiala, Mika: Obiter dictum – Prejudikaatissa muutoin lausuttu. Edilex-sarja 2017/37. Saatavilla osoitteessa <https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/artikkelit/18018.pdf>. Julkaistu 6.9.2017.

Leppänen, Tatu: Riita-asian valmistelu todistusaineiston osalta – Prosessioikeudellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 217. Yliopistollinen väitöskirja. Vammala 1998.

Lindell, Bengt: Processuell preklusion – Av nya omständigheter eller bevis rörande saken. Göteborg 1993.

Lindell, Bengt: Civilprocessen. Andra upplagan. Göteborg 2003.

Linna, Tuula: Prosessioikeuden oppikirja. Liettua 2012.

Linna, Tuula: Kanteenmuutoskielto, preklusio ja oikeusvoima – Prosessioikeuden klassikkoja. Lakimies 3-4/2015, s. 339-366.

Linna, Tuula – Saarnilehto, Ari: Velan vanhentuminen. Liettua 2016.

Mikkola, Tuulikki: Vierasta oikeutta koskevasta selvityskynnyksestä oikeudenkäynnissä. Lakimies 6/2012, s. 875–890.

Männistö, Jarkko: Siviiliprosessuaalisen oikeusvoimaopin muutoksesta, sen perusteista ja vaikutuksista. Lakimies 1/2004, s. 37–48.

Männistö, Jarkko: Theory of Preclusion. Yliopistollinen väitöskirja. Turku 2013.

Nordh, Roberth: Praktisk process I. Processens ram i tvistemål. Första upplagan. Uppsala 2001.

Olivecrona, Karl: Rätt och dom. Andra upplagan. København 1966.

Peltonen, Jukka: Oikeustositseikoista oheisineen. Teoksessa Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia. Juhlakirja Juha Lappalainen 60 vuotta, s. 421-439. Helsinki 2007.

Saranpää, Timo: Näyttöenemmyysperiaate riita-asiassa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 299. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki 2010.

Siltala, Raimo: Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 234. Vammala 2003.

Siltala, Raimo: Oikeudellinen tulkintateoria. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 261. Jyväskylä 2004.

Sippo, Jukka – Välimaa, Asko: Siviiliprosessin muutetut säännökset. Jyväskylä 2003.

Tirkkonen, Tauno: Kanteenmuutoskielto siviiliprosessissa. Lakimies 1960, s. 630-645.

Tirkkonen, Tauno: Suomen siviiliprosessioikeus I. Toinen, uudistettu painos. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 105. Porvoo 1974.

Tirkkonen, Tauno: Suomen siviiliprosessioikeus II. Toinen, uudistettu painos. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 128. Porvoo 1977.

Vaitoja, Jari: Väittämistaakka, tuomarin kyselyvelvollisuus ja pakottavaan yksityisoikeudelliseen sääntelyyn perustuvien vaatimusten tutkiminen siviiliprosessissa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 321. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki 2014.

Virolainen, Jyrki: Materiaalinen prosessinjohto. Helsinki 1988.

Virolainen, Jyrki: Kanteen muuttamisesta ja ennakkopäätösten perustelemisesta – teoriaa, käytäntöä, kritiikkiä. *Defensor Legis* 1990, s. 563–586.

Virolainen, Jyrki: Alioikeusuudistus I – Käräjäoikeus ja siviiliprosessin muutokset. Kolmas, uudistettu painos. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja B, 19. Rovaniemi 1993.

Virolainen, Jyrki: Lainkäyttö – Oikeudenkäynnin perusteet ja lainkäyttöelimet siviili- ja rikosprosessissa. Suomen lakimiesliiton kirjasarja N:o 114. Jyväskylä 1995.

Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Tuomion perusteleminen. Hämeenlinna 2010.

Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Periaatteet prosessioikeudessa. Teoksessa *Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen – Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko*: Prosessioikeus, s. 117–236. Viides, uudistettu painos. Liettua 2017.

Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeuden perusteet – Prosessioikeuden yleisiä lähtökohtia sekä menettely käräjäoikeuden tuomioon asti. Hämeenlinna 2009.

Vuorenpää, Mikko: Yksi huomio kanteenmuutoskiellosta. *Defensor Legis* 2/2010, s. 211–213.

Virallislähteet

HE 33/1959 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren sekä laeiksi eräiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevien muiden lakien muuttamisesta. Helsinki 1959.

HE 12/1971 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asianosaisia ja eräiden asioiden käsittelyjärjestystä koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamisesta. Helsinki 1971.

HE 15/1990 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi. Helsinki 1990.

HE 32/2001 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiain valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta. Helsinki 2001.

HE 46/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Helsinki 2014.

SOU 44/1948: Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk II. Ruotsi 1948.

Oikeustapaukset**Korkein oikeus**

KKO 1983 II 55

KKO 1985 II 132

KKO 1986 II 92

KKO 1988:37

KKO 1990:111

KKO 1990:83

KKO 1992:45

KKO 1992:64

KKO 1992:133

KKO 1993:18

KKO 1993:105

KKO 2000:84

KKO 2001:62

KKO 2001:136

KKO 2003:81

KKO 2004:41

KKO 2009:20

KKO 2010:9

KKO 2010:57

KKO 2013:23

KKO 2013:34

KKO 2013:54

KKO 2013:72

KKO 2015:58

KKO 2016:47

KKO 2017:10

Hovioikeudet

Itä-Suomen hovioikeuden tuomio 648, annettu 9.4.1981 (I-SHO n:o 648/80)

Rovaniemen hovioikeuden tuomio 297, annettu 19.6.1986 (RHO n:o 297/86)

Helsingin hovioikeuden tuomio 2377, annettu 8.7.1992 (S 90/1625, HeHO 1992:5)

Turun hovioikeuden tuomio 1580, annettu 20.6.2005 (S 04/1839, THO 2005:23)

Vaasan hovioikeuden päätös 243, annettu 19.2.2007 (VaaHO S 06/864)

Kouvolan hovioikeuden päätös 1063, annettu 5.10.2007 (KouHO S 07/307)

Kaikki hovioikeuksien ratkaisut ovat lainvoimaisia.

Ruotsin korkein oikeus

NJA 1959, s. 658

NJA 1995 s. 644

NJA 2005, s. 295

Lyhenteet

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi 4.11.1950)
HE	hallituksen esitys
HelHO	Helsingin hovioikeus
ibid.	viittauksen kohde sama kuin edellä
I-SHO	Itä-Suomen hovioikeus
KKO	korkein oikeus
KouHO	Kouvolan hovioikeus
NJA	Nytt juridiskt arkiv (Ruotsin korkeimman oikeuden tapauksia)
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
RB	rättegångsbalken 18.7.1942, Ruotsin oikeudenkäymiskaari
RHO	Rovaniemen hovioikeus
SOU	Statens offentliga utredningar (Ruotsi)
THO	Turun hovioikeus
Tvl	lov 17.6.2005 nr 90 om mekling og rettergang i sivile tvister, Norjan siviiliprosessilaki
VaaHO	Vaasan hovioikeus
vp	valtiopäivät

1. Johdanto

1.1 Tutkielman tarkoitus ja rajaus

Pro gradu -tutkielmani tarkastelee kanteenmuutosinstituution suhtautumista tilanteeseen, jossa kantaja esittää uusia kanneperusteita oikeudenkäynnin aikana. Oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) 14:2 (1052/1992) sisältää säännöksen kanteenmuutoskiellosta. Kun kantaja saattaa siviilioikeudellisen riita-asian ratkaisemisen tuomioistuimen käsiteltäväksi haastehakemuksen avulla, ei hän voi tämän jälkeen mielivaltaisesti muuttaa kanteensa sisältöä oikeudenkäynnin aikana. Näin taataan, että oikeudenkäynti etenee mahdollisimman selkeästi ja keskitetysti. Tällöin vastaaja voi myös lähtökohtaisesti luottaa alkuperäisen haastehakemuksen sisältöön, jolloin hänen puolustautumismahdollisuutensa ovat paremmin taattu.

OK 14:2.3 määrittelee sen, milloin kantajan esittämä uusi kanneperuste katsotaan joko kielletyksi tai hyväksyttäväksi kanteenmuutokseksi. Pykälän mukaan kantajan uusi kanneperuste voidaan sallia, mikäli asia ei sen johdosta muutu toiseksi. Lain sanamuoto ei itsessään anna selkeää vastausta siihen, milloin uusi kanneperuste voidaan hyväksyä OK 14:2.3:n mukaisesti.¹ Määritelmää voidaankin, sen tulkinnanvaraisuuden perusteella, pitää erityisen vaikeasti arvioitavana prosessuaalisena ilmiönä.² Tämän vuoksi tutkielman tarkoituksena onkin selvittää OK 14:2.3:n tulkinnallisen kehyksen sisältöä kokonaisuutena.

Tutkielma etenee seuraavalla tavalla. Ensiksi esitellään kanteenmuutosinstituution historiallinen kehitys, OK 14:2:n nykymuotoinen sisältö sekä ne prosessuaaliset taustaperiaatteet, joiden toteutumista kanteenmuutoskiellon käyttöönottamisella on tarkoitusta parantaa. Historiallista katsantoa voidaan pitää perusteltuna, koska tätä kautta ymmärretään paremmin niitä syitä, joiden takia säännös kanteenmuutoskiellosta on otettu Suomessa käyttöön.³ OK 14:2:n sisällön lyhyt selostaminen on myös tärkeää, koska pykälä muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden, jota tulee myös ehdottomasti tulkita tästä näkökulmasta. Taustaperiaatteiden ymmärtäminen antaa vuorostaan ne alustavat työkalut, joiden avulla OK 14:2.3:n mukaista tulkintaa tulee lähteä purkamaan.

¹ *Lappalainen–Hupli* 2017, s. 537. Lainvalmisteluaineisto ei anna kysymykseen sen parempaa vastausta. Katso *HE 33/1959 vp*, s. 10. Prosessilakien esityöt ovat valitettavan usein tulkinnanvaraisia ja jopa mitään sanomattomia. *Virolainen* 1995, s. 158. Sama problematiikka esiintyy myös Ruotsissa. Lainvalmisteluaineiston mukaan asia ei muutu toiseksi, mikäli asian identiteetti säilyy samana. *SOU 44/1948*, s. 186.

² *Ekelöf–Boman* 1996, s. 124.

³ Katso lainsäädännön historiallisen tarkoituksen tulkinnasta *Siltala* 2003, s. 338-340 ja *Siltala* 2004, s. 451.

Toiseksi tutkielmassa on tarkoituksena selvittää, mitä OK 14:2.3:n mukaisilla ”uusilla seikoilla” tarkoitetaan, ja millä tavoin ”asian toiseksi muuttumista” tulee oikeusjärjestyksessämme arvioida. Tässä yhteydessä seikoilla tarkoitetaan oikeustosisekoja.⁴ Tutkielmassa tarkastellaankin, mitkä kantajan tuomioistuimelle esittämät faktat katsotaan kuuluvan OK 14:2.3:n arvioinnin piiriin. Tämän jälkeen tarkastellaan niitä oikeustieteen kehittämiä tulkintateorioita, jotka antavat erilaisia tulkintalähtökohtia asian identiteettikysymyksen ratkaisemiseksi. Teorioiden pohjalta siirrytään tutkimaan, miten oikeuskäytäntö on katsonut kysymyksen tulevan ratkaistavaksi. Tätä kautta luodaankin kokonaiskuva OK 14:2.3:n mukaisen tulkinnan perusteille.

Kolmanneksi tutkielmassa tarkastellaan kanteenmuutoskiellon suhdetta oikeusvoimaan. Kyseiset prosessuaaliset ilmiöt ovat keskenään vahvassa vuorovaikutussuhteessa. Mikäli tuomioistuin katsoo kielletyn kanteenmuutoksen tulevan kyseeseen, tulee kantajalla olla mahdollisuus saattaa kielletty muutos uuden oikeudenkäynnin kohteeksi ilman, että oikeusvoimavaikutus tätä estää.⁵ Tämän vuoksi tutkielmassa selvitetään kyseisten ilmiöiden vaikutusalojen laajuutta ja niiden rajoja. Laajan oikeusvoimavaikutuksen vuoksi selvitetään myös, milloin kantajan ei voida katsoa pystyneen esittämään haluamaansa kanneperustetta ensiprosessin aikana.⁶

Neljänneksi tutkielmassa selvitetään kanteenmuutoskiellon suhdetta vireilläolovaikutukseen. Vireilläolovaikutus toimii oikeusvoiman vastinparina, jonka vuoksi ilmiöiden tulkinnalliset ulottuvuudet ovat käytännössä yhtenäiset.⁷ Tällöin kielletty kanteenmuutos voidaan käytännössä saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi uuden kanteen avulla, vaikka alkuperäinen kanne olisikin vielä oikeudenkäynnin kohteena. Tämän vuoksi tutkielmassa tarkastellaan edellytyksiä uuden kanteen nostamiselle, ja otetaan selvää siitä, voidaanko kielletyn kanteenmuutoksen johdosta nostettu uusi kanne kumuloida osaksi alkuperäisen kanteen oikeudenkäyntiä.

Viidenneksi tutkielmassa tarkastellaan tilanteita, joissa OK 14:2.3:n perusteella kielletty kanteenmuutos voi tulla arvioitavaksi, ja mahdollisesti hyväksytyksi, jonkin OK 14:2.1:n kohdan perusteella. Huomiota kiinnitetään erityisesti OK 14:2.1:n 3 kohdan mukaisen,

⁴ Lappalainen 1995, s. 56 ja 399.

⁵ Lappalainen 1989, s. 107, Lappalainen 2001, s. 428, ja Jokela 2012, s. 303. Katso myös Fitger 1988, s. 160.

⁶ Tuomion oikeusvoimavaikutus estää asianosaista vetoamasta uudessa oikeudenkäynnissä sellaisiin oikeustosisekoihin, joilla on liittymäkohta ensiprosessissa esitettyyn tapahtumainkulkuun, ja joihin asianosainen olisi voinut vedota jo ensiprosessin aikana. Männistö 2004, s. 41, Saranpää 2010, s. 67, Jokela 2015, s. 582-583 ja Linna 2015, s. 358.

⁷ Lappalainen 1995, s. 381 ja Lappalainen–Hupli 2017, s. 523.

kokonaan uuden, kannevaatimuksen esittämisen mahdollisuuteen. Lisäksi tarkastellaan sitä, miten 3 kohta ja 3 momentti ovat tulkinnoiltaan yhteensopivia keskenään. Lopuksi tutkielmassa esitetään vielä arviointi kanteenmuutosinstituution nykyroolista ja mahdollisista tulevaisuuden kehityssuunnista.

Tutkielmassa käsitellään laajasti kanteenmuutoskieltoa ja siihen läheisesti liittyviä prosessuaalisia ilmiöitä. Tämän takia tutkielmaan liittyykin useita rajoituksia.⁸ Ensinnäkin tutkielma keskittyy dispositiivisten riita-asioiden tarkastelemiseen.⁹ Toiseksi OK 14:2.1:n mukaisten uusien kannevaatimusten arviointiin otetaan kantaa pääasiallisesti vain 3 momentin yhtymäkohtien yhteydessä. Näin tehdään myös OK 14:2:n 2 ja 4 momenttien sisältöjen suhteen.¹⁰ Kolmanneksi oikeusvoimaa, vireilläolovaikutusta ja preklusiota käsitellään tutkielmassa vain niiltä osin, kun se on tarpeellista OK 14:2.3:n mukaisen kokonaisarvioinnin selvittämisessä.¹¹ Neljänneksi oikeusvertailu rajataan koskemaan Norjan ja Ruotsin oikeusjärjestyksiä.¹²

1.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkielman lähtökohtainen tutkimusmenetelmä on oikeusdogmaattinen. Aiheeseen liittyvien oikeuslähteiden tutkimisella pyritään saamaan mahdollisimman selvä kuva voimassa olevan oikeuden reaalista sisällöstä.¹³ Aiheen luonteen vuoksi erityistä painoarvoa oikeuslähteinä saavat oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden kannanotot. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa formaalista tai objektiivista tulkintamenetelmää ei pystytä tyydyttävästi hyö-

⁸ Täsmällisemmät rajoitukset esitetään lukukohtaisesti.

⁹ Oikeudenkäymiskaarissa riita-asiasta käytetään ilmaisua ”asia, jossa sovinto on sallittu”. Tällöin asianosaiset voivat tehdä asiassa haluamansa sisältöisen sovinnon. Dispositiivisissa riita-asioissa on kyse sopimusvapauden piiriin kuuluvista vaateista. Asianosaisilla on, määräämisperiaatteen mukaisesti, oikeus päättää oikeusriidan laajuudesta, jolloin heitä koskee vaatimis- ja väittämistaakka. Myöntämisen ja tunnustamisen mahdollisuuksilla asianosaiset voivat päättää myös prosessuaalisen totuuden sisällöstä. Indispositiivisissa riita-asioissa oikeussuhteeseen liittyy aina jokin julkinen intressi, jolloin asianosaiset eivät voi itse sopia tuomion lopputuloksesta. Tällöin menettelyn kulusta ja muotoutumisesta päättää pääsääntöisesti tuomioistuimien. Katso *Lappalainen 1995*, s. 86-89.

¹⁰ OK 14:2.2:llä ei ole suoraa liityntää 3 momentin sisältöön. 2 momentin sisältöön kiinnitetään huomiota 1 ja 3 momenttien yhtymäkohtien tarkastelun yhteydessä.

¹¹ Tämä perustuu prosessuaalisten ilmiöiden laajuuteen. Esimerkiksi preklusiolla on merkittävä rooli uusien kanneperusteiden esittämisessä, koska se voi rajoittaa myös OK 14:2.3:n perusteella sallittujen kanneperusteiden esittämistä oikeudenkäynnin aikana. Preklusiosääntely koskee oikeustositseikkojen lisäksi kuitenkin myös todisteita, ja sääntely ei ole näiden osalta kaikissa tilanteissa yhdenmukainen. *Linna 2012*, s. 89. Tutkielmassa pyritään keskittymään juuri uusien kanneperusteiden ja kanteenmuutoskiellon suhteen määrittelyyn, jolloin rajausta voidaan pitää tarpeellisena.

¹² Katso tarkemmin seuraava alaluku.

¹³ Toisin sanoen tarkastelu kohdistuu institutionaaliseen tuomarinreferenssiin. Katso tarkemmin *Siltala 2003*, s. 326. Hyväksyttävistä oikeuslähteistä ja niiden kategorioinnista katso *Aarnio 1982*, s. 87-96 ja *Siltala 2004*, s. 416-427.

dyntämään.¹⁴ Vaikka subjektiivisen tulkinnan mahdollisuuden voidaan katsoa tulevan kyseeseen OK 14:2:n tulkinnassa, on sen mahdollisuus 3 momentin sisällön arvioinnissa erittäin rajoittunut.¹⁵

Tulkintametodin voidaan katsoa lähestyvän teleologista laintulkintaa. Teleologisen metodin lähtökohtana on säännöksen objektiivisen tarkoituksen selvittäminen, jolloin tulkinnan apuna käytetään juridisia asia- ja auktoriteettiargumentteja.¹⁶ Oikeuskirjallisuuden kehittämät tulkintamallit toimivat tällaisina argumentteina, koska ne ovat rakennettu kanteenmuutoskiellon taustaperiaatteet huomioon ottaviksi. Oikeuskäytännön omaksuttua kyseiset argumentit, ovat ne kiinnittyneet paremmin osaksi institutionaalista tuomarinreferenssiä.¹⁷ Tämä johtaa tilanteeseen, jossa tutkimusmetodina tulee myös korostuneesti käyttää oikeuskäytännössä vakiintuneen tulkinnan selvittämistä. Keskeistä onkin tällöin erottaa sisällöllisesti toisistaan varsinainen prejudikaattinormi (ratio decidendi) ja eivelloittava perustelukonteksti (obiter dicta), jotta oikeustilasta saadaan reaalin kuva.¹⁸

Oikeusvertailun tarkoituksena on tuottaa lisäarvoa tutkielman aineistoon. Ruotsin ja Suomen kanteenmuutosinstituutiot vastaavat merkittävässä määrin toisiaan. Koska aiheeseen liittyvä lainsäädäntö on oikeusjärjestyksien välillä käytännössä identtistä, voidaan Ruotsin järjestelmän katsoa toimivan praktisen oikeusvertailun kohteena. Tällöin kotimaisen oikeuden soveltamisen tulkintaongelmiin haetaan argumentaatiopohjaa tutkimalla suoraan ulkomaalaisen järjestelmän oikeussäätelyn ja -käytännön sisältöä.¹⁹ Norjan järjestelmään tehtävä vertailu on luonteeltaan teoreettista. Tämä perustuu Suomen ja Norjan järjestelmien huomattavampaan eroavaisuuteen. Teoreettisen oikeusvertailun avulla pyritään parantamaan oikeudellisen tiedon määrää. Vertailun avulla pystytään siten hahmottamaan paremmin oman oikeusjärjestelmän perusratkaisujen sisältöä, ja samalla saadaan myös uusia näkökulmia mahdollisille de lege ferenda -tulkinnoille.²⁰

¹⁴ Formaalisessa tulkinnassa säännöksen sanamuodon mukainen ajatussisältö antaa lähtökohdan tulkinnalle. Objektiivinen tulkinta taas pyrkii korostamaan, etteivät henkilökohtaiset käsitykset saa vaikuttaa formaalisen tulkinnan sisältöön. *Virolainen* 1995, s. 184-185.

¹⁵ Subjektiivisessa tulkinnassa oikeussäännön tulkintaohjeen sisältö pyritään löytämään lainsäätäjän tarkoituksesta (ratio). *Ibid.*, s. 186-187. Katso OK 14:2.3:n ratiosta *HE 33/1959 vp*, s. 10. Vertaa *HE 12/1971 vp*, s. 10 ja *HE 15/1990 vp*, s. 102-103 sisältöjen laajuuteen.

¹⁶ *Aarnio* 1989, s. 239, *Virolainen* 1995, s. 187-190 ja *Jokela* 2016, s. 188-189.

¹⁷ *Siltala* 2003, s. 326. Hyväksyttävästä oikeuslähteestä muodostuu täten heikosti velvoittava. *Aarnio* 1982, s. 95-96.

¹⁸ Oikeuskäytännön ratkaisut toimivat korostuneena tulkintalähtökohtana voimassa olevan oikeuden reaalisen sisällön määrittämisessä. *Siltala* 2003, s. 340-341 ja *Siltala* 2004, s. 451-452. Erottelun perusteista katso *Launiala* 2017, s. 12.

¹⁹ *Husa* 2013, s. 78-82. Erityisesti ruotsalaiselle oikeuskirjallisuudelle on tutkielmassa annettu suuri merkitys.

²⁰ *Ibid.*, s. 82-84.

2. Kanteenmuutoskielto yleisesti

2.1 Historiallinen kehitys

Varsinainen säännös kanteenmuutoskiellosta on ensimmäisen kerran otettu käyttöön Suomessa vuonna 1960. Ennen kyseistä säännöstä kanteenmuutoskiellon voitiin katsoa olevan johdettavissa OK 25:21:stä. Pykälän mukaan tuomiovirheeksi katsottiin muun muassa sellainen tilanne, jossa oikeus on tuominnut siitä, mitä ei ole oikeuteen haastettu.²¹ Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (362/1960) perustui 30.4.1959 annettuun hallituksen esitykseen.

Hallituksen esityksessä todetaan, että aikaisemmin voimassa olleessa laissa ei ollut varsinaista säännöstä kanteen muuttamisen sallittavuudesta. Aiheen suhteen oli kuitenkin jo tuolloin ilmennyt epävarmuutta käytännössä.²² Koska esityksessä ehdotettiin, että kantajan tulisi vaatimuksiensa ohella ilmoittaa jatkossa myös vaatimuksensa perusteet haastehakemuksessa, katsottiin erillisen kanteenmuutoskielto säännöksen käyttöönottamisen olevan perusteltua.²³ Lähtökohtaisen kanteenmuutoskiellon lisäksi OK 14:2:än otettiin myös määräykset kanteenmuutoskiellon poikkeuksista välisattuma- ja liitännäisvaatimus-tilanteissa, kiellosta tehdä liitännäisvaatimus ylemmässä oikeusasteessa ja mahdollisuudesta muuttaa alkuperäisiä kanneperusteita, mikäli asia ei sen johdosta muutu toiseksi.²⁴

Oikeudenkäymiskaaren osittaisuudistus toi seuraavan muutoksen kanteenmuutoskieltoon vuonna 1972. 26.2.1971 annetun hallituksen esityksen tarkoituksena oli pyrkiä muuttamaan lainsäädäntöä tilanteissa, joissa asianosainen on poissa tuomioistuinkäsittelystä.²⁵ Esityksen merkittävänä lähtökohtana oli laajentaa mahdollisuutta tuomioiden antamiseen niissä tilanteissa, joissa asianosainen jää oikeudenkäynnissä passiiviseksi. Koska kanteenmuutoskiellon poikkeuksien katsottiin olevan suhteellisen laajat, lisättiin OK 14:2:än 4 momentti. Momentin mukaan, mikäli kantaja haluaa asian ratkaisemista vastaajan jäädessä passiiviseksi, voidaan ratkaisu antaa vain niihin vaatimuksiin liittyen, jotka on esitetty haasteessa tai asianosaisen läsnä ollessa. 4 momentin kielto koskee myös kanneperusteita, vaikka asia ei muuttuisikaan toiseksi.²⁶

²¹ *Tirkkonen*, 1974, s. 448.

²² *HE 33/1959 vp*, s. 5.

²³ *Ibid.*, s. 1-2 ja 5. Kanneperusteiden esittämisvaatimuksen lisäämisellä pyrittiin välttämään oikeudenkäyntien ylimalkkaisiksi muodostumista.

²⁴ *Ibid.*, s. 10.

²⁵ *HE 12/1971 vp*, s. 1.

²⁶ *Ibid.*, s. 10.

Alioikeusuudistus toi seuraavan muutoksen kanteenmuutoskieltoon 1990-luvulla. 23.2.1990 annettuun hallituksen esitykseen sisältyi ehdotus säännöksestä, jonka mukaan kantajalla on oikeus vaatia vahvistettavaksi sellainen oikeussuhde, jonka ratkaisemista asian muun osan ratkaiseminen edellyttää.²⁷ Ennakkoluontoisten vahvistamistilanteiden säätämisen lisäksi, esityksessä ehdotettiin myös muutoksia sallitun kanteenmuutoskiellon tekemisajankohtaan liittyen. Pääkäsittelyn pitkittymisen välttämiseksi ehdotettiin, että mikäli vaatimus 1 momentin 2 tai 3 kohdan mukaisesta kanteenmuutoksesta tehdään vasta pääkäsittelyssä, vaatimus on jätettävä tutkimatta, mikäli sen tutkiminen viivyttää asian käsittelyä.²⁸

2.2 OK 14:2 yleisesti

Nykyisen muotonsa OK 14:2 on saavuttanut vuonna 1991. Säännös kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

Kannetta riita-asiassa ei saa oikeudenkäynnin aikana muuttaa. Kantajalla on kuitenkin oikeus

1) vaatia muuta kuin kanteessa tarkoitettua suoritusta, milloin vaatimus perustuu oikeudenkäynnin aikana tapahtuneeseen olosuhteiden muutokseen tai vasta silloin kantajan tietoon tulleeseen seikkaan;

2) vaatia vahvistettavaksi sellainen oikeussuhde, joka asianosaisten välisessä oikeudenkäynnissä on riitainen ja jonka selvittämistä asian muun osan ratkaiseminen edellyttää, sekä

3) vaatia korkoa tai tehdä muu sivuvaatimus taikka uusikin vaatimus, mikäli se johtuu olennaisesti samasta perusteesta.

Jos 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitettu vaatimus tehdään vasta pääkäsittelyssä, vaatimus on jätettävä tutkimatta, jos sen tutkiminen viivyttää asian käsittelyä. Sellaista vaatimusta ei voida tehdä ylempässä tuomioistuimessa.

Kanteen muuttamiseksi ei ole katsottava sitä, että kanteen tueksi esitetään uusia seikkoja, ellei asia sen johdosta muutu toiseksi.

Jos vastaaja riita-asiassa ei ole antanut kirjallista vastausta tai lausumaa taikka on jäänyt tuomioistuimeen saapumatta ja kantaja haluaa asian ratkaistavaksi, tuomioissa annetaan ratkaisu ainoastaan haastehakemuksessa esitettyihin sekä niihin 1 momentissa tarkoitettuihin vaatimuksiin, joista vastaaja on oikeudenkäynnin aikana saanut tiedon. Kanteen muuttamisena pidetään tällöin myös edellä 3 momentissa mainittujen seikkojen esittämistä vastaajan saamatta niistä tietoa.

²⁷ Vahvistettavia ovat ainoastaan sellaiset kysymykset, joissa voidaan nostaa käytännössä myös erillinen vahvistuskanne. *HE 15/1990 vp*, s. 102.

²⁸ *Ibid.*, s. 103.

Lähtökohtana on, ettei kannetta saa muuttaa oikeudenkäynnin aikana. Kantajan on esitettävä kanteessa vaatimuksensa (petitum) ja ne kanneperusteet, joihin hän kyseiset vaatimuksensa perustaa (causa). Täten hän yksilöi oikeusriidan ja asettaa tuomioistuimen tutkimisvallan lähtökohtaiset rajat oikeudenkäyntiin liittyen.²⁹ Kanteen muuttaminen ilman erillistä säännöstä johtaisikin helposti oikeudenkäyntien pitkittymiseen ja monimutkaistumiseen. On kuitenkin otettava huomioon, että täyskielto johtaisi helposti samankaltaisiin vaikutuksiin, jolloin poikkeuksien asettamisen voidaan katsoa olevan perusteltua.³⁰

OK 14:2.1:ssä säädellään kolmesta hyväksyttävästä kannevaatimuksen muuttamisperusteesta. Ensimmäisessä perusteessa on kysymys niin sanotusta välisattuma - tilanteesta.³¹ Tällaisessa tilanteessa kantaja voi vaatia muuta suoritusta, kuin mitä hän on kanteessaan vaatinut, mikäli oikeudenkäynnin aikana on tapahtunut olosuhteiden muutos tai kantaja saa tiedon tällaisesta muutoksesta oikeudenkäynnin aikana. Tyypiesimerkinä voidaan pitää tilannetta, jossa kanne on nostettu tietyn esineen palauttamiseksi oikealle omistajalleen. Mikäli esine tuhoutuu oikeudenkäynnin aikana tai kantaja saa vasta tuolloin tiedon esineen tuhoutumisesta, voi kantaja muuttaa kannevaatimustaan oikeudenkäynnin aikana. Tällöin hän voi esimerkiksi vaatia surrogaattina rahaa esineen käypään arvoon perustuen.³²

OK 14:2.1:n 2 kohdan poikkeus koskee niin sanottua ennakkoluonteisen kysymyksen - tilannetta.³³ Kantaja voi lisätä vaatimuksen sellaisen oikeussuhteen vahvistamisesta, joka on riittävä, ja jonka selvittämistä asian muun osan ratkaiseminen edellyttää. Uusi vaatimus on siis sellainen, jota vaaditaan vahvistuskanteen avulla, ja jonka ratkaiseminen on edellytys alkuperäisen kannevaatimuksen ratkaisemiselle.³⁴ Esimerkkinä voidaan pitää tilannetta, jossa kantaja vaatii kompensatiota sopimusrikkomuksen perusteella. Kantaja voi hyväksyttävästi vaatia myös itse sopimuksen olemassaolon vahvistamista, mikäli vastaaja on oikeudenkäynnin aikana tämän riitauttanut.

OK 14:2.1:n viimeisenä hyväksyttävänä kannevaatimuksen muuttamisperusteena on niin sanottu liitännäisvaatimus -tilanne. Kantaja saa hyväksyttävästi lisätä vaatimuksen koros-

²⁹ *Lappalainen* 1995, s. 395 ja *Hupli* 2012, s. 74. Vastajan esittämät vastatositteet voivat luonnollisesti muuttaa tutkimisvallan rajoja myöhemmin oikeudenkäynnissä.

³⁰ Tarkemmin luku 2.3.

³¹ *Lappalainen* 1995, s. 407.

³² *Jokela* 2012, s. 299.

³³ *Ibid.*, s. 300.

³⁴ *Lappalainen* 1995, s. 408.

ta tai muusta sivuvaatimuksesta, joka liittyy olennaisesti alkuperäisiin kannevaatimuksiin. Sivuvaatimuksen tulee olla siis liitännäisluonteinen.³⁵ Hyväksyttävä muutos voi koskea niin prosessuaalista kuin myös aineellistakin liitännäisvaatimusta.³⁶ Uusienkin vaatimuksien esittäminen on pykälän perusteella mahdollista, mikäli ne johtuvat olennaisesti samasta perusteesta kuin alkuperäiset kannevaatimukset.³⁷

OK 14:2.2 säätelee hyväksyttävästä ajankohdasta kannevaatimuksien muuttamiselle. Ennakkoluonteisten kysymysten ja liitännäisvaatimusten kohdalla hyväksyttävä kanteenmuutos voidaan tehdä lähtökohtaisesti oikeudenkäynnin valmistelun aikana. Oikeudenkäynnin edettyä pääkäsittelyyn saadaan muutos tehdä vain, mikäli se ei johda asian viivästymiseen. Tällöin hyväksyttävyyden perusteet pohjautuvat asian luonteeseen ja myös tuomioistuimen harkintavaltaan. Tärkeää on kuitenkin muistaa, ettei kanteenmuutoksen kieltäminen tällaisessa tapauksessa aina muodosta kantajalle oikeudenmenetyksiä, koska hän voi ajaa pääsääntöisesti uusia vaatimuksia myöhemmin uudella kanteella.³⁸ Ainoana poikkeuksena tästä ovat uudet alternatiiviset liitännäisvaatimukset.³⁹ Ennakkoluonteisten kysymysten ja liitännäisvaatimusten perusteilla kanteen ei voi muuttaa enää muutoksenhakutuomioistuimessa. Tältä osin kielto on ehdoton.⁴⁰

2 momentin rajoitus ei koske niitä tilanteita, joissa on kysymys välisattumasta. Tämä on ymmärrettävää, koska mikäli tätä ei mahdollistettaisi, putoaisi välisattuma -poikkeuksen oikeudellinen pohja kokonaan. Välisattuma -perusteella kanteen muuttaminen on mahdollista vielä muutoksenhakuvaiheessa ja jopa korkeimmassa oikeudessa.⁴¹

OK 14:2.3 säätelee kanneperusteiden muuttamisen mahdollisuudesta. Säännöksen mukaan kanteenmuutoksenkielto ei koske tilanteita, joissa alkuperäisen kanteen tueksi vedotaan uusiin kanneperusteisiin, eikä asia tämän johdosta muutu toiseksi.⁴² Pykälän sanamuoto ei kuitenkaan anna vastausta siihen kysymykseen, milloin asian identiteetti voidaan katsoa muuttuneen toiseksi.⁴³ Säännöksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia tulkintavaihtoehtoja siitä, milloin asian voidaan katsoa

³⁵ Jokela 2012, s. 300.

³⁶ Tirkkonen 1974, s. 452.

³⁷ Katso tarkemmin luku 5.3.

³⁸ Lappalainen 1995, s. 409.

³⁹ Katso tarkemmin luku 4.1.2.

⁴⁰ Perustuu instanssijärjestyksen periaatteeseen: muutoksenhakutuomioistuin ei voi tutkia sellaisia vaatimuksia, joita ei ole esitetty alioikeudessa. Jokela 2010, s. 280. Katso esimerkkeinä Turun hovioikeudessa 20.6.2005 annettu tuomio (Nro 1580, THO 2005:23) ja KKO 2015:58.

⁴¹ Ibid., s. 280.

⁴² Lappalainen 1995, s. 409-410.

⁴³ Lappalainen–Hupli 2017, s. 537.

muuttuneen toiseksi. Uusiin kanneperusteisiin vetoamiselle ei ole asetettu erillistä määräaikaa, koska niiden esittäminen on sidottu preklusiosääntelyyn.⁴⁴

OK 14:2.4 säätelee kanteenmuutoskiellon sisällöstä vastaajan poissaolo -tilanteissa. Mikäli vastajaa ei ole antanut kirjallista vastausta tai erillistä lausumaa kanteeseen taikka ei ole saapunut asian tuomioistuinkäsittelyyn, voidaan ratkaisu asiassa perustaa vain niihin vaatimuksiin ja perusteisiin liittyen, joista vastaajan voidaan katsoa saaneen tiedon oikeudenkäynnin aikana.⁴⁵ Tämä edellyttää lisäksi, että kantaja vaatii asian ratkaisemista ilman vastaajan läsnäoloa, ja että kyseessä on dispositiivinen riita-asia.⁴⁶ Momentti ei koske indispositiivisia riita-asioita, joissa yksipuolinen tuomio ei ole mahdollinen.⁴⁷ OK 14:2.4:n rajoitus koskee uusien kannevaatimusten ja -perusteiden esittämistä. Sääntely perustuu kontradiktorisen periaatteen noudattamiselle.⁴⁸

Oikeusvertailun kohteina ovat tutkielmassa Ruotsin ja Norjan oikeusjärjestykset. Ruotsissa kanteenmuutoskiellosta säädellään RB 13:3:ssä ja Norjassa Tvl 9:16:ssä. Pykälien sisältöön perehdytään tarkemmin asiansyhteyksittäin tutkielman edetessä. Todettakoon kuitenkin, että Ruotsin RB 13:3 on hyvin samansisältöinen, lähes identtinen, OK 14:2:n kanssa. Vuorostaan Norjan Tvl 9:16:n ja OK 14:2:n väliset erot ovat huomattavammat.

2.3 Sääntelyn vaikuttavat periaatteet

Kanteenmuutoskielto on ehdoton kanteen nostamis- ja ajamistapaa koskeva prosessin-edellytys.⁴⁹ Tuomioistuimen tulee ottaa kanteenmuutoskielto huomioon viran puolesta (ex officio), vaikkei vastaaja tekisi asiassa erillistä prosessiväitettä.⁵⁰ Asianosaiset eivät voi siis Suomessa disponoida kanteenmuutoskiellon rajoista. Norjassa tilanne on toinen. Tvl 9:16.1 antaa asianosaisille mahdollisuuden päättää kanteenmuutoskiellon rajoista. Lähtökohtaisesti kanteen muuttaminen on siis sallittua, mikäli vastapuoli antaa siihen suostumuksensa.⁵¹ Tuomioistuimella on vain toissijainen mahdollisuus kanteenmuutosten rajoittamisessa ja hyväksymisessä oikeudenkäynnin aikana.⁵²

⁴⁴ Katso tarkemmin luku 3.1.

⁴⁵ *Lappalainen* 1995, s. 413.

⁴⁶ OK 12:10:n mukaan mahdollista, jos vastaaja on jäänyt pois istunnosta tai ei ole antanut erikseen pyydettyä kirjallista lausumaa, ja kantaja vaatii asian ratkaisua yksipuolisella tuomiolla.

⁴⁷ *Jokela* 2015, s. 144.

⁴⁸ *Tirkkonen* 1974, s. 454 ja *Lappalainen* 1995, s. 413.

⁴⁹ Muun muassa *Tirkkonen* 1974, s. 478, *Lappalainen* 2001, s. 17 ja *Vuorenpää* 2009, s. 110.

⁵⁰ *Lappalainen* 2001, s. 6.

⁵¹ *Hov* 1994, s. 258-259. Oikeustila on vallinnut Norjassa jo ennen vuoden 2008 prosessisääntelyn uudistusta.

⁵² Olosuhteita käsitellään tilannekohtaisesti jäljempänä.

Mikäli kannetta muutetaan OK 14:2:n vastaisesti, on kanne jätettävä tutkimatta luvattomasti muunnelluilta osin.⁵³ Ehdottomaksi prosessinedellytykseksi kanteenmuutoskiellon voidaan kuitenkin katsoa antavan suhteellisen paljon harkintavaltaa tuomioistuimelle. Näin on erityisesti 2 ja 3 momenttien mukaisissa tilanteissa.⁵⁴ Tällöin herääkin kysymys siitä, onko tuomioistuimen lähtökohtaisesti suotavampaa käyttää laajentavaa vai supistavaa tulkintaa kanteenmuutoskiellon rajatapauksia ratkaistaessa?⁵⁵ Prosessinedellytyksen ehdottomuus vaikuttaisi lähtökohtaisesti sulkevan pois laajentavan tulkinnan mahdollisuuden.⁵⁶

Oikeudenkäynnin keskitys ja tehokkuus ovat prosessioikeudellisia ydinperiaatteita.⁵⁷ Keskitysperiaatteen tavoitteena on oikeudenkäynnin mahdollisimman yhtäjaksoinen läpikäyminen. Tämä onkin edellytys oikeudenkäynnin välittömyydelle ja sille, etteivät lykkäykset vaaranna asian hallitsemista ja luotettavaa selvitystä.⁵⁸ Vuorostaan prosessitehokkuuden edellytyksenä on, että prosessi saataisiin läpikäytyä loppuun mahdollisimman nopeasti. Vaikka asian riittävää ja perusteellista selvittämistä voidaan pitää oikeudenkäynnin tärkeimpänä piirteenä, on prosessin nopeusvaatimusta korostettava. Oikeudenkäynnin tavoitteena on oikeusriidan ratkaiseminen lisäksi saavuttaa myös oikeusrauha asiassa. Pitkittynyt käsittely voi pahimmallaan tehdä prosessin lopputuloksen merkityksettömäksi asianosaisille (”justice delayed, justice denied”).⁵⁹

Mikäli kanteen muuttaminen olisi mahdollista ilman rajoituksia, edellä mainittujen periaatteiden toteutuminen heikkenisi huomattavasti. Jatkuvat muutokset voisivat johtaa tilanteisiin, joissa erilaisia lausuntoja jouduttaisiin pyytämään massiivisissa määrin asianosaisilta. Oikeudenkäyntien valmisteluvaiheiden pituudet kasvaisivat merkittävästi, ja pääkäsittelyyn jo siirrettyjä asioita voitaisiin joutua siirtämään takaisin valmisteluun kestämättömissä määrin. Tällainen tilanne aiheuttaisi huomattavasti ylimääräisiä kustannuksia asianosaisille.⁶⁰ Prosessiekonomian periaatteen mukaisesti on pyrittävä siihen,

⁵³ Lappalainen 2001, s. 17.

⁵⁴ Vertaa esimerkiksi tuomioistuinta, asianosaista ja kannetta koskevat edellytykset. Ibid., s. 9-16.

⁵⁵ Supistavasta ja laajentavasta tulkinnasta muun muassa Aarnio 1989, s. 257-258.

⁵⁶ Kuitenkin prosessitavoitteiden paremmaksi takaamiseksi, prosessisääntelyn tulkinnallista joustavuutta voidaan puoltaa. Katso Virolainen 1995, s. 111 ja Jokela 2016, s. 187-188.

⁵⁷ Oikeudenkäynnin keskitys ja välittömyys ovat prosessuaalisia menettelyperiaatteita. Oikeudenkäynnin tehokkuus liittyy prosessuaalisiin tavoiteperiaatteisiin. Tehokkuusperiaate pitää sisällään oikeudenkäynnin varmuuden ja nopeuden vaatimukset. Muita tavoiteperiaatteita ovat muun muassa oikeudenkäynnin halpuus ja luotettavuus. Katso Lappalainen 1995, s. 58-61 ja Virolainen 1995, s. 98 ja 200.

⁵⁸ Virolainen–Vuorenpää 2017, s. 193.

⁵⁹ Muun muassa Virolainen 1995, s. 108 ja Havansi 2007, s. 24.

⁶⁰ Kanteenmuutoskiellon puuttuminen mahdollistaisikin shikaanitilanteiden muodostumisen. Kantajan kanteenmuutoksien taka-ajatuksena saattaisi jossain tilanteissa olla nimittäin heikkovaraisemman osapuolen ulos ”savustaminen” riita-asiasta.

ettei tarpeettomia prosessitoimia suoriteta, ja että tarpeelliset toimet suoritetaan joutuisasti ja vain välittömässä laajuudessa.⁶¹ Periaatteella onkin vahva yhtymäkohta kanteenmuutoskiellon tavoitteisiin liittyen.⁶²

Kanteenmuutoskiellon avulla taataan myös, että vastaajan luottamus kanteen sisältöön säilyy oikeudenkäynnin aikana. Mikäli vastaaja joutuisi jatkuvasti antamaan vastauksensa muuttuneisiin kannevaatimuksiin tai -perusteisiin liittyen, vaikeutuisi vastaajan oikeuden käyminen huomattavasti. Nykyiselläänkin haastehakemukseen vastaaminen vie laajoissa jutuissa aikaa ja tuottaa merkittäviä kustannuksia.⁶³ Kanteenmuutoskiellon ollessa lähtökohtana, vastaaja voi luottaa haastehakemuksessa esitettyjen vaatimusten ja niiden perusteiden sisältöön.⁶⁴ Vastaaja pystyy näin myös kerralla antamaan kattavan vastauksen jokaiseen haastehakemuksen kohtaan.⁶⁵ Tällöin oikeusriidan kohde ja rajat ovat mahdollisimman aikaisessa vaiheessa selvät, jolloin asian käsittely ja ratkaiseminen helpottuvat.

Vastaajan luottamuksen kanteen sisältöön tulee säilyä myös niissä tilanteissa, joissa hän jää passiiviseksi. Kontradiktorisen periaatteen mukaisesti asianosaisilla tulee olla osallistumisoikeus ja ilmaisuvapaus oikeudenkäyntiin sekä siihen liittyvään aineistoon liittyen.⁶⁶ Tuomioistuimen tulee nimenomaisesti varata asianosaisille tilaisuus aineiston esittämiseen ja vastineen antamiseen.⁶⁷ Täten on perusteltua, että mikäli kantaja haluaa asian ratkaistavaksi yksipuolisella tuomiolla, samalla kun vastaaja on päättänyt, ettei hän halua käyttää osallistumisoikeuttaan, on myös kanteen muuttaminen OK 14:2.4:n mukaisesti kielletty. Kantajan sallitullakin perusteella tekemä kanteenmuutos vaatii siis aina sen, että vastaaja antaa oman lausumansa muutoksiin liittyen.

Kanteenmuutoskiellon poikkeuksien olemassaoloa voidaan myös puoltaa prosessuaalisten periaatteiden näkökulmasta. Oikeudenkäynnin valmisteluvaihe takaa nimittäin sen, että kanteen muuttaminen on mahdollista ilman, että pääkäsittelyn keskitys tai vastaajan puolustautumismahdollisuudet vaarantuisivat.⁶⁸ Oikeudenkäyntimenettely tulee järjestää

⁶¹ Virolainen 1995, s. 109.

⁶² Ekelöf-Boman 1996, s. 138.

⁶³ Hupli 2012, s. 87 ja Linna 2012, s. 93.

⁶⁴ OK 14:2:n poikkeukset eivät mahdollista alkuperäiseen asiaan täysin liittymättömien vaatimusten tai perusteiden esittämisen.

⁶⁵ Ekelöf-Boman 1996, s. 133.

⁶⁶ Ervo 1996, s. 136. Kontradiktorinen periaate kuuluu prosessuaalisten arvoperiaatteiden joukkoon. Kyseisten periaatteiden tarkoituksena on taata oikean ja asianmukaisen oikeudenkäyntimenettelyn toteutuminen, jolloin saavutetaan myös parhaimmat edellytykset aineellisesti oikean tuomion antamiseen. Virolainen-Vuorenpää 2017, s. 122-123.

⁶⁷ Ervo 1996, s. 143.

⁶⁸ Lappalainen 1995, s. 396.

sellaiseksi, että se antaa riittävät takeet oikeaan ratkaisuun pääsemiseksi. Tasapainon löytämiseksi voidaan tilanteesta riippuen painottaa eri periaatteiden merkitystä kussakin tapauksessa.⁶⁹ Onhan oikeudenkäynnin syvimpänä tarkoituksena aineellisen totuuden selvittäminen.⁷⁰

Kanteenmuutoskiellon poikkeuksien pääasiallisena tarkoituksena on lisätä joustavuutta oikeudenkäyntimenettelyyn. Esimerkiksi välisattuma -tilanteessa, jossa kantajan itselleen vaatima esine on tuhoutunut, alkuperäisen kanteen perumista ja uuden kanteen nostamista voidaan helposti pitää prosessia turhaan monimutkaistavana piirteenä. Samankaltaisena voidaan pitää esimerkiksi liitännäisvaatimuksen tekemisestä, jossa kantaja vaatii haastehakemuksessa ilmoittavaansa saatavaan perustuvan korkovaatimuksen oikeudenkäynnin valmistelun aikana. Tällaisen sivuvaatimuksen unohtaminen haastehakemuksessa voi olla hyvinkin mahdollista, erityisesti mikäli kantajalla ei ole asiamiestä. Kanteen muuttamisen sallittavuutta voidaan esimerkkitalanteissa pitää kohtuullisena, koska oikeudenkäyntimenettelyn selkeys ei kärsi, eikä kyseisten muutosten voida katsoa lähtökohtaisesti viivästyttävän asian käsittelyä merkittävästi.⁷¹ Kanteen muuttamisen sallittavuus mahdollistaakin tällöin asian kokonaisvaltaisen käsittelemisen nopeammin ja halvemmin.⁷²

Kanteenmuutoskielto koskee määritelmänsä mukaisesti vaikutuksiltaan vain kantajaa.⁷³ Tämä asetelma on ymmärrettävä, koska kantaja lähtökohtaisesti yksilöi oikeusriidan ja asettaa tuomioistuimen tutkimisvallan rajat oikeudenkäyntiin liittyen.⁷⁴ Taustaperiaatteiden toteutumisen kannalta voitaisiin kuitenkin katsoa olevan perusteltua, että kanteenmuutoskiellon tyypiset rajoitukset ulottuisivat koskemaan myös vastaajan toimintaa. Vastaajallahan on laaja mahdollisuus esittää esimerkiksi vastatosiseikkoja oikeudenkäynnin aikana.⁷⁵ Tätä mahdollisuutta rajoittaa tällä hetkellä käytännössä ainoastaan preklusiosääntely.⁷⁶ Tällöin voikin muodostua tilanteita, joissa vastaajan jatkuva vastustamisperusteiden lisääminen ja muuttaminen voivat monimutkaistaa oikeudenkäynnin etene-

⁶⁹ Ervo 1996, s. 49.

⁷⁰ Eerola 1996, s. 55.

⁷¹ Liitännäisvaatimuksen kohdalla on kuitenkin otettava huomioon OK 14:2.2:n mukainen sääntely. Laaja oikeusvoimavaikutus sallii kumulatiivisten vaatimusten esittämisen, jolloin kantaja voi vaatia koron tapaista lisävaatimusta myös uuden kanteen avulla. Oikeusvoimasta tarkemmin luku 4.1.

⁷² Nordh 2001, s. 60.

⁷³ Virolainen 1990, s. 565 ja Laukkanen 1995, s. 231-232.

⁷⁴ Lappalainen 1995, s. 395 ja Hupli 2012, s. 74.

⁷⁵ Vastatosiseikalla tarkoitetaan sellaista vastaajan esittämää oikeustosisiikkaa, jonka johdosta kantajan esittämä kanneperuste menettää sen juridisen merkityksensä. Katso Ekelöf 1956, s. 61, Olivecrona 1966, s. 205 ja Lappalainen 1995, s. 388.

⁷⁶ Preklusiovaikutus aktualisoituu pääasiallisesti vasta valmistelun päättymisen jälkeen (OK 6:9). Valmistelun sisäistä preklusiouhkaa (OK 5:22) tulee käyttää vain silloin, kun se on asian ratkaisemisen kannalta välttämätöntä. Tämän vuoksi se käytännössä tulee harvemmin kyseeseen oikeudenkäynnissä. Katso HE 15/1990 vp, s. 68.

mistä merkittävällä tavalla. Esimerkiksi Norjassa kanteenmuutoskielto koskee molempia asianosaisia Tvl 9:16.1:n mukaisesti.⁷⁷

Ratkaisun KKO 2010:9 voidaan katsoa antavan mielenkiintoisen aspektin kanteenmuutoskiellon henkilölliseen ulottuvuuteen liittyen. Tapauksessa käräjäoikeus oli hyväksynyt kantajan esittämän sovitteluvaatimuksen, jonka seurauksena kiinteistökauppaan sisältynyt asumisoikeusehto poistettiin. Hovioikeudessa vastaaja esitti vaatimuksen kanteen hylkäämisestä, mutta vaati toissijaisesti myös koko kiinteistökaupan purkamista. Koska asumisoikeusehdon poistaminen muodosti kaupan vastaajalle kohtuuttomaksi, katsoi vastaaja käräjäoikeuden tuomion muodostaneen OK 14:2.1:n 1 kohdan mukaisen välisattuma -tilanteen, jonka johdosta hänellä oli oikeus esittää toissijainen vaatimus hovioikeudessa. Korkeimman oikeuden mukaan vaatimus voitiin tutkia asiassa. Se katsoi, että asianosaisten yhdenvertaisen aseman takaamiseksi, voitiin OK 14:2.1:n 1 kohdasta ja 2 momentista ilmenevää periaatetta soveltaa soveltuvin osin myös vastaajan vastaukseen.⁷⁸

Ratkaisun perusteella vaikuttaa siltä, että kanteenmuutoskiellon säännöksiä voitaisiin ainakin osittain soveltaa myös vastaajan. *Hupli* on kuitenkin katsonut, ettei vastaajan vastaus kuulu ratkaisun perusteella varsinaisesti kanteenmuutossääntelyn piiriin. Ratkaisu antaa hänen mukaansa mahdollisuuden poiketa OK 14:2.1:n 1 kohdan sanamuodosta niissä tilanteissa, joissa vastaajan tulisi nostaa vastakanne laajemman oikeussuojan saavuttamiseksi.⁷⁹ Yhdyn ajatuksiltani Huplin esittämään käsitykseen ratkaisun sisällöstä. On selvää, että mikäli vastaaja esittää asiassa uusia vaatimuksia vastakanteen avulla, on kanteen mahdollinen myöhempi kehittäminen sidoksissa kanteenmuutoskiellon säännöksiin.⁸⁰ Tällöin myös kanteen muuttamisen poikkeukset ovat vastaajan käytettävissä.

Koska ratkaisun KKO 2010:9 perustelut viittaavat nimenomaisesti vain välisattuma -tilanteen sallimisen arviointiin, ei merkittäviä johtopäätöksiä kanteenmuutoskiellon ulottuvuudesta vastaajan vastaukseen liittyen voida tehdä. Vastaajahan ottaa vastauksellaan kantaa itse pääasiaan, jota hän voi vastustaa erilaisiin asia- tai prosessiväitteisiin vetoamalla.⁸¹ Voidaan kuitenkin todeta, että vastaajalla tulee olla yhtä laajat mahdollisuudet vastauksensa perusteiden muuttamiselle oikeudenkäynnin aikana, kuin mitä kantajalla on

⁷⁷ ”Etter avsluttet saksforberedelse kan en part ikke motpartens protest sette fram nye krav”. Koska sääntely koskee molempia asianosaisia, voidaan Tvl 9:16:n todellisuudessa katsoa olevan preklusiosäännös.

⁷⁸ KKO 2010:9, perustelujen kohta 8.

⁷⁹ *Hupli* 2012, s. 89.

⁸⁰ Vastakanteen myötä oikeusriidan rajat laajenevat, jolloin kanteenmuutoskiellon vaikutuksen voidaan katsoa aktualisoituvan.

⁸¹ Katso *Ekelöf-Boman* 1990, s. 33 ja *Lappalainen* 1995, s. 388-389 ja 393-395.

OK 14:2.3:n perusteella. Vastaja voi tällöin aidosti vastustaa kannetta kokonaisuutena, ja asianosaiset ovat yhdenvertaisessa asemassa keskenään.⁸² Koska aitojen vastustamisperusteiden esittämisen johdosta asia ei kuitenkaan koskaan muutu toiseksi, voidaan uusien oikeustositseikkojen esittämisen mahdollisuuden katsoa olevan laajan. Toisaalta vastaajalla tulee olla laajat mahdollisuudet uusien vastustamisperusteiden esittämiseksi, että hyväksytyyn kanteen oikeusvoimavaikutus prekludoi kaikki asiaan liittyvät vastaajan puolustautumiskeinot. Tämä koskee myös sellaisia oikeustositseikkoja, joihin vastaaja ei ole oikeudenkäynnin aikana vedonnut.⁸³

Kanteenmuutosinstituution voidaan katsoa asettavan eräänlaisen kehyksen vastauksen muuttamisen sallittavuudelle. Mikäli vastaaja haluaa vaatia asiaan liittyen vastausta laajempaa oikeussuojaa, tulee hänen nostaa vastakanne. Tällöin OK 14:2:n kiellot ja poikkeukset laajenevat koskemaan myös vastaajaa. Kanteenmuutosinstituution kieltovaikutukset eivät kuitenkaan lähtökohtaisesti ulotu koskemaan vastaajan vastausta. Tätä näkökulmaa puoltaa laajojen vastausmahdollisuuksien takaamisen lisäksi myös asianosaisten varsinaiset asemat oikeudenkäynnissä.⁸⁴ Tarpeen tullen vastaajan esittämien aitojen vastustamisperusteiden mahdollinen rajoittaminen voidaan valmistelussa toteuttaa esimerkiksi aktiivisen prosessin johdon tai valmistelun sisäisen preklusiouhan avulla.⁸⁵ Viime sijaisen takarajan muutosten tekemiselle asettaa valmistelun päättymisen, jolloin OK 6:9:n mukainen preklusiovaikutus aktualisoituu.

⁸² *Ekelöf–Boman* 1996, s. 125.

⁸³ *Tirkkonen* 1977, s. 295, *Ekelöf–Bylund–Edelstam* 2006, s. 191-194 ja *Jokela* 2015, s. 586-587. On erikoista, että laaja oikeusvoimavaikutus on vaikuttanut vastaajan asemaan jo ennen sen kokonaisvaltaista omaksumista osaksi oikeusvoimadoktriinia. Asianosaisten yhdenvertaisen kohtelun vuoksi nykyiseen oikeustilaan siirtymistä voidaan erityisen hyvin puoltaa. *Lappalainen* 2001, s. 450 ja *Hepola* 2005, s. 282. Katso oikeusvoimavaikutuksesta tarkemmin luku 4.1.2.

⁸⁴ Kantaja määrittää oikeusriidan rajat ja on hyökkäävä osapuoli. Vastaja pyrkii puolustautumaan kyseisessä riidassa parhain mahdollisin keinoin. Tällöin vastaajalle tulee taata mahdollisuus ”viimeisen sanan” esittämiseen oikeudenkäynnissä.

⁸⁵ Tuomioistuimien voi harkintansa mukaan rajoittaa sellaisen aineiston esittämistä, jota voidaan pitää jutun ratkaisemisen kannalta tarpeettomana. *Virolainen* 1988, s. 79-81. Valmistelun sisäisen preklusiouhan käytön edellytykset voivat täytyä, mikäli vastaajan tapa esittää eri vastustamisperusteita on jo valmiiksi pitkitänyt tarpeettomasti oikeudenkäynnin valmistelua. Katso *HE 15/1990 vp*, s. 68.

3. Uusien kanneperusteiden suhde OK 14:2.3:in

3.1 Kanneperusteiden määritelmä ja niiden suhde väittämistaakkaan

Kanteenmuutoskielto koskee kannevaatimuksia ja kanneperusteita. Kanneperusteilla tarkoitetaan oikeustositseikkoja, jotka ovat asianosaisten väitteitä reaali maailmassa tapahtuneista tapahtumainkuluista. Samalla nämä faktat ovat asianosaisten vaatimien oikeusseuraamusten välttämätön edellytys, eli toisin sanoen ne toimivat seuraamusten faktapremisseinä.⁸⁶ Oikeustositseikkojen avulla asianosaiset yksilöivät sen ulkoprosessuaalisen tapahtumainkulun, josta oikeudenkäynnissä riidellään.⁸⁷

Faktoina oikeustositseikoista tulee erottaa todistustositseikat. Todistustositseikka on oikeusseuraamukseen nähden välillisesti relevantti fakta, jonka tarkoituksena on tukea oikeustositseikkana esitetyn faktan olemassaoloa.⁸⁸ Täten, toisin kuin oikeustositseikat, todistustositseikat eivät ole oikeusseuraamuksen saavuttamisen välttämättömiä edellytyksiä. Niiden puutteellisuus heikentää kuitenkin kanteen menestymistä merkittäväällä tavalla.⁸⁹

Oikeustositseikat ovat kriittinen osa oikeudenkäyntiä. OK 24:3.2:n mukaan asiassa, jossa sovinto on sallittu, tuomiota ei saa perustaa seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tai vastustamisensa tueksi vedonnut.⁹⁰ Täten asianosaisella on dispositiivisessa riita-asiassa vetoamisvelvollisuus, väittämistaakka, niihin oikeustositseikkoihin nähden, jotka hän haluaa tuomioistuimen tutkittavaksi.⁹¹ Asianosaisten on tuotava tuomioistuimen tietoon kaikki se fakta-aineisto, jonka perusteella he haluavat asian ratkaistavan. Pelkkä faktan sisällyttäminen oikeudenkäyntiaineistoon ei kuitenkaan riitä, vaan asianosaisten on tehtävä tuomioistuimelle nimenomaisesti selväksi, että he haluavat vedota juuri tiettyyn faktaan oikeudenkäynnissä oikeustositseikkana.⁹²

Tuomioistuin ei voi täydentää oikeudenkäyntimenettelyn aikana kertynyttä faktamateriaali omilla yksityisillä tiedoillaan tai huomioillaan.⁹³ Esimerkiksi hometalotapauk-

⁸⁶ *Lappalainen* 1995, s. 56. Esimerkkinä velan syntyminen velkakirjalla ja sen erääntyminen.

⁸⁷ *Ibid.*, s. 399.

⁸⁸ *Ibid.*, s. 57 ja *Ekelöf-Boman* 1990, s. 32. Esimerkiksi oikeudenkäynnissä on nimitetty todisteeksi velkakirja, jonka sisältö on faktana todistustositseikka. Mikäli todistustositseikka osoittaa oikeustositseikan olemassaolon, tulee tuomioistuimen tuomita oikeustositseikkaan suhteessa oleva oikeusseuraamus asiassa.

⁸⁹ *Hupli* 2012, s. 74.

⁹⁰ Seikoilla tarkoitetaan prosessioikeudellisessa mielessä pääasiallisesti oikeustositseikkoja.

⁹¹ *Lappalainen* 1995, s. 398-399. Kyseessä dispositiivisuuden periaate, jonka mukaan asianosaiset määräävät siitä fakta-aineistosta, jonka perusteella tuomioistuin tekee asiassa ratkaisunsa. Periaatteen mukaisesti asianosaiset rajaavat vuorostaan vaatimuksiensa perusteella sen, mitä tuomioistuin voi asiassa tuomita.

⁹² *Viirolainen* 1988, s. 246-247.

⁹³ *Tirkkonen* 1977, s. 89.

sessä KKO 2016:47 hovioikeus oli hyväksynyt kiinteistökaupan purkuvaatimuksen sillä perusteella, että rakennuksen keittiön lattiaan oli muodostunut maaperään ulottuva aukko, josta oli aiheutunut terveyshaittana pidettävää mikrobirasitusta huoneilmaan. Koska kantajat eivät olleet kanteen välittömänä perusteena nimenomaisesti vedonneet keittiön allaskaapin alla olleeseen aukkoon, korkein oikeus hylkäsi kanteen.

Kyseinen tapaus osoittaa selkeästi väittämistaakan ankarankin luonteen. Tapauksessa itse mikrobirasituksen oli sinänsä osoitettu olevan olemassa, mutta kantajat eivät olleet muiden esittämiensä oikeustositseikkojen ohella vedonneet juuri allaskaapin alla olleeseen aukkoon, joka koitui heidän vahingokseen. Korostettakoon kuitenkin, että väittämistaakan perusteena on juuri asianosaisten velvollisuus saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi haluamassaan laajuudessa. Lisäksi kontradiktorisella periaatteella on merkittävä asema väittämistaakan perustana.⁹⁴

Prosessinjohdolla on merkittävä asema asianosaisten esittämien oikeustositseikkojen selvittämisessä. Tuomarin tulee pyrkiä selvittämään esitettyjen faktojen rooli oikeudenkäynnissä, toisin sanoen, halutaanko esitettyyn faktaan vedota nimenomaisesti oikeustositseikkana vai esimerkiksi muuna apufaktana.⁹⁵ Näin estetään asianosaisten oikeudenmenetykset hänen mahdollisen tietämättömyytensä johdosta.⁹⁶ OK 5:21.1:n mukaisesti tuomioistuimen tuleekin valmistelun tavoitteiden toteutumisen lisäksi huolehtia siitä, että asianosaiset mainitsevat kaikki seikat, joihin he haluavat vedota.

OK 5:2.1:n 2 kohdan mukaan kantajan on haastehakemuksessa ilmoitettava ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa perustuvat. Haastehakemuksen menestymisen edellytyksenä on, että kantaja ilmoittaa kanneperusteet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämän perusteella tuomioistuin tekee nimittäin arvion siitä, voidaanko kannetta tutkia ja onko esitetyillä kanneperusteilla tosiasiallinen suhde haastehakemuksessa esitettyihin kannevaatimuksiin liittyen. Haastehakemuksessa ilmoitettujen oikeustositseikkojen perusteella tuomioistuin voi myös alustavasti arvioida paremmin mahdollisen kanteen muuttamisen sallittavuutta oikeudenkäynnin aikana.⁹⁷

Haastehakemuksessa ilmoitettujen kanneperusteiden puutteellisuutta ei voida kuitenkaan pitää liian ongelmallisena oikeudenkäynnin etenemisen kannalta. Kantajalla ei näet aina

⁹⁴ Asianosaisella tulee olla mahdollisuus ilmaista näkemyksensä sellaiseen asiaan liittyen, joka vaikuttaa tuomioistuimen tekemään ratkaisuun. *Ervo* 1996, s. 136. Väittämistaakan avulla tällaiset merkittävät faktat ovat helpommin eroteltavissa asianosaisten näkökulmasta.

⁹⁵ *Lappalainen* 1994, s. 99.

⁹⁶ *HE 32/2001 vp*, s. 52.

⁹⁷ *Virolainen* 1993, s. 131.

ole varmaa selvyttä siitä, mihin oikeustositseikkoihin hänen tulisi vedota, koska hän ei tiedä alustavasti vastaajan suhtautumista kanteeseen.⁹⁸ Tälle perusteelle ei tule kuitenkaan antaa liian korostunutta merkitystä. Väittämistaakan vuoksi kantajan tulee mielestäni tuoda esille kaikki hänen tiedossaan olevat oikeustositseikat kanteen nostamisen yhteydessä. Tämä tukee paremmin OK 5:2.1:n 2 kohdan mukaisten tavoitteiden toteutumista.

Oikeustositseikaston tietoista ”reservissä” pitämistä voidaan kritisoida. Tämä johtaa nimittäin helposti valmistelun pitkittymiseen ja erillisten kirjallisten lausuntojen pyytämiseen asianosaistilta. Seurauksena on koko prosessin pitkittyminen ja asianosaisten oikeudenkäyntikulujen kasvaminen. Kuitenkin vastaajan kiistäessä tai esittäessä vastatositseikan alkuperäiseen kanteeseen liittyen, on kantajalla monestikin tarve rikastuttaa oikeudenkäyntiaineistoaan kanteen menestymisen takaamiseksi. Lisäksi haastehakemuksen jättämisen yhteydessä kantajalla ei ole vielä välttämättä edes tiedossaan kaikkia niitä oikeustositseikkoja, tai todisteita niiden tueksi, joihin hän lopulta vetoaa asian pääkäsittelyssä.⁹⁹

Liian yksityiskohtainen kanneperusteiden esittäminen haastehakemuksessa voi johtaa tilanteeseen, jossa haastehakemus muodostuu tarpeettoman laajaksi. Tällöin siitä muodostuu helposti epäjäsentynyt, jolloin myös sen todellinen sisältö voi hämärtyä.¹⁰⁰ OK 5:19:n mukaan oikeudenkäynnin valmistelun tarkoituksena on muun muassa selvittää asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet. Tällöin pääpaino kanneperusteiden esittämiselle sijoittuu valmisteluun, jonka funktioina ovat muun muassa oikeudenkäynnin kohteen selvittäminen ja täsmentäminen sekä kaiken, asian ratkaisemisen kannalta relevantin, oikeudenkäyntiaineiston kerääminen. Oikein toteutettu valmistelu onkin edellytys yhtäjaksoisen pääkäsittelyn takaamiselle.¹⁰¹

Todistustositseikat ja asian juridinen luonnehdinta eivät kuulu väittämistaakan piiriin. Asianosaisten ei erikseen tarvitse nimenomaisesti vedota esittämiinsä todistustositseikkoihin, vaan pelkkä faktan saattaminen osaksi oikeudenkäyntiaineistoa on riittävää.¹⁰² Todistustositseikkoina olevat faktat pyrkivät osoittamaan oikeustositseikkoina esitettyjen asiatilojen olemassaolon, jolloin niillä ei ole liityntää itse kanteen identiteetin määrittämiseen.¹⁰³ OK 17:1.2:n mukaisesti tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä

⁹⁸ Lappalainen 1995, s. 396 ja Ekelöf–Boman 1996, s. 133.

⁹⁹ Ennen pääkäsittelyä ovat asian kehittelyn mahdollisuudet suhteellisen laajat.

¹⁰⁰ HE 32/2001 vp, s. 30. Sisältö koskee juuri kannevaatimuksia ja niiden suhdetta esitettyihin kanneperusteisiin.

¹⁰¹ Jokela 2012, s. 364.

¹⁰² Virolainen 1988, s. 171.

¹⁰³ Lappalainen 1995, s. 400.

esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Vapaa todistusteoria edellyttää asiassa esitettyjen faktojen arvioimisen kokonaisuutena, jolloin tuomioistuimen tulee ottaa näytön arvioinnissa huomioon kaikki oikeudenkäynnin aikana esiin tulleet seikat.¹⁰⁴

Vaikka todistustositseikkoja ei tarvitse esittää haastehakemuksessa, on kantajalla mahdollista tehdä selkoa tärkeimmiksi katsomistaan todistustositseikoista jo tässä yhteydessä. Tämä mahdollistaa sen, että asianosaiset voivat puolin ja toisin arvioida todistelutarvettaan asiaan liittyen jo ennen valmisteluistuntoa.¹⁰⁵ Todistustositseikat tulisi tällöin kuitenkin esittää tiiviisti, jotta haastehakemuksen liiallinen paisuminen vältetään. Luonnollisesti myöskin todistelun sisällön selostamisesta tulee tässä vaiheessa pidättäytyä täysin.¹⁰⁶

Juridisella luonnehdinnalla tarkoitetaan vastauksen antamista siihen kysymykseen, mikä merkitys asianosaisen esittämälle oikeustositseikastolle (tapahtumainkululle) tulee antaa aineellisoikeudellisella perusteella. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi oikeussäännön ilmoittamista ja tulkintaa siitä, miten oikeussääntöä tulee soveltaa kyseisessä tapauksessa. Tällaiset juridiset luokittelut ja päättelyt eivät kuulu väittämistaakan piiriin jura novit curia -periaatteen¹⁰⁷ perusteella. Periaatteen mukaisesti tuomioistuimen on tiedettävä jutun ratkaisulle relevantit oikeusohjeet ja sovellettava niitä viran puolesta.¹⁰⁸ OK 17:4.2:n mukaan asianosaista voidaan kuitenkin kehottaa antamaan selvitystä asiassa sovellettavasta vieraan valtion laista, mikäli tuomioistuin ei tunne sen sisältöä.¹⁰⁹

Jura novit curia -periaatteen mukaisesti asianosaiset eivät voi vapaasti disponoida sovellettavista oikeussäännöistä.¹¹⁰ Asianosaisille tulee kuitenkin varata tilaisuus lausua näkemysensä oikeussäännösten soveltuvuudesta, mikäli he tai heidän asiamiehensä eivät ole ottaneet niihin lainkaan kantaa. Näin vältetään asianosaisille yllätyksellisten ratkaisujen muodostuminen ja noudatetaan kontradiktorista periaatetta.¹¹¹ Laki ei luonnollisestikaan kiellä asianosaisten mahdollisuutta juridiseen luonnehdintaan, vaan lähtökohtaisesti se

¹⁰⁴ HE 46/2014 vp, s. 45 ja Virolainen–Vuorenpää 2017, s. 211. Puhuttaessa todistelusta on huomioitava seikka -sanan merkityksen laajentuminen. Asiyhteydestä riippuen seikoilla voidaan tarkoittaa muitakin asianosaisten tuomioistuimelle esittämiä faktoja kuin oikeustositseikkoja.

¹⁰⁵ Jokela 2012, s. 374.

¹⁰⁶ Sippo–Välimaa 2003, s. 59-61.

¹⁰⁷ Synonyyminä periaatteesta käytetään myös ilmaisua ”da mihi facta, dabo tibi ius”.

¹⁰⁸ Havansi 2007, s. 101 ja Jokela 2016, s. 174. OK 17:4.1:n ensimmäisen lauseen mukaan tuomioistuin soveltaa lakia viran puolesta. Oikeustositseikkojen ”arvottaminenkin” (esimerkiksi henkilön toiminnan arviointi lieväksi tai törkeäksi huolimattomuudeksi) kuuluu jura novit curia -periaatteen piiriin. Lappalainen 1995, s. 401.

¹⁰⁹ Selvityskynnyksen määrittämien on ollut problemaattinen oikeuskäytännössä. Katso Mikkola 2012, s. 888-890.

¹¹⁰ Laukkanen 1995, s. 264-265.

¹¹¹ Virolainen–Vuorenpää 2017, s. 127.

olisi jopa suotavaa. Tällöin asianosainen osaa paremmin vedota asian kannalta relevantteihin oikeustositseikkoihin, jotka liittyvät suoraan hänen haluamaansa oikeusseuraamukseen.¹¹² Koska juridinen luonnehdinta ei kuulu väittämistaakan piiriin, ei asianosaisen uuteen oikeussäännökseen tai ohjeeseen vetoaminen – oikeudenkäynnin tai muutoksenhaun aikana – merkitse kiellettyä kanteen muuttamista.¹¹³

Väittämistaakka liittyy merkittäväällä tavalla kanteenmuutosinstituutioon. Kantajan mahdollisuus esittää uusia oikeustositseikkoja oikeudenkäynnin aikana ratkeaa nimittäin juuri OK 14:2.3:n perusteella.¹¹⁴ Huomioitavaa on kuitenkin, että sallittukin kanneperusteiden muuttaminen saattaa rajoittua preklusiovaikutuksen johdosta. Täten preklusio toimii eräänlaisena lisärajoittimena kanteenmuutoskiellon rinnalla.¹¹⁵

Preklusio voi kanneperusteiden osalta ajoittua neljään eri ajankohtaan. Näistä asian käsittelyyn liittyviä ovat valmistelun sisäinen preklusiouhka (OK 5:22)¹¹⁶, valmistelun päättyminen (OK 6:9)¹¹⁷ ja muutoksenhaku (OK 25:17 ja OK 30:7).¹¹⁸ Myös oikeusvoiman saaneen tuomion perustana olleet oikeustositseikat prekludoituvat, jolloin niihin

¹¹² *Lappalainen* 1995, s. 401 ja *Sippo–Välimaa* 2003, s. 58-59. Oikeustositseikat saavat aineellisen sisältönsä aineellisoikeudellisista normeista, jolloin asianosaisten ja heidän mahdollisten asiamiestensä tulee ainakin itse olla tietoisia juridisen luonnehdinnan sisällöstä. *Peltonen* 2007, s. 439.

¹¹³ *Jokela* 2012, s. 296. Hämmäntävänä esimerkkinä voidaan mainita tapaus KKO 1986 II 92, jossa oli kysymys työsopimuslain tulkinnasta. Haastehakemuksessa kantajat olivat vedonneet juridisena luonnehdintana silloiseen työsopimuslain 27 §:n 1 momenttiin kanteensa tueksi. Alioikeuskäsittelyn aikana kantajat lisäsivät, että kanne tulisi toissijaisesti hyväksyä työsopimuslain 27 §:n 2 momentin perusteella. Alioikeus katsoi lisäyksen olevan kanneperusteiden kiellettyä muuttamista, jolloin se ei ottanut kantaa työsopimuslain 27 §:n 2 momentin soveltuvuuteen asiassa. Erehdys korjaantui hovioikeudessa, joka katsoi, ettei kyseessä ole kielletty kanneperusteiden muuttaminen. Korkein oikeus pysytti hovioikeuden tuomion, jossa kanne lopulta hyväksyttiin juuri työsopimuslain 27 §:n 2 momentin perusteella.

¹¹⁴ *Lappalainen* 1995, s. 402.

¹¹⁵ *Lappalainen–Hupli* 2017, s. 534. Lisärajoitin ilmaisua voidaan pitää osuvana kuvauksena preklusion suhteesta kanteenmuutoskieltoon. Uusien kanneperusteiden esittämismahdollisuutta arvioidaan asian viireille tulosta alkaen OK 14:2.3:n kautta, jonka tarkoituksena on taata, että asia säilyy aineellisesti samana. Preklusiovaikutus vuorostaan aktualisoituu ensimmäisen kerran joko valmistelun aikana tai sen päättymisen jälkeen. Tarkoituksena on, että asianosaiset vetoavat annettujen aikamääreiden puitteissa kaikkiin niihin kanneperusteisiin, jotka ovat juuri OK 14:2.3:n mukaisesti sallittuja. Todettakoon vielä, että OK 5:22 ja OK 6:9 tulevat kysymykseen vain dispositiivisissa riita-asioissa. Indispositiivisten riita-asioiden kärjäoikeuskäsittelyn aikana uusien kanneperusteiden ainoa rajoittaja toimiikin OK 14:2.3.

¹¹⁶ Vaikka pykälässä puhutaan myös vaatimuksista, ratkaistaan vaatimusten esittäminen OK 14:2:n perusteella. Katso muun muassa *HE 15/1990 vp*, s. 68, *Virolainen* 1993, s. 170, *Lappalainen* 1994, s. 115, *Jokela* 2012, s. 423 ja *Linna* 2015, s. 350. Preklusiouhkaa tulee käyttää vain silloin, kun se on asian ratkaisemisen kannalta välttämätöntä. Ruotsissa preklusiosta sääntelevän RB 42:15:n ja RB 13:3:n välinen suhde on samankaltainen kuin Suomessa. Katso *Lindell* 1993, s. 106.

¹¹⁷ Asianosainen ei saa asiassa, jossa sovinto on sallittu, pääkäsittelyssä vedota sellaiseen seikkaan, johon hän ei ole vedonnut valmistelussa, ellei asianosainen saata todennäköiseksi, että hänen menettelynsä johtuu pätevistä syistä.

¹¹⁸ *Linna* 2012, s. 89-92 ja *Linna* 2015, s. 348-351. Muutoksenhaun yhteydessä muutoksenhakija ei saa riita-asiaa vedota muihin seikkoihin kuin niihin, jotka on esitetty alemmassa oikeusasteessa, paitsi jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota oikeusseikkaan alemmassa oikeusasteessa tai että hänellä on ollut pätevä aihe olla tekemättä niin.

ei voida vedota enää uudessa oikeudenkäynnissä.¹¹⁹ Preklusiovaikutuksen aktualisoi- tuessa asianosaisten on saatettava todennäköiseksi, että hänen menettelynsä uuden kanne- perusteen esittämiseksi johtuu pätevistä syistä, jotta kanneperusteen ei voida katsoa prekludoituneen.¹²⁰

3.2 Kanneperusteiden muutettavuuden tulkintavaihtoehdot

3.2.1 Lähtökohdat

OK 14:2.3:n mukaan kanteen muuttamiseksi ei ole katsottava sitä, että kanteen tueksi esitetään uusia seikkoja, ellei asia sen johdosta muutu toiseksi. Itsessään oikeussäännös tai lainvalmisteluaineisto eivät anna vastauksia siihen, milloin asian voidaan katsoa muut- tuvan toiseksi. Tulkinnat kanteen identiteetin muuttumisesta ovatkin muodostuneet oi- keustieteen kautta.

Tuomioistuinten ratkaisuperinteessä ei ole tapana vedota yksittäisiin oikeusoppineisiin tai oikeustieteen niin sanottuihin vallitseviin mielipiteisiin. Ratkaisujen sisäisessä harkin- nassa kannanotoille voidaan kuitenkin antaa merkitystä.¹²¹ Todellisuudessa oikeustie- teessä esitetyt mielipiteet voivat kuitenkin olla yksittäistapauksissa jopa ratkaisevia asia- argumentteja.¹²² Tällöin ratkaisevaa onkin oikeuslähteen perusteluvoima yhdistettynä muiden lähteiden kanssa.¹²³ OK 14:2.3:n mukaisessa tulkinnassa oikeustieteen kehiti- temien tulkintateorioiden taustavaikutusta voidaankin puoltaa erinomaisen hyvin. Kor- kein oikeus on historian aikana noudattanut kahta eri tulkintatapaa, aikaisempaa indivi- dualisoimisteoriaa ja nykyistä niin sanottua ekelöfiläistä tulkintaa.

3.2.2 Individualisoimisteoria

Individualisoimisteorian lähtökohtana on, että kanne on haasteessa ilmoitettava siten, että se selvästi eroaa muista asianosaisten välisistä riitakysymyksistä. Ratkaisevana jutun identiteetin muuttumisen kannalta onkin se, edellyttääkö kannevaatimusten erottaminen

¹¹⁹ *Lappalainen* 2001, s. 426-427. OK 31 luvun mukaisesti tuomion oikeusvoimavaikutus voidaan poistaa kantelun tai purun avulla, mikäli riittävät edellytykset täyttyvät.

¹²⁰ Pätevän syyn tulee olla todennäköinen, jolloin näyttökynnys ei ole asianosaisella suurin mahdollinen. Näyttövaatimuksen on katsottu jopa olevan tapauskohtaisesti joustava, jolloin tapauksen yksityiskohdat saavat korostuneen merkityksen. *Vaitoja* 2014, s. 182-184. Katso pätevän syyn tyyppitilanteista *Leppänen* 1998, s. 364-374. Harkinnanvaraisissa tilanteissa tuomioistuimen tulisi lisäksi lähtökohtaisesti päätyä asian- osaiselle myönteiseen ratkaisuun preklusiokysymysten ratkaisemisessa. *HE 15/1990 vp*, s. 82-83. Ekelöf on esittänyt, että päteväksi syyksi voitaisiin katsoa jopa kantajan erehdys siitä, mitä hänen pitäisi vaatia asiassa. *Ekelöf-Boman* 1996, s. 140. Hallituksen esityksen mukaisesti tämän voidaan katsoa olevan periaat- teessa mahdollista Suomessa.

¹²¹ *Aarnio* 1982, s. 91.

¹²² *Virolainen-Martikainen* 2010, s. 435.

¹²³ *Aarnio* 1982, s. 103.

muista kannevaatimuksista kanneperusteiden ilmoittamista. Teorian mukaisesti tiettyjen subjektiivisten oikeuksien olemassaolo osoitetaan sellaisilla kanneperusteilla, jotka nimellisesti osoittavat oikeuden syntyperusteen muodostumisen.¹²⁴ Esimerkiksi saamisvaateiden menestymisen kannalta, voidaan tiettyjen spesifien kanneperusteiden olemassaolon katsoa muodostavan mahdollisuuden kyseisen oikeusseuraamuksen aikaan saamiseksi.¹²⁵ Tällöin vaihtoehtoisten kanneperusteiden esittäminen johtaa asian identiteetin muuttumiseen, ja on siten kiellettyä kanteen muuttamista. Vuorostaan, mikäli kannevaatimuksen yksilöllisyys ei ole riippuvainen oikeuden syntyperusteen ilmoittamisesta, vaihtoehtoisten kanneperusteiden esittämisen voidaan katsoa olevan mahdollista.¹²⁶

Esimerkkeinä teorian vaikutuksesta käytännössä esitetään kaksi oikeustapausta. Itä-Suomen hovioikeudessa 9.4.1981 annettu ratkaisu (Nro 648, I-SHO n:o 648/80) koski häätöä ja sen edellytysten arviointia. Tapauksessa vuokranantaja A vaati B:n häätämistä asunnosta epäsiveellisen elämäntavan perusteella. Alioikeuskäsittelyn aikana A vaati B:n häätämistä toissijaisesti sillä perusteella, että vuokrasuhde oli irtisanottu ja irtisanomis-aika oli päättynyt jo useita kuukausia ennen haasteen tiedoksi antamista. Hovioikeus tulkitsi irtisanomisaikaan vetoamisen olevan kiellettyä kanteen muuttamista ja tutki asian epäsiveellisen elämäntavan viettämisen perusteella.¹²⁷

Tapauksessa KKO:1983 II 55 korkein oikeus katsoi kielletyn kanteenmuutoksen olleen kyseessä, kun alkuperäisen maksamattoman kauppahinnan vaatimisen lisäksi kantaja oikeudenkäynnin aikana vaati, että mikäli määräalan siirto katsottaisiin lahjaksi, hänellä oli oikeus vaatia kanteessa ilmoittamaansa summaa lakiosan perusteella. Raastuvanoikeus ja hovioikeus eivät katsoneet kanneperusteen lisäämisen aiheuttavan kiellettyä kanteenmuutosta ja ratkaisivat asian kantajan eduksi, juuri tämän lakiosa oikeuteen perustuen.

KKO 1983 II 55 Määräalan luovutuksen perusteella kantaja luovuttajan rintaperillisenä vaati 60.000 mk, haasteen nojalla esittämässään kanteessa kauppahintana sillä perusteella, että luovutus oli kauppa ja kauppahinta oli maksamatta, sekä oikeudenkäynnin aikana ilman haastetta myös lakiosan täydennyksenä sillä perusteella, että luovutus ei ollutkaan kauppa vaan lahja ja että lahja loukkasi kantajan oikeutta lakiosaan. Ään.

Oikeudenkäynnin aikana esitetty vaatimus jätettiin tutkimatta kiellettyinä kanteenmuutoksena. Ään.

¹²⁴ *Tirkkonen* 1974, s. 453.

¹²⁵ Hyvänä esimerkkinä velkakirjan tai sopimuksen olemassaolo.

¹²⁶ Esimerkiksi omistusoikeus, joka pysyy esineeseen sama sen syntyperusteesta riippumatta.

¹²⁷ Tuomiossa on lisäksi ilmoitettu kirjallisuusviittauksena Tirkkosen Suomen siviiliprosessioikeus I teos vuodelta 1974.

Individualisoimisteoria perustuukin vahvasti käsiteläinopilliseen ajattelumalliin. Mallin mukaan oikeudellisissa analyysissä pyritään ensin paikantamaan oikeudellisen ilmiön olemus oikeudellisten peruskäsitteiden systeemistä. Kun tämä on tehty, määrittää valittu oikeudellinen käsitesysteemi kyseisessä tapauksessa oikeudellisen tulkinnan rajat.¹²⁸ *Tirkkonen* katsoi aikoinaan individualisoimisteorian olevan ainoa keino ratkaista kysymyksen siitä, milloin asian identiteetti muuttuu toiseksi.¹²⁹ Aikakautensa taustaa silmällä pitäen teoriaa ei voida pitää huonoimpana mahdollisena ratkaisumallina kanneperusteiden muutettavuuden tulkinnassa. Kuitenkin nykymittapuulla se ei enää palvele tarkoitustaan, ja tietyllä tapaa voidaan ihmetellä, että kyseinen teoria vallitsi näinkin pitkään osana kanteenmuutosinstituutiota.¹³⁰

Perustellusti individualisoimisteoriaa on arvoteltu siitä, että se asettaa eri tyyppiset kanteet eri asemaan. Tällöin OK 14:2.3:n tulkinnan rajat poikkeavat tapauskohtaisesti merkittävästikin toisistaan.¹³¹ Oivana esimerkkinä kritiikkiin on juuri edellä käsitelty ratkaisu I-SHO n:o 648/80. Kiellettyinä kanteen muuttamisena pidettiin häätövaatimuksen tukemista sillä oikeustositseikalla, että vuokrasopimuksen irtisanomisaika oli päättynyt.¹³² Alkuperäisen kannevaatimuksen (asukkaan B häätö) ei voida kuitenkaan katsoa muuttuneen todellisuudessa lainkaan uuden kanneperusteen seurauksena.¹³³ Individualisoimisteoria korostaakin oikeuskäsitteiden asemaa oikeudellisen tulkinnan avaimina liiallisesti, jolloin kyseinen konstruktio voi jopa sokaista jutun identiteetin reaalisen arvioinnin. Individualisoimisteoria onkin korkeimman oikeuden linjamuutoksen myötä nykyään hylätty.

3.2.3 Olivecronan ja Ekelöfin tulkintamallit

OK 14:2.3:n nykyinen tulkintamalli on alun perin kehittynyt Ruotsissa käydyn prosessi-oikeudellisen dialogin tuloksena. Tulkintamallin omaksumista puoltaa se, että Ruotsin

¹²⁸ Käsiteläinoppi oli Suomessa vallitsevana tulkintateorianä 1800-luvulta aina 1950- ja jopa 1960-luvulle asti. Tulkintamallin heikkoutena on juuri oikeudellisen analyysin sidonnaisuus vaikeasti perusteltavissa olevaan saksalaiseen metafysiikkaan (jota voi käytännössä verrata pyrkimykseksi tehdä oikeudellisesta tulkinnasta samalla tavalla ratkaistavaa, kuin matemaattisista yhtälöistä). Käsiteläinoppi sivuutti käytännössä oikeuden yhteiskunnallisen ulottuvuuden huomioon ottamisen kokonaan. Katso *Siltala* 2003, s. 821-823.

¹²⁹ *Tirkkonen* 1960, s. 644 ja *Tirkkonen* 1974, s. 453.

¹³⁰ Korkein oikeus on omaksunut nykyisen tulkinnan 1980-luvun loppupuolella. Kyseisiä linjamuutoksia ratkaisuja käsitellään luvussa 3.3.

¹³¹ *Lappalainen* 1995, s. 411.

¹³² Käsiteläinopillisesta näkökulmasta jutun identiteetin ero tulee siinä, että epäsiiveellisen elämän viettämisen katsotaan johtavan olemassa olevan sopimuksen ehtojen rikkomiseen, kun taas väitteellä irtisanomisesta pyritään kiistämään voimassa olevan sopimuksen olemassaolon kokonaan.

¹³³ Molemmat oikeustositseikat tukivat häätöä oikeusseurauksena.

vastaava säännös on sisällöltään lähes identtinen.¹³⁴ RB 13:3.3:n mukaan kantaja voi esittää kanteensa tueksi uusia tosiseikkoja (*omständighet*), kunhan asia ei muutu toiseksi. Säännöstä rasittaakin samanlainen tulkinnallinen problematiikka kuin meillä Suomessa. Oikeussäännös ei anna vastausta siihen, milloin asian voidaan katsoa muuttuneen toiseksi, eikä myöskään lainvalisteluaineisto tätä tee.¹³⁵ Tällöin tulkintateorian muodostuminen onkin ollut myös Ruotsissa oikeuskäytännön ja -tieteen tehtävänä. *Karl Olivecronan* ja *Per Olof Ekelöfin* tulkinnoina onkin ollut merkittävä vaikutus nykyisen tulkintalinjan muodostumiselle.

Olivecronan esittämän tulkintamallin mukaan huomio asian identiteetin muuttumisessa on kiinnitettävä tapahtumainkulun kuvaukseen. Asian identiteetti pysyy samana, mikäli uudet oikeustositteikat tukevat sitä tapahtumainkulkua, joka alkuperäisessä haastehakemuksessa on esitetty. Kielletty kanteen muuttaminen tulee kysymykseen, mikäli esitetyt uudet oikeustositteikat viittaavat aivan uuteen tai selvästi erilliseen tapahtumainkulkuun.¹³⁶

Olivecronan tulkinnan ydinajatuksena on oikeustositteikaston ja oikeusvoiman keskinäisen suhteen korostaminen.¹³⁷ Asian voidaan katsoa olevan identiteetiltään sama, mikäli oikeusvoima estää asian uudelleen käsittelemisen. Identiteetin samankaltaisuuden puuttuessa tapahtumainkulun perusteella, ei oikeusvoiman negatiivinen vaikutus lähtökohtaisesti estä asian tuomista uudella kanteella tuomioistuimen tutkittavaksi. Kuitenkin muun muassa *Lappalainen* on todennut identiteetti-problematiikan olevan varsin hankala kysymys oikeusvoimaa käsiteltäessä¹³⁸, jolloin myöskään identiteetikysymystä ei pystytä ratkaisemaan pelkästään tällä perusteella.

Ekelöf kritisoi aikoinaan Olivecronan tulkintamallia. Hänen mukaansa tulkintamalli mahdollistaa käytännössä sen, että samaan tapahtumainkulkuun vetoamalla oikeudenkäyntiprosessi voisi monimutkaistua huomattavasti ja asianosaiset saattaisivat esittää

¹³⁴ Koska Ruotsissa sääntely on tullut voimaan aikaisemmin (katso *SOU 44/1948*, s. 184-186), on se toiminut esimerkkinä myös suomalaisessa lainvalmistelussa. RB 13:3.3:in on kuitenkin erikseen kirjoitettu esille, ettei kielletynä kanteen muuttamisena pidetä kannevaatimusten supistamista. Lindell on muun muassa perustellut tätä sillä, että kanteen supistaminen on pidettävä erillään kanteen peruuttamisesta, koska kantajan kannevaatimuksista luopumista voidaan pitää hänen peruuttamisoikeuttaan laajempänä. *Lindell 2003*, s. 219.

¹³⁵ Esitöissä todetaan, ettei alkuperäisen kanteen identiteetti saa muuttua kanneperusteiden lisäämisen myötä. *SOU 44/1948*, s. 186.

¹³⁶ *Olivecrona 1966*, s. 318-321.

¹³⁷ Suomalaisittain mielenkiintoista ruotsalaisessa prosessioikeudessa on monien oikeusperiaatteiden esille kirjoittaminen lakiin. Esimerkiksi RB 17:11:n sisältää säännöksen oikeusvoimasta. Olivecrona on todennut RB 13:3.3:n ja RB 17:11:n välisen suhteen olevan ilmeinen, *Ibid.*, s. 318.

¹³⁸ *Lappalainen 2001*, s. 427.

merkittävässä määrin myös asiaan kuulumatonta aineistoa. Ekelöf on todennut kuitenkin, että oikeaoppisen prosessin johdon avulla kyseinen ongelma voidaan valmistelun yhteydessä välttää.¹³⁹

Verrattuna individualisoimisteoriaan, voidaan Olivecronan esittämän tulkintamallin katsoa antavan nykymittapuulla huomattavasti reaalisemman mittarin OK 14:2.3:n mukaiselle tulkinnalle.¹⁴⁰ Hänen tulkintamallinsa voidaankin ymmärtää eräänlaiseksi yritykseksi rikkoa käsiteläinopillisen laintulkinnan kupla käytännönläheisemmällä vaihtoehdolla.¹⁴¹ Tulkintamallia ei ole kuitenkaan omaksuttu OK 14:2.3:n mukaisen tulkinnan lähtökohdaksi.¹⁴² Nykyinen tulkintamalli perustuukin Olivecronan kanssa samanaikaisesti kehiteltyyn Ekelöfin malliin.

Ekelöfin tulkintamallin lähtökohtana on kiinnittää huomiota siihen, säilyykö vaadittu oikeusseuraamus uuden oikeustositseikan esittämisen jälkeenkin asiassa samana.¹⁴³ Mikäli uudet kanneperusteet eivät asiassa johda alkuperäisistä perusteista poikkeavaan oikeusseuraamukseen, ei kyseessä ole kielletty kanteen muuttaminen. Ekelöfin mukaan pääpaino RB 13:3.3:n perusteella tulee kiinnittää juuri kanneperusteiden identiteetin arviointiin eikä siihen, millainen asia itsessään on yksityiskohtineen ja tapahtumainkulkuneen.¹⁴⁴ Tätä näkökulmaa voidaan pitää mielenkiintoisena, koska esitettyjen oikeustositseikkojen ollessa oikeusseuraamusten faktapremissejä¹⁴⁵, ne antavat lähtökohtaisesti selkeän kuvan asian identiteetistä, esimerkiksi onko asiassa kysymys tietyn spesifin suorituksen vaatimisesta tai tietyn oikeussuhteen vahvistamisesta.

¹³⁹ Ekelöf 1957, s. 323-324.

¹⁴⁰ Olivecrona onkin kritisoinut individualisoimisteoriaa oikukkaaksi ja huono perusteisia ratkaisuja tuottavaksi tulkinnaksi. Katso *Olivecrona* 1966, s. 318-320.

¹⁴¹ Asetelma on aikaan nähden tyypillinen, koska jo 1940-luvulla niin sanottu reella övervägande -oppi oli saanut kannatusta. Opin lähtökohtana oli oikeudellisen tulkinnan liittäminen yhteiskunnalliseen kontekstiin (reaaliset tulkinta-argumentit) ja prejudikaattien merkityksen korostaminen oikeudellisessa tulkinnassa. *Siltala* 2003, s. 553-554 ja s. 821 sekä *Siltala* 2004, s. 579-581. Esimerkiksi Ekelöfin 1950-luvulta lähtien kehittelemä radikaaliteologinen ajatusmalli noudattaa näitä lähtökohtia, jolloin myös hänen tulkintamallinsa voidaan katsoa tavoittelevan samoja vaikutuksia. Katso *Virolainen* 1995, s. 187-190.

¹⁴² Todettakoon kuitenkin, että rikosprosessissa syyttäjän mahdollisuudet uusien oikeustositseikkojen esittämiseksi ratkeavat nykyisin juuri Olivecronan korostaman tapahtumainkulun yhtenäisyyden perusteella. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5:17.2:n mukaan syyttäjä voi esittää uusia seikkoja syytteensä tueksi. Tällaista tilannetta kutsutaan syytteen tarkistamiseksi. Jotta uusi seikka voidaan ottaa oikeudenkäynnin kohteeksi, tulee sen luonnehtia alkuperäisessä syytteessä kuvattua toimintaa rikosoikeudellisesti merkityksellisessä suhteessa. Uudet seikat voivat siten koskea esimerkiksi teonkuvausta koskevien poikkeamien esittämistä, lisäyksiä teonkuvauksen osatekijöihin tai vaihtoehtoisten rekonstruktioiden esittämistä tapahtumainkulusta. Haastehakemuksessa esitetyn teon toteutus- tai ilmenemistapa ei saa kuitenkaan muuttua uuden seikan myötä muunlaiseksi toiminnaksi tai laiminlyönniksi. Katso tarkemmin *Jokela* 2012, s. 305-309 ja ratkaisu KKO 2001:62.

¹⁴³ Ekelöf 1956, s. 77.

¹⁴⁴ Ekelöf 1957, s. 322.

¹⁴⁵ *Lappalainen* 1995, s. 56.

Kantajan tarkoituksena on tietyn, hänen vaatimistaakkansa perusteella valitseman, oikeusseurauksen aikaansaaminen.¹⁴⁶ Monessakin tapauksessa kantajalla ei kuitenkaan ole aina tiedossa, mihin kaikkiin oikeustositseikkoihin hänen tulisi vedota. Ekelöfin mukaan kantajalle tulee taata laaja mahdollisuus muuttaa kanneperusteitaan oikeudenkäynnin aikana. Tällöin kantaja voi parhaiten tavoitella vaatimaansa oikeusseuraamusta, hänen saadessaan kaikki asiaan relevantisti liittyvät seikat osaksi oikeudenkäyntiä. Tämä on erityisen tärkeää, koska oikeusvoimavaikutus tulee myöhemmin estämään mahdollisuuden asian uudelleen käsittelemiseen.¹⁴⁷ Ekelöf onkin katsonut, että kantajalla tulisikin olla vastaajaan rinnastettava mahdollisuus esittää oikeudenkäynnin aikana uusia oikeustositseikkoja, jota siis vastaajan kohdalla käytännössä rajoittaa ainoastaan preklusiosääntely.¹⁴⁸

Laukkanen on todennut, että Ekelöfin tulkinta on kokonaisuutena arvioiden tarkkarajaisempi kuin mitä *Olivecronan* tulkinta. Tämä perustuu siihen, että vaatimuksen ja sen perusteen muodostama suhde ei useinkaan sisällä yhtenäistä tapahtumainkulkua. Laajasta tapahtumainkulun kuvauksesta voikin olla vaikeaa erottaa kannevaatimusten kannalta relevantit seikat, jolloin identiteettikysymys voi myös hämärtyä. Kun oikeusseuraamus asetetaan asian identiteetin kriteeriksi, on myös oikeustositseikaston rajaaminen yksinkertaisempaa. Tämä lähtökohta helpottaa samalla myös tuomarin toimintaa.¹⁴⁹ *Lindell* on kuitenkin todennut, että käytännössä molemmat tulkintatavat johtavat useimmiten samaan lopputulokseen.¹⁵⁰

Ekelöfin tulkintamalli vaikuttaa antavan suhteellisen laajan mahdollisuuden kanneperusteiden muuttamiselle oikeudenkäynnin aikana. Todellisuudessa kuitenkin esimerkiksi preklusio ”lisärajoittimena” vaikuttaa merkittävästi uusien kanneperusteiden esittämisen mahdollisuuteen oikeudenkäynnin aikana. Lisäksi hyvin toteutettu valmistelu takaa sen, että ylimääräiset seikat karsitaan pois ja pääkäsittelyssä huomio pystytään kiinnittämään asianosaisten välillä riittäisiin ja juridisesti relevantteihin seikkoihin.¹⁵¹ Nyky-

¹⁴⁶ *Ekelöf* 1950, s. 537.

¹⁴⁷ *Ekelöf* 1957, s. 325 ja *Ekelöf–Boman* 1996, s. 132-133.

¹⁴⁸ *Ekelöf* 1957, s. 323-324.

¹⁴⁹ *Laukkanen* 1995, s. 234-235.

¹⁵⁰ *Lindell* 1993, s. 54. Ekelöfin tulkintalinja on hyvin läheisessä suhteessa *Olivecronan* esittämään linjaan verrattuna. Ekelöf on todennutkin, että käytännössä hänen ja *Olivecronan* tulkintojen erot eivät ole suuret, koska *Olivecronan* tapahtumainkulun yhdenmukaisuuden arviointi on prosessuaalisesti joustavaa. *Ekelöf–Boman* 1996, s. 137. Katso myös *Olivecrona* 1966, s. 352.

¹⁵¹ Valmistelua voidaankin pitää merkittävänä ajankohtana hyväksyttävien kanteenmuutos tekoon. *Ekelöf–Boman* 1996, s. 139.

mallin mukainen riita-asian menettely onkin olennaisesti muuttanut niitä syitä, miksi kanteenmuutoskielto on aikaisemmin ollut tarkkarajaisesti ehdoton.¹⁵²

Suomessa Ekelöfin tulkintamalliin on suhtauduttu erittäin myönteisesti. *Jokelan* mukaan nykyinen tulkintamalli toteuttaa paremmin kantajan oikeusturvaa ja on kokonaisuutena tarkoituksenmukaisempi prosessin kannalta.¹⁵³ Lappalainen on todennut tulkintamallin olevan selkein ja prosessiekonomisesti joustavin muihin vaihtoehtoihin verrattuna.¹⁵⁴ Hän on kuitenkin todennut vuoden 1993 alioikeusuudistusta kommentoidessaan, että tulkinnan omaksumisen vaikeutena on Suomessa ollut oikeudenkäynnin keskitystä koskevan sääntelyn puutteellisuus. Preklusiosääntelyn mukaan ottamisen myötä tulkintamallin noudattaminen onnistuu kuitenkin nykyisellään.¹⁵⁵ *Virolainen* on todennut tulkintamallin olevan jutun identiteetin arvioinnissa tarkoituksenmukainen ja selväpiirteinen.¹⁵⁶

Ekelöfin tulkintamallin voidaan katsoa joutuneen myös varovaisen kritiikin kohteeksi suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa. *Vuorenpää* on huomauttanut, ettei Ekelöfin tulkintamalli sellaisenaan yhteen sovi OK 14:2.1:n 3 kohdan sisällön kanssa. Kun lainkohdan mukaan kiellettyä kanteen muuttamisena ei pidetä uuden vaatimuksen esittämistä, mikäli sen perusta johtuu olennaisesti samasta perusteesta, niin miksi OK 14:2.3:n mukaan kiellettyä kanteen muuttamisena tulkitaan sellaisen uuden kanneperusteen esittäminen, joka johtaa uuteen oikeusseuraamukseen?¹⁵⁷ Vuorostaan *Kangas* on esittänyt, että perheoikeudellisissa muotoamiskanteissa OK 14:2.3:n mukaisen tulkinnan voidaan katsoa todellisuudessa noudattavan enemmän Olivecronan ajatuksia. Tällöin todellisen oikeustilan ymmärtäminen voi väärentyä, mikäli tulkinnan väitetään perustuvan pelkästään Ekelöfin tulkintamalliin.¹⁵⁸

Oikeusvertailun vuoksi todettakoon, ettei samanlaista tulkintaproblematiikkaa ole ilmennyt Norjassa. Tvl 9:16.1:n mukaan asianosaiset voivat lähtökohtaisesti itse disponoida kanteenmuutoskiellon sisällöstä ja laajuudesta, vaikkakin 3 momentin mukaan tuomioistuimien voi torjua muutoksen hyväksymisen, mikäli tärkeät syyt puhuvat muutoksen estämisen puolesta. Tvl 9:16.1:n mukaan tuomioistuin voi myös tietyissä tapauksissa myöntää luvan kanteen muuttamiselle. 2 momentin mukaan tuomioistuin voi myös sallia muutoksen silloin, kun 1 momentin lupaedellytykset eivät täyty, mikäli muutoksen vaatija ottaa

¹⁵² *Laukkanen* 1995, s. 235.

¹⁵³ *Jokela* 2012, s. 302.

¹⁵⁴ *Lappalainen* 1995, s. 411.

¹⁵⁵ *Lappalainen* 1994, s. 213-214.

¹⁵⁶ *Virolainen* 1990, s. 576-577.

¹⁵⁷ *Vuorenpää* 2010, s. 212. Kyseistä problematiikkaa käsitellään luvussa 5.4.

¹⁵⁸ *Kangas* 2005, s. 264-265. Katso tarkemmin luku 3.4.4.

vastuun vastapuolen ylimääräisten oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta ja muutos itsesään ei vaaranna vastapuolen intressejä.¹⁵⁹ Norjassa kanteenmuutoskiellon sääntely onkin joustava ja se antaa huomattavasti harkintavaltaa tuomioistuimelle.¹⁶⁰ Huomattavaa on myös, että lähtökohtana ei kanteenmuutoskiellossa voida katsoa olevan asian identiteetin arvioiminen, vaan kiellon tautalla vaikuttavien periaatteiden toteutumisen takaaminen.¹⁶¹

3.3 Nykyinen tulkintalinja oikeuskäytännön valossa

Ekelöfin tulkintalinjan omaksumisen voidaan katsoa tapahtuneen Suomessa 1980-luvun lopulla. Linjanmuutoksen merkittävänä tekijänä voidaan pitää korkeimman oikeuden prejudikaattisarjaa 1988:37, 1990:83 ja 1992:133. Tutkielmassa onkin seuraavaksi tarkoituksena käsitellä kyseisiä prejudikaatteja ja selvittää, miten ne noudattavat Ekelöfin tulkintamallia. Tämän jälkeen esitetään vielä muita aiheeseen liittyviä ratkaisuja, jotta nykytulkinnasta saataisiin mahdollisimman laaja kokonaiskuva. Täten siis pyritään osoittamaan ne esimerkki tapaukset, joissa kanneperusteiden muuttaminen OK 14:2.3:n perusteella on mahdollista. Tämän lisäksi huomiota kiinnitetään myös mahdollisiin modifikaatioihin, joita oikeustieteestä omaksutut teoriat voivat käytännön soveltamisen yhteydessä kokea.

Tapauksessa KKO 1988:37 oli kyse siitä, että Suomen Palloliitto - Finlands Bollförbund r.y oli päätöksellään erottanut Helsingin Nappula Liiga r.y:n liiton jäsenyydestä. Nappula Liiga r.y vaati kanteella liittokokouksen tekemän päätöksen kumoamista, koska se rikkoi sellaisenaan yhdistyslain (503/1989) ja itse Palloliiton sääntöjä. Valmistelun yhteydessä kantaja lisäsi uuden kanneperusteen, jonka mukaan erottaminen johtui yhdistyksen nimenmuuttamisesta. Tällöin erottaminen rikkoi jäsenten yhdenvertaisuutta. Asian edettyä korkeimpaan oikeuteen, vastaaja esitti väitteen kiellytyksestä kanteen muuttamisesta alioikeudessa. Korkeimman oikeuden mukaan asia ei ollut uuden kanneperusteen myötä muuttunut toiseksi.

Mielenkiintoista ratkaisussa on se, että korkein oikeus ei perustele päätöstään sen enemmälti.¹⁶² Tällöin varsinaista tulkintalinjan muutosta ei ole itsessään havaittavissa,

¹⁵⁹ Kyseisiä poikkeuksia käsitellään tutkielmassa tarkemmin jäljempänä.

¹⁶⁰ Koska sääntely koskee molempia asianosaisia, voidaan Tvl 9:16:n todellisuudessa katsoa olevan preklusiosäännös.

¹⁶¹ Periaatteiden voidaan katsoa vastaavan merkittävällä tavalla Suomessa vaikuttavia periaatteita. Katso luku 2.3.

¹⁶² Ennakkopäätöksillä voidaan katsoa olevan tosiasiallinen mahdollisuus oikeuskäytännön ohjaamiseen vain, jos ratkaisuhjeeksi tarkoitettu kannanotto on asianmukaisesti perusteltu. *Virolainen–Martikainen* 2010, s. 50. Mikäli ratkaisun todellisenä tarkoituksena on ollut muuttaa tulkintalinjaa OK 14:2.3:n mukaisessa tulkinnassa, ovat ratkaisun perustelut erityisen alttiita kritiikille.

vaikka oikeuskirjallisuudessa tapausta pidetään yleisesti ensimmäisenä uuden tulkintalinjan mukaisena ratkaisuna.¹⁶³ On totta, että ratkaisu noudattaa ekelöfiläistä tulkintaa¹⁶⁴, mutta huomattavaa on myös, että samaan ratkaisuun oltaisiin todennäköisesti päädytty myös individualisointiteorian mukaisella tulkinnalla.¹⁶⁵

Tapauksessa KKO 1990:83 oli kyse siitä, että A oli 21.6.1984 laaditulla kauppakirjalla myynyt B:lle ja tämän vaimolle oman osuutensa C:n kuolinpesään kuuluvasta kiinteistöstä. Kauppakirjassa oli sovittu, että tilaan kohdistuvista veroista ja muista julkisoikeudellisista maksuista vastaisivat omistusajaltaan kuolinpesän osakkaat ja kaupantekopäivästä lähtien ostajat. Koska tila oli saanut vuoden 1983 perusteella veronpalautuksia, katsoi A olevan oikeutettu kauppaehdon perusteella samaan osuutensa veronpalautuksesta. Alioikeuskäsittelyn aikana A oli lisännyt, että koska asianosaiset olivat kuolinpesän osakkaina olleet vastuussa mainittujen verojen maksamisesta, myös maksuunpantujen verojen palautus oli suoritettava kullekin osakkaalle pääluvun mukaisesti.

Kauppakirjan ehtojen lisäksi vedottiin siis asemaan kuolinpesän osakkaana. Hovioikeus katsoi uuden kanneperusteen esittämisen olleen kiellettyä kanteen muuttamista. Korkeimman oikeuden mukaan molemmat vaihtoehtoiset kanneperusteet olivat liittyneet saman veronpalautus osuuden suorittamiseen, jolloin asia ei ollut muuttunut toiseksi. Perustelu viittaakin vahvasti asian identiteetin arviointiin ekelöfiläisen tulkintalinjan mukaisesti. Tämän lisäksi otsikossa on mainittu vertailukohteena ratkaisu KKO 1983 II 55 ja viitataan myös ratkaisuun KKO 1988:37. Kyseistä ratkaisua voidaankin pitää mielestäni vasta ensimmäisenä, todellisena, tulkintalinjan muutoksen osoittavana ratkaisuna.¹⁶⁶

Tapauksessa KKO 1992:133 kantajat olivat vaatineet lakiosan täydennystä. Perusteena esitettiin, että lahjanluontoinen kiinteistökauppa oli tarkoittanut ennakkoperintöä tai suosiolahjaa vastaajalle. Valmistelun yhteydessä kantajat lisäksi vetosivat useisiin muihin vastaajan saamiin rahasuorituksiin, jotka tuli tulkita ennakkoperinnöksi tai suosiolahjoiksi. Kantajat eivät kuitenkaan muuttaneet kannevaatimuksien määrää erillisten raha-

¹⁶³ Muun muassa *Lappalainen* 1995, s. 411 ja *Jokela* 2012, s. 302.

¹⁶⁴ Uusi kanneperuste tukee suoraan alkuperäistä kannevaatimusta (päätoksen kumoaminen) ja sen mukaista oikeusseuraamusta.

¹⁶⁵ Molemmat kanneperusteet, lain ja yhdistyksen säättöjen rikkominen sekä yhdenvertaisuuden loukkaminen, johtavat hyväksyttäessä erottamispäätöksen kumoamiseen, jolloin oikeudellisen käsitteysteemin mukaisesti oikeudellisen analyysin rajat ovat samat.

¹⁶⁶ Perustelut pyrkivät tuomaan selvästi esille tulkintalinjan muuttumisen. Suotavaa olisi kuitenkin ollut nimenomainen viittaus Ekelöfin tulkintamallin omaksumiseen, esimerkiksi oikeustieteen kannanottojen tai kirjallisuusviittausten esittämisellä. Tätä voidaan puoltaa juuri sen takia, että tulkintalinja on aikaisemminkin täysin perustunut oikeustieteessä muodostuneeseen tulkintaan. Suomalaista perustelutekniikkaa rasittaa kuitenkin kielteinen asennoituminen oikeustieteen kannanottojen esittämiseen tuomioiden perusteluissa. *Virolainen–Martikainen* 2010, s. 430-431.

suoritusten esittämisen jälkeen. Hovioikeus katsoi kantajien esittäneen todellisuudessa uusia vaatimuksia asiassa. Koska muodostuneet vaatimukset eivät johtuneet olennaisesti samasta perusteesta (kiinteistökaupasta), olivat ne kiellettyä kanteen muuttamista.¹⁶⁷

Korkeimman oikeuden mukaan kantajat eivät ole esittäneet uusia vaatimuksia, koska alkuperäisten kannevaatimusten määrä ei ollut korotettu. Kantajat olivatkin KKO:n mukaan esittäneet uudet, osaksi vaihtoehtoisiksi tarkoitettut perusteet sen varalta, ettei kiinteistökaupan arvo yksistään oikeuttaisi alkuperäisten kannevaatimusten mukaiseen lisäykseen pesän varoihin. Koska asian identiteetti (lakiosan täydennys) säilyi samana, ei kyseessä ollut kielletty kanteen muuttaminen. KKO päätyi ratkaisuun äänestystuloksella 3-2. Erimieltä olleet oikeusneuvokset katsoivat hovioikeuden tapaan, että kanteenmuutokset tuli tulkita todellisuudessa uusien kannevaatimusten esittämiseksi.

Ratkaisun KKO 1992:133 voidaan katsoa sisältävän eräänlaisen modifikaation Ekelöfin tulkintamalliin liittyen. Vaikka Ekelöfin mukaan oikeusseuraamuksen samana säilyminen on lähtökohtana kanneperusteiden muutettavuuden hyväksyttävyydessä, ei tämä kuitenkaan tarkoita sitä, että uuden kanneperusteiden muodostama kokonaan uusi, laadullisesti ja sisällöllisesti samanlainen, oikeusseuraamus säilyttäisi itsessään asian samana. Ekelöfin mukaan viime kädessä asiaa voidaan aina pitää samana, kun kanneperusteet kuuluvat yhden ja saman oikeusvoimavaikutuksen piiriin.¹⁶⁸ Lappalainen on todennut, että eri kanneperusteet kuuluvat samaan asiaan, mikäli niistä yhden hyväksyminen tekee muut kanneperusteet tarpeettomiksi ja nämä ”tarpeettomat seikat” eivät voi enää itsessään joutaa erilliseen, ”omaan” oikeusseuraamukseen.¹⁶⁹ Näinhän kyseisessä tapauksessa ei ollut. Uudet oikeustapausseikat eivät olleet liittyneet kiinteistökaupan arviointiin edes välillisesti. Lappalainen on oikeustapauskommentissaan todennut ratkaisun olevan Ekelöfin tulkinnan vastainen, ja että esitetyt uudet kanneperusteet tuleekin tapauksessa tulkita todellisuudessa vaihtoehtoisten kannevaatimusten esittämiseksi. Näinhän myös hovioikeus ja kaksi KKO:n oikeusneuvosta tulkitsivat tilanteen.¹⁷⁰

Laukkanen on katsonut korkeimman oikeuden nojautuvan ratkaisussa enemmänkin Olivecronan tulkintalinjaan.¹⁷¹ Hän on kuitenkin myös esittänyt, että korkeimman oikeuden

¹⁶⁷ Tällöin kyseeseen tulee OK 14:2.1:n 3 kohdan tulkinta ja soveltaminen.

¹⁶⁸ *Ekelöf-Boman* 1996, s.136-137.

¹⁶⁹ *Lappalainen* 1993, s. 5. Katso myös *Laukkanen* 2004, s. 176.

¹⁷⁰ *Lappalainen* 1993, s. 5-6.

¹⁷¹ *Laukkanen* 1995, s. 234. Uudet kanneperusteet ovat merkinneet lisäystä tapahtumainkulkuun, joka on ollut alkuperäisen vaatimuksen perustana. Eli tapahtumana vastajaa on saanut ennakkoperintöä tai suosioalahjan, johon on vedottu alkuperäisessä kanteessa. Uudet kanneperusteet ovat täydentäneet alkuperäistä kannevaatimusta sen varalta, ettei luovutettujen tilojen arvo yksistään oikeuttaisi 577.800 markan lisäykseen pesän varoihin. Todettakoon vielä, ettei kannevaatimuksia määrällisesti korotettu.

ratkaisu on johtanut kanteenmuutoskiellon taustaperiaatteet huomioon ottaen parempaan lopputulokseen, kuin mitä Ekelöfin tulkinnan tarkka noudattaminen. Tätä Laukkanen perustelee ensinnäkin sillä, että ei olisi tarkoituksenmukaista, mikäli tuomioistuimien kielteisesti viran puolesta kantajalta hänen vaatimansa oikeussuojan, jota vastapuoli ei ole vastustanut.¹⁷² Toiseksi kantaja ei voi OK 14:2:n vuoksi hyödyntää valmistelussa kertynyttä aineistoa samalla tavalla kuin vastaaja voi. Laukkanen mukaan erityisesti määräaikoihin sidottujen kanteiden kohdalla, kantajalla on korostunut vastuu siitä, että hän ehtii selvittää ennen haastehakemuksen jättämistä sen, mistä seuraamuksesta hänen tulisi kannetta ajaa. Tällöin liian ankara kanteenmuutoskiellon tulkinta voi johtaa tarpeettomiin oikeudenmenetyksiin.¹⁷³ Laukkanen argumentaatiota ratkaisuun liittyen voidaan pitää osuvana. Kriittisestä näkökulmastaan huolimatta myös Lappalainen on todennut tapauksessa noudatettujen linjaratkaisun ratkaisseen kyseessä olleen ennakkoperintä asian prosessiekonomisesti mielekkäällä tavalla.¹⁷⁴

Tapauksessa KKO 1993:18 oli kysymys A:n hankkiman matkustajavakuutuksen ehtojen tulkinnasta. A:lle oli ulkomaanmatkan aikana sattunut tapaturma, jonka seurauksena hänen vasemman jalkansa akillesjänne oli katkennut. A oli kanneperusteissaan todennut, että vakuutusehtojen mukaan matkan keskeytymisen vuoksi maksettaisiin sairaalahoidon tai ennenaikaisen matkalta paluun takia menetetyistä matkapäivistä korvausta. Oikeudenkäynnin valmistelun yhteydessä A myös lisäsi, että vakuutusehdot itsessään olivat kohtuuttomat oikeustoimilain (228/1929) 36 §:n 1 momentin mukaisesti. Hovioikeuden mukaan kyseessä ei ollut kielletty kanteenmuutos, koska A:n alkuperäisen kanteen sisältönä oli saada korvausta vakuutussopimuksen perusteella.¹⁷⁵ Tällöin asia ei ollut muuttunut toiseksi. Korkein oikeus yhtyi hovioikeuden näkemykseen.

Tapauksessa KKO 2003:81 yhtiö B oli vaatinut vahingonkorvausta sen konkurssipesässä toimineen pesänhoitaja A:n laiminlyönteihin ja huolimattomuuteen perustuen. Alkuperäisen kanteen mukaan A ei ollut perinyt takauksen perusteella muodostunutta saatavaa sen voimassaoloaikana. Käräjäoikeudessa B esitti myös, että A:n olisi tullut vaatia tois-

¹⁷² Tässä tapauksessa juuri kiinteistökaupasta erillisten ennakkoperintö/suosiolahja suoritusten esittäminen. *Ibid.*, s. 231. Todettakoon kuitenkin, että kanteenmuutoskiellon asema ehdottomana prosessinedellytyksenä estää asianosaisten disponointi mahdollisuuden asiaan liittyen. Vastaajan ei erikseen tarvitse tuoda esille näkemystään kanteen muutettavuuteen liittyen, koska tuomioistuimien tekee päätöksen *ex officio*. Laukkanen ajatuksen taustalla peilautuukin hänen näkemyksensä mahdollisen kanteenmuutosinstituution kehittämistä. Katso tarkemmin luku 6.2.

¹⁷³ *Ibid.*, s. 231-232.

¹⁷⁴ *Lappalainen* 1993, s. 6.

¹⁷⁵ Alkuperäinen peruste liittyi itse sopimuksen sisältöön, kun taas uusi kanneperuste liittyi sopimuksen sisällön kohtuuttomuuteen oikeustoimilain mukaisesti.

sijaisesti takauksen uudistamista, ennen sen voimassaoloajan päättymistä. Korkein oikeus yhtyi käräjäoikeuden välituomion lausumaan siitä, että asiassa oli kysymys vahingosta, joka yhtiölle on aiheutunut saman saatavan perimiseen liittyvien eri laiminlyöntien vuoksi. Tällöin asia ei ollut muuttunut toiseksi.

Vaasan hovioikeudessa 17.2.2007 annettu päätös (Nro 243, S 06/864) liittyi testamentin moitteen hyväksyttävän muutettavuuden arviointiin. Perittävä X oli testamentannut sisarelleen Y kaiken omaisuutensa. X:n kaksi muuta sisarusta vaativat käräjäoikeudessa testamentin julistamista pätemättömäksi. Heidän mukaansa Y oli taivuttellut X:n testamentin tekemiseen, käyttämällä hyväkseen tämän tahdonheikkoutta. Toissijaisena vaatimuksena kantajat esittivät, että X olisi, hänen tosiasiallisen käyttäytymisensä perusteella, peruuttanut kyseessä olevan testamentin. Käräjäoikeuden pääkäsittelyn loppulausuntojen aikana kantajat toivat esille uutena seikkana, ettei testamenttia oltu tehty laissa säädettyssä muodossa, koska sen todistajat eivät olleet yhtä aikaa läsnä. Käräjäoikeuden mukaan kyseessä oli kielletty kanteen muuttaminen, sen enempää päätöstään perustelematta.

Hovioikeuden mukaan uusi seikka ei ensinnäkään ollut prekludoitunut, koska seikka on tullut esille käräjäoikeudessa henkilötodistelun vastaanottamisen yhteydessä. Tämän vuoksi oli hyväksyttävää, että vastaajat vetosivat uuteen seikkaan loppulausuntojen yhteydessä. Hovioikeus ei myöskään katsonut kielletyn kanteen muuttamisen tulleen kyseeseen asiassa. Päätöksen perustelujen mukaan uusi, testamentin muotovirheeseen vetoava, seikka ei olennaisesti muuttanut asiaa toiseksi. Täten hovioikeus palautti asian käräjäoikeuden uudelleen käsiteltäväksi.¹⁷⁶

Päätöksen lopputulosta voidaan puoltaa sillä perusteella, että oikeusseuraamus pysyy asiassa samana.¹⁷⁷ Ekelöf on kuitenkin katsonut, että juuri tapauksen mukaista kanteenmuutosta tulee pitää kiellettynä. Tätä hän perustelee sillä, että eri testamentin moittimisperusteilla on keskenään todellisuudessa vain vähän yhteistä. Vaikka oikeusseuraamus säilyy samana, katkeaa perusteiden väliltä asiayhteys, jonka johdosta niitä tulisi pitää erillisinä asioina.¹⁷⁸ Tapauksen KKO 1992:133 tapaan päätöksessä onkin havaittavissa selvä modifikaatio Ekelöfin tulkintamalliin nähden. Tämän lisäksi päätöksessä on syytä

¹⁷⁶ Ruotsissa on oikeuskäytännössä päädytty samansisältöiseen ratkaisuun. Katso NJA 2005, s. 295.

¹⁷⁷ Perintökaaren (40/1965) 13:1:n mukainen testamentin pätemättömyys tulee kanteen hyväksymisen myötä kyseeseen myös uuden seikan kautta. Oikeusseuraamuksen käsite ei ole kuitenkaan aina yksiselitteinen, vaikka kyseessä on kaksi oikeusvaikutuksiltaan samanlaista moitetta. Tätä aihetta käsitellään tarkemmin luvussa 3.4.4.

¹⁷⁸ Ekelöf 1957, s. 321. Mielenkiintoista on, että esimerkiksi Lappalainen on tulkinnut tapauksen mukaisen tilanteen olevan yksi esimerkki siitä, milloin kanteen muuttamisen voidaan katsoa olevan sallittua nykytulkinnan valossa. Lappalainen 1995, s. 412. Täten Lappalaisen kanta noudattaakin Olivecronan tulkintaa, joka katsoi muotoperusteiden vaihtamisen olevan sallittua. Katso Olivecrona 1966, s. 329-330.

kiinnittää huomiota hovioikeuden käyttämään ilmaisuun ”ei olennaisesti muuttanut asiaa toiseksi”. Ilmaisuun tulee suhtautua kriittiseksi, koska se sellaisenaan vaikuttaisi sallivan OK 14:2.3:n sanamuotoa laajemman tulkinnan mahdollisuuden.¹⁷⁹

Kouvolan hovioikeudessa 5.10.2007 annettu päätös (Nro 1063, KouHO S 07/307) liittyi vahvistuskanteen muutettavuuteen arviointiin. Kantajana toiminut asunto-osakeyhtiö oli velvoitettu, hallinto-oikeuden päätöksellä, ryhtymään toimiin terveystaitan poistamiseksi vastaajan asunnosta. Asunto-osakeyhtiö oli tehnyt asiaan liittyen korjaussuunnitelman, jota vastaaja ei hyväksynyt.¹⁸⁰ Tämän seurauksena, asia vietiin käräjäoikeuden vahvistettavaksi.

Valmistelun yhteydessä asunto-osakeyhtiö esitti uutena kanneperusteena uuden korjaussuunnitelman, jonka perusteella huoneisto lopulta korjattaisiin. Vastaaja katsoi kyseessä olleen kielletyn kanteen muuttamisen, koska uutta korjaussuunnitelmaa ei ollut esitetty alkuperäisen haastehakemuksen yhteydessä, eikä se täten ollut oikeudenkäynnin kohteena. Käräjäoikeuden päätöksen mukaan kanteenmuutos oli sallittu, koska riita koski sitä, tehtäisiinkö korjaustyö huoneiston ulko- vai sisäpuolella. Koska myös uuden korjaussuunnitelman tarkoituksen oli tehdä korjaustyö huoneiston sisäpuolella, ei asiassa ollut kyse kielletystä kanteen muuttamisesta. Myös hovioikeus katsoi, ettei asia muuttunut uuden kanneperusteen johdosta toiseksi.¹⁸¹

Tapauksessa KKO 2010:57 oli kysymys perinnönjaon moittimisesta. Pesänjakaja oli katsonut perittävä P:n antaneen rintaperilliselleen R:lle¹⁸² ennakkoperintöä, koska P oli maksanut R:lle maksuunpantuja veroja. Perinnönjaossa kantajat, X ja Y, olivat myöntäneet verojen maksun mutta todenneet, että olosuhteiden perusteella P oli todellisuudessa verojen maksuvelvollinen.¹⁸³ Käräjäoikeuden valmistelun yhteydessä kantajat esittivät uutena perusteena, ettei verojen maksua P:n ja R:n välillä ollut tapahtunut lainkaan.

¹⁷⁹ Sanamuotoilulla ehkä pyritään korostamaan oikeusseuraamuksen samanlaisena säilymisen korostunutta asemaa OK 14:2.3:n mukaisessa tulkinnassa. Tapauksessahan uusi peruste antaa nimittäin mahdollisuuden merkittäväänkin aineiston lisäyksen oikeudenkäynnissä. Tästä huolimatta muotoilua voidaan pitää harhaanjohtavana.

¹⁸⁰ Korjaussuunnitelman mukaisesti korjaustyö tehtäisiin huoneiston sisäpuolella.

¹⁸¹ Päätös on Ekelöfin tulkintamallin mukainen. Alkuperäisessä kanteessa asunto-osakeyhtiö oli vaatinut, että käräjäoikeus ”vahvistaa, että asunto-osakeyhtiöllä on oikeus toteuttaa Kortelaisen hallitsemassa huoneistossa terveystaitan poistamiseksi tarvittavat toimenpiteet huoneiston sisäkautta tehtävin toimenpitein”. Mikäli uutta kanneperustetta ei olisi otettu osaksi oikeudenkäynti, olisi kannevaatimuksen muotoilun perusteella oikeusvoimavaikutus estänyt asian myöhemmän ratkaisemisen uudessa oikeudenkäynnissä.

¹⁸² R oli luopunut asiassa perinnöstään, jolloin hänen sijaansa perillisinä olivat tulleet hänen kaksi lastaan, X ja Y.

¹⁸³ Verovelvollisuuden taustalla oli kommandiittiyhtiön purkaminen.

Käräjä- ja hovioikeus katsoivat kantajien menettäneen oikeutensa moittia toimitusta uudella kanneperusteella, koska peruste oli esitetty perinnönjaolle säädetyn kanneajan päättymisen jälkeen. Korkeimman oikeuden mukaan kantajat olivat jo haastehakemuksessa moittineet jakoa ja vaatineet toimituksen lopputuloksen muuttamista. Kantajat olivat siis esittäneet vaatimuksen määräajan sisällä, ja koska uusi kanneperuste liittyi suoraan tuon vaatimuksen tukemiseen, muuttamatta asian identiteettiä, ei kyseessä ollut kielletty kanteen muuttaminen.

Ratkaisu antaakin mielenkiintoisen aspektin kannemääräaikoihin liittyvien juttujen käsittelyyn. KKO:n mukaan uusia kanneperusteita voidaan siis esittää määräajan jälkeenkin, mikäli ne suoraan liittyvät määräajan aikana nostetun kanteen vaatimaan oikeusseuraukseen.¹⁸⁴ Ekelöfin tulkintamallin voidaan katsoa juuri tukevan tällaista ajattelutapaa.¹⁸⁵ OK 14:2:n kannalta suurempi problematiikka nouseekin pääasiallisesti esille, mikäli kannevaatimuksia halutaan muuttaa määräajan jälkeen.¹⁸⁶

Tapauksessa KKO 2013:34 oli kyse osituksen sovittelusta.

KKO 2013:34 Puolisoiden avioliitto oli kestänyt yli 30 vuotta ja sen aikana hankittu omaisuus oli pääosin puolisoiden yhteistä. Ositustoimituksessa vaimo vaati, että hänen perimänsä kiinteistö ja puolet yhteisesti omistetusta kesämökki-kiinteistöstä määrätään omaisuudeksi, johon miehellä ei ole avio-oikeutta. Pesänjakajan soviteltua ositusta määräämällä vaimon aviovarallisuuden ulkopuolelle jääväksi omaisuudeksi kaksi kolmasosaa tämän perintönä saamasta kiinteistöstä käräjäoikeus kumosi osituksen tältä osin. Hovioikeus, jossa vaimo edelleen toisti alkuperäisen sovitteluvaatimuksensa, pysytti ratkaisun. Korkeimmassa oikeudessa vaimo vaati osituksen sovittelua siten, että laskennallisesta tasingosta miehelle vähennetään puolet vaimon perimän kiinteistön arvosta.

Kysymys siitä, oliko sovitteluvaatimuksen muuttaminen sanotuin tavoin Korkeimmassa oikeudessa sallittua. Kysymys myös osituksen sovittelun edellytyksistä.

Kanteenmuutos oli tapahtunut vasta korkeimpaan oikeuteen valitettaessa. Vaimo oli aikaisemmin jutun käsittelyn aikana vedonnut sovitteluperusteena avioliittolain (234/1929) 103 b §:n 2 momentin 2 kohtaan, mutta korkeimmassa oikeudessa perustanut vaatimuksensa saman momentin 1 kohtaan.¹⁸⁷ Toisin sanoen vaimo oli supistanut kannevaatimuk-

¹⁸⁴ Todettakoon, että rikosasioissa tulkinnan voidaan katsoa olevan päinvastainen. Ratkaisun KKO 2004:41 perustelujen 4 kohdan mukaan ”syyteoikeuden vanhentumisen kannalta on ratkaisevaa, onko vanhentumisaikana kuluessa vastaajaan kohdistettu sellainen syyte, jonka teonkuvaus kattaa uudessa rangaistusvaatimuksessa tarkoitetun menettelyn. Vanhentumisaikana umpeen kulumisen jälkeen rangaistusvaatimusta ei voida esittää uudella syytteellä eikä myöskään entistä syytettyä tarkentamalla tai täydentämällä ulottaa sellaiseen tekoon, jota vanhentumisaikana kuluessa esitetyn syytteen teonkuvaus ei kata”.

¹⁸⁵ Ekelöf–Boman 1996, s. 136-137.

¹⁸⁶ Havansi 2004, s. 302.

¹⁸⁷ Avioliittolain 103 b §:n 2 momentin mukaan ositusta soviteltaessa voidaan määrätä muun muassa, 1) että puoliso ei saa avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta taikka että sanottua oikeutta rajoitetaan tai 2) että tietty omaisuus, jonka puoliso on ansainnut tai saanut puolisoiden asuessa erillään tai joka puoli-

siaan määrällisesti, jolloin kyseessä ei ole kielletty kanteen muuttaminen.¹⁸⁸ Kanneperusteiden muuttamisesta ei ollut myöskään kyse, koska vaimo esitti asiassa juridisen luonnehdinnan (eri avioliittolain kohta), ja tämän seurauksena supisti sallitusti kannevaatimustaan. Ratkaisun perusteluissa otetaan kuitenkin kantaa myös siihen, ettei asiassa vaadittu oikeusseuraamus ollut muuttunut, jolloin myös asian yksilöllisyys (identiteetti) oli säilynyt samana. Tämä kuvastaa Ekelöfin tulkintalinjan omaksumisen vakiintuneisuutta.

Mielenkiintoista ratkaisussa on korkeimman oikeuden kannanotto kanteenmuutosinsti-tuution taustaperiaatteisiin liittyen. Ratkaisussa todetaan, että kanteenmuutettavuuden hyväksyttävyyttä ratkaistaessa, on otettava huomioon oikeudenkäynnin keskittäminen ja selkeys, kuten myös vastaajan puolustautumismahdollisuudet. Edellä esitettyihin ratkaisuihin verrattuna perusteluja voidaankin pitää huomattavan paljon yksityiskohtaisempina. Taustaperiaatteiden esille tuomista voidaan puoltaa sen vuoksi, että kyseessä oli juurikin kannevaatimuksen supistaminen, josta ei ole erillistä säännöstä. Toisaalta taustaperiaatteiden mainitsemisen voidaan katsoa korostavan niiden ratkaisuvoimaa kanteenmuutoskielto kysymyksiä ratkaistaessa. Liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä tästä ei voida kuitenkaan tehdä, koska periaatteet jo itsessään ovat olleet Ekelöfin tulkintalinjan muodostumisen taustalla.

Tutkielmaa kirjoitettaessa on tuorein KKO:n ratkaisu aiheeseen liittyen KKO 2017:10. Tapauksessa A oli ostanut B:n jakamattoman kuolinpesän osakkailta asuinkiinteistön. Koska asuinkiinteistössä oli ilmennyt useita eri virheitä, vaati A asiassa kaupan purkamista ja toissijaisesti hinnanalennusta.¹⁸⁹ Käräjäoikeus hyväksyi hinnanalennusvaatimuksen, johon A tyytyi. Osakkaiden valitettua tuomiosta hovioikeuteen, A vetosi vastauksessaan uuteen kanneperusteeseen, joka oli tullut hänen tietoonsa vasta käräjäoikeuden tuomion antamisen jälkeen. A esitti myös pyynnön saada esittää todistelua uuteen seikkaan liittyen. Hovioikeus katsoi, että koska uusi seikka liittyi virheeseen keittiön lattiassa, jota ei oltu käsitelty lainkaan käräjäoikeudessa, tuli seikka jättää huomiomatta kiellettynä kanneperusteiden laajentamisena.

soilla on ollut avioliittoon mentäessä taikka jonka puoliso on saanut avioliiton aikana perintönä, lahjana tai testamentin nojalla, on omaisuuden osituksessa kokonaan tai osaksi oleva omaisuutta, johon toisella puolisolla ei ole avio-oikeutta.

¹⁸⁸ Kannevaatimusten supistamisesta ei ole Suomessa erillistä oikeussäännöstä, koska oikeustilan on katsottu olevan asian suhteen selvän. Supistaminen on täten mahdollista vielä muutoksenhaun yhteydessäkin. *Lappalainen–Hupli* 2017, s. 535. Kuitenkin Ruotsissa sääntö kannevaatimusten supistamisesta on kirjoitettu näkyville RB 13:3.3:in.

¹⁸⁹ Laatuvirheinä kiinteistössä oli kosteus- ja homevaurioita, kuten myös useita rakenteellisia vikoja ja puutteita.

Korkein oikeus katsoi, että A:n esittämän uuden kanneperusteen tarkoituksena oli vain tukea valituksen kohteena ollutta hinnanalennusvaatimusta. Oikeusseuraamus ei ollut asiassa myöskään muuttunut toiseksi, koska uusi kanneperuste oli liittynyt oikeudenkäynnin kohteena olleiden kosteus- ja homevaurioiden arviointiin, jolloin kyseessä ei ollut kielletty kanteen muuttaminen. Koska A:n esittämän uuden perusteen ei katsottu myöskään olleen prekludoitunut, palautti korkein oikeus asian hovioikeuden uudelleen käsiteltäväksi.

Tapauksessa havaitaan kaksi erilaista näkemystä Ekelöfin tulkintamallin noudattamisesta. Hovioikeus tulkitsi uuden kanneperusteen johtavan mahdollisesti uuteen erilliseen oikeusseuraamukseen, jolloin kyse on Ekelöfin tulkintamallin mukaan kielletystä kanteen muuttamisesta.¹⁹⁰ Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan hinnanalennuksen määrään vaikuttavat lähtökohtaisesti kaikki kiinteistön käypää arvoa alentavat, virheen perustavat seikat.¹⁹¹ Koska uusi kanneperuste oli tapauksessa liittynyt oikeudenkäynnin kohteena olleiden kosteus- ja homevaurioiden arviointiin, ei se ollut muuttanut kantajan vaatimaa oikeusseuraamusta toiseksi. Uutta kannevaatimusta ei voinut kyseisessä tilanteessa myöskään muodostua, koska A oli tyytynyt käräjäoikeuden tuomioon.

Huomion arvoista on se, että hinnanalennusvaatimus vaikuttaisi sallivan laajat mahdollisuudet uusien kanneperusteiden esittämiselle. Vaikka oikeusseuraamus ja hinnanalennuksen perusta (tapauksessa kosteus- ja homevaurioiden arviointi) säilyisivät uuden kanneperusteen (virheen) esittämisen myötä asiassa samana, voidaan uuden kanneperusteen hyväksymisen katsoa kuitenkin johtavan tilanteeseen, jossa kantajalla on mahdollisuus korottaa vaatimaansa hinnanalennuksen määrää. Tällöin uusi kanneperuste muodostaakin yksilöllisesti uuden oikeusseuraamuksen, jolloin kyse on Ekelöfin tulkintamallin mukaan kielletystä kanteen muuttamisesta.¹⁹² Ratkaisevaa tapauksessa KKO 2017:10 on kuitenkin se, ettei kantaja muuttanut kannevaatimuksiaan määrällisesti. Tapauksen olosuhteet muistuttavatkin asetelmiltaan tapausta KKO 1992:133. Tulkintalähtökohdan voidaankin katsoa tällöin lähestyvän Olivecronan mukaisia ajatuksia.

¹⁹⁰ KKO 2017:10, perustelujen kohta 17. Vertaa KKO 1992:133 ja sen yhteydessä Lappalaisen tulkinta. *Lappalainen* 1993, s. 5 ja *Ekelöf–Boman* 1996, s. 136-137.

¹⁹¹ KKO 2017:10, perustelujen kohta 14.

¹⁹² Kuten hovioikeus katsoi asiassa olleen.

3.4 Suuntaviivat identiteettikysymyksen ratkaisemiseen

3.4.1 Lähtökohdat

Ekelöfin tulkintamalli on kiistämättä omaksuttu lähtökohdaksi OK 14:2.3:n mukaisessa tulkinnassa. Ekelöf on kuitenkin itsekin todennut, ettei ole olemassa mitään yleistä kriteeriä, jolla oikeusseuraamuksen samankaltaisuus voitaisiin aina helposti ratkaista.¹⁹³ Lisäksi ratkaisu KKO 1992:133 on oiva esimerkki siitä, että Ekelöfin tulkintamallia ei ole aina tarkkarajaisesti noudatettu oikeuskäytännössä.

Milloin sitten asian identiteetin voidaan katsoa säilyvän uusien kanneperusteiden esittämisen jälkeen samana? Oikeustieteen ja -käytännön tulkintamallit antavat suuntaviivoja niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat tämän kysymyksen ratkaisemiseen. Seuraavaksi käsitelläänkin eri kannetyyppien oikeusseuraamusten samankaltaisuuden arviointia nykyisen tulkintalinjan näkökulmasta, ja pyritään löytämään niitä yhteisiä tekijöitä, jotka toimivat suuntaviivoina oikeusseuraamuksen identiteetin arvioinnissa.¹⁹⁴

3.4.2 Suorituskanteet

Tapauksissa KKO 1990:83 (veronpalautus), 1992:133 (lakiosan täydennys), 1993:18 (suoritus vakuutus sopimuksen perusteella), 2003:81 (pesänhoitajan vahingonkorvaus) ja 2017:10 (virhe kiinteistökaupassa) on ollut kysymys suorituskanteista. Lukuun ottamatta ratkaisua KKO 1992:133, noudattavat tapaukset selvästi Ekelöfin tulkintamallia.¹⁹⁵ Uudet kanneperusteet eivät olleet tapauksissa johtaneet alkuperäisistä perusteista poikkeavaan oikeusseuraamukseen. Oikeusseuraamisen laadun suhteen näin ei ole myöskään tapahtunut tapauksessa KKO 1992:133.¹⁹⁶ Tätä voidaan Ekelöfin tulkintamallin valossa jo muutenkin pitää itsestään selvyytensä. Ekelöfin mukaan oikeusseuraamuksen laadun lisäksi tulee kuitenkin arvioida myös, ettei uusi kanneperuste käytännössä johda yksilöllisesti uuteen (erilliseen) oikeusseuraamukseen, mikäli jutussa alkuperäiset kanneperus-

¹⁹³ Ekelöf–Bylund–Edelstam 2006, s. 208.

¹⁹⁴ Kannetyyppejä on kolme: suoritus- vahvistus- ja muotoamiskanne. Suorituskanne sisältää kannevaatimuksen, jossa vaaditaan tietyn suoritusvelvollisuuden asettamista vastaajalla, tai vuorostaan kiellon toimia tietyllä tavalla. Vahvistuskanteilla tuomioistuinta pyydetään vahvistamaan tietyn yksityisoikeudellisen (subjektiivisen) oikeuden olemassaolo tai ettei kyseistä oikeutta ole. Muotoamiskanteella pyritään jonkin olemassa olevan oikeussuhteen tai -tilan muuttamiseen. Kyseisten asioiden luonteen vuoksi oikeudenmuutoksen saa aikaan ainoastaan muotoamiskanteen hyväksyvä ratkaisu. Esimerkkinä on kanne isyyden kumoamisesta. *Tirkkonen* 1974, s. 383-404.

¹⁹⁵ Ratkaisun KKO 2017:10 ei voida katsoa poikkeavan tulkintamallista yhtä huomattavasti kuin mitä ratkaisun KKO 1992:133. Ratkaisun KKO 2017:10 voidaan kuitenkin katsoa ottavan askeleen kohti Olivecronan ajatuksia ekelöfiläisessä kehysmallissa.

¹⁹⁶ Lakiosan täydennys ennakkoperinnön tai suosiolahjan perusteella.

teet hylättäisiin.¹⁹⁷ Tapauksen KKO 1992:133 voidaankin katsoa antavan oikeusseurauksen laadun samankaltaisena pysymiselle korostuneen roolin asian identiteettiä ratkaistaessa.

Laukkasen mukaan ratkaisu KKO 1992:133 noudattaa enemmänkin Olivecronan tulkintamallia.¹⁹⁸ *Kaisto* ja *Kangas* ovat esittäneet, ettei Ekelöfin tulkintamallin voida todellisuudessa katsoa olevan varsinaisessa etusija-asemassa Olivecronan tulkintaan nähden.¹⁹⁹ Tällöin identiteetin arvioinnissa merkittäväksi tekijäksi voidaan katsoa muodostuvan uusien seikkojen riittävä läheisyysuhde alkuperäisiin kanneperusteisiin nähden.²⁰⁰ Voidaankin katsoa, että tapahtumainkulun samanlaisena säilyminen toimii eräänlaisena suuntaviivana asian identiteetin arvioinnissa.

Laukkanen ja *Kaisto* ovat korostaneet ratkaisun KKO 1992:133 tarkoituksenmukaisuusnäkökulmaa.²⁰¹ Tätä ei kuitenkaan varsinaisesti tuotu esille ratkaisun KKO 1992:133 perustelujen yhteydessä. Kuitenkin esimerkiksi ratkaisussa KKO 2013:34 (osituksen sovittelu) korkein oikeus toi suhteellisen laajasti esille taustaperiaatteiden vaikutuksen kanteenmuutoksen hyväksyttävyyden arviointikriteerinä.²⁰² Mielestäni tapahtumainkulun samankaltaisuuden voidaan katsoa mahdollistavan uusien kanneperusteiden esittämisen OK 14:2.3:n nojalla, mikäli tämä aidosti edistää mahdollisuutta saavuttaa asianosaisten kannalta tarkoituksenmukaisempi menettely, jossa myös kanteenmuutoskiellon taustaperiaatteet toteutuvat. Oikeuskäytännön yhtenäisyyden kannalta tämän tulisi kuitenkin olla poikkeus Ekelöfin tarkkaan tulkintaan nähden, ja sitä tulisi käyttää vain tapauksissa, jotka muistuttavat ratkaisun KKO 1992:133 mukaisia olosuhteita.²⁰³

¹⁹⁷ Kuten KKO 1992:133 käsiteltäessä on jo todettu. Esimerkiksi vahingonkorvausvaatimuksen yhteydessä olisi kiellettyä lisätä kanneperusteena toinen vahinkotapahtuma, johon ei ole vedottu lainkaan alkuperäisessä kanteessa, ja jonka voisi tuoda tuomioistuimen käsiteltäväksi myös erillisellä kanteella, oikeusvoimavaikutuksen sitä estämättä. Mikäli kuitenkin tapahtumainkulun voidaan katsoa olevan yhtenäinen vahingonkorvausvaatimusten välillä, voi kyseeseen tulla kanteenmuutoksen hyväksyttävyyden arviointi OK 14:2.1:n 3 kohdan perusteella. Katso tarkemmin luku 5.3.

¹⁹⁸ *Laukkanen* 1995, s. 234.

¹⁹⁹ *Kangas* 2005, s. 264-266 ja *Kaisto* 2013, s. 774.

²⁰⁰ *Kaisto* 2013, s. 784.

²⁰¹ Laukkasen ajatukset tuotu esille KKO 1992:133 tapauksen käsittelyn yhteydessä. *Kaiston* mukaan tapauksen yksityiskohdat huomioon ottaen ei olisi ollut tarkoituksenmukaista ohjata kantajia nostamaan uutta kanteita, koska he tyytyivät alkuperäisiin vaatimuksiinsa. *Ibid.*, s. 783.

²⁰² Kuten tapauksista käsiteltäessä on jo todettu, ei taustaperiaatteiden esille tuomiselle voida kuitenkaan antaa liiallisesta merkitystä mahdollisena tulkinta lähtökohtana.

²⁰³ Prosessuaalisia säännöksiä on tarkoituksenmukaisuusnormeina pyrittävä tulkitsemaan joustavasti. Esimerkiksi ratkaisun KKO 1992:64 perusteluissa todetaan, että prosessisäännösten tulkinnassa on yleensä periaatteena pyrkiä välttämään tarpeettomista muodollisuuksista johtuvia oikeudenmenetyksiä. Oikeusvarmuuden ja ennustettavuuden kannalta on kuitenkin ehdotonta, että säännösten tulkinta noudattaisi mahdollisimman samanlaisia lähtökohtia, tuomarista tai tuomioistuimesta riippumatta. *Virolainen* 1995, s. 183-184. Ekelöfin tulkintamallin merkitystä OK 14:2.3:n mukaisen tulkinnan lähtökohtana voidaan nimen-

3.4.3 Vahvistuskanteet

Vahvistuskanteiden tulkinnasta ei ole korkeimman oikeuden prejudikaattia. Vahvistuskanteissa oikeusseuraamuksen identiteetin arviointi rakentuu vahvistettavan subjektiivisen oikeuden samankaltaisuuden arviointiin. Tällöin huomio tulee kiinnittää alkuperäisten kannevaatimusten sisältöön.²⁰⁴ Mikäli uudet kanneperusteet eivät johda alkuperäisestä kannevaatimuksesta laadullisesti tai yksilöllisesti poikkeavaan oikeusseuraamukseen, tulee uusi kanneperuste ottaa osaksi vireillä olevaa oikeudenkäyntiä.²⁰⁵ Lappalainen on esittänyt esimerkkinä hyväksyttävästä kanteenmuutoksesta tilanteen, jossa kantaja vaatii oikeustointa pätemättömäksi ensin pakon ja myöhemmin erehdyttämisen perusteella.²⁰⁶

Kouvolan hovioikeudessa 5.10.2007 annettu päätös (Nro 1063, KouHO S 07/307, korjaussuunnitelman muuttaminen) liittyi vahvistuskanteen muutettavuuden tulkintaan. Päätöstä tarkisteltaessa havaitaan edellytys oikeusvoimavaikutuksen arviointiin kanteenmuutoksen hyväksyttävyyttä käsiteltäessä. Korkeimman oikeuden tulkintalinja perustuu nykyään laajan oikeusvoimavaikutuksen lähtökohdalle. Tällöin kantaja ei voi, mahdollisessa uudessa oikeudenkäynnissä, vedota sellaisiin oikeustositseikkoihin, jotka hän olisi voinut esittää jo ensiprosessin aikana.²⁰⁷ Tapauksessa asunto-osakeyhtiö ei olisi tällä perusteella voinut nostaa uutta kannetta uuden korjaussuunnitelman vahvistamiseksi, koska kyseinen kanneperuste pystyttiin esittämään jo ensiprosessin aikana. Ottaen huomioon oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuuden ja alkuperäisen kannevaatimuksen muuttamattomuuden, voidaan ratkaisun lopputulosta pitää oikeana.

Ekelöf ja Olivecrona ovat korostaneet oikeusvoimavaikutuksen huomioon ottamista kanneperusteiden hyväksyttävyyden arvioinnissa. Edellä käsitelty päätös antaakin oivan esimerkin kokonaisarvioinnin merkityksestä. Täten vahvana suuntaviivana identiteettikysymyksen arvioinnissa tulee huomiota kiinnittää oikeusvoimavaikutuksen merkitykseen, ja kantajan mahdollisuuteen nostaa uusi kanne kielletyn kanteenmuutoksen jälkeen.²⁰⁸

omaisesti puoltaa sen vakiintuneisuudella korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä. Tulkinnan asema on muuttunutkin sallitusta oikeuslähteestä heikosti velvoittavaksi. Katso *Aarnio* 1982, s. 94-99.

²⁰⁴ Poikkeuksena tilanteet, joissa riittäisyys subjektiivisen oikeuden olemassaolosta tai aineellisesta sisällöstä muodostuu vastaajan vastauksen myötä, jolloin vahvistusvaatimus on mahdollista esittää OK 14:2.1 2 kohdan mukaisissa rajoissa.

²⁰⁵ *Ekelöf-Boman* 1996, s. 136-137.

²⁰⁶ *Lappalainen* 1995, s. 412.

²⁰⁷ Muun muassa *Peltonen* 2007, s. 430, *Kaisto* 2013, s. 771 ja *Linna* 2015, s. 362.

²⁰⁸ Kanteenmuutoskiellon ja oikeusvoiman suhdetta käsitellään tarkemmin luvussa 4.1.3.

3.4.4 Muotoamiskanteet

Muotoamiskanteista on ollut kysymys tapauksissa KKO 1988:37 (yhdistyksen päätöksen kumoaminen), VaaHO 243/2007 (annettu 19.2.2007, S 06/864, testamentin moite), KKO 2010:57 (perinnönjaon moittiminen) ja KKO 2013:34 (ositustoimituksen sovittelu).²⁰⁹ Tapauksessa KKO 1988:37 oli esitetty perusteet yhdistyksen päätöksen kumoamiseksi päätöksen moitteenvaraisuuden ja mitättömyyden perusteella.²¹⁰ Identiteetin muuttuminen ei tullut kyseeseen, koska kannevaatimuksissa vaadittiin päätöksen kumoamista. Tällaisen vaatimuksen voidaan katsoa kattavan sisälleen niin päätöksen moitteenvaraisuuden kuin myös mitättömyyden perusteella tehtävän päätöksen poistamisen.²¹¹ Kannevaatimusten muotoilulla on siis huomattava merkitys oikeusseuraamuksen muuttumisen arvioinnissa.²¹² Muotoilun sisällön voidaan mielestäni katsoa täten muodostavan erään suuntaviivan kanneperusteiden hyväksyttävän muuttamisen arvioinnissa.

Yleistä onkin, että yhdistyslain piiriin kuuluvaa päätöstä vaaditaan kumottavaksi kahdella eri perusteella. Ensisijaisesti päätöksen kumoamista voidaan vaatia mitättömyyden perusteella ja toissijaisesti päätöksen pätemättömyyden perusteella. Tapauksen KKO 1988:37 asetelmaan verrattuna problemaattisempi onkin tilanne, jossa päätöstä on vaadittu alkuperäisessä kanteessa kumottavaksi pelkästään päätöksen mitättömyyden perusteella. Tällöin herää kysymys siitä, voidaanko kanteeseen lisätä myöhemmin myös väite päätöksen moitteenvaraisuudesta yhdistyslain 32 §:n mukaisesti?

Kaiston mukaan ei voida poissulkea mahdollisuutta tulkintaan, jonka mukaan päätöksen mitättömäksi julistamista koskeva vaatimus kattaisi itsessään myös vaatimuksen päätöksen pätemättömäksi julistamisesta. Lähtökohtaisesti tähän tulkintaan tulee kuitenkin hänen mukaansa suhtautua varovaisesti.²¹³ Mielestäni tätä ajatusta voidaan puoltaa oikeusseuraamuksen samankaltaisuuteen perustuen. Katson kuitenkin, että alkuperäisen kanteen tapahtumainkulun kuvauksen tulisi antaa jollain tasolla viitteitä myös päätöksen mahdollisesta moitteenvaraisuudesta. Tämä näet puoltaisi huomattavasti kanteen hyväk-

²⁰⁹ Tapauksessa KKO 2013:34 oli kyse kanteen supistamisesta. Kuten jo edellä on todettu, tulee ratkaisun perustelujen mukaisesti kanteenmuutosinstituution taustaperiaatteet ottaa huomioon OK 14:2.3:n mukaisen tilanteiden tulkinnassa.

²¹⁰ Yhdistyslain 32 §:n mukaan kanne moitteenvaraisuudesta (sääntöjen tai lain rikkominen) on nostettava kolmen kuukauden kuluessa päätöksen tekemisestä tai siitä päivästä mille pöytäkirja on päivätty. Vuorostaan erillistä kanneaikaa 33 §:n mukaisen mitättömyyden perusteella ei ole (yhdenvertaisuuden loukkaminen).

²¹¹ *Kaisto* 2013, s. 769.

²¹² Vertaa Kouvolan hovioikeuden 5.10.2007 antama päätös (KouHO S 07/307).

²¹³ *Kaisto* 2013, s. 770.

syttävän muuttamisen mahdollisuutta.²¹⁴ Lisäksi vaatimistaakan näkökulmasta olisi selkeintä, että kantaja olisi jo alun perin muotoillut tällaisessa tilanteessa kannevaatimuksensa siten, että hän on nimenomaisesti vaatinut päätöksen kumoamista. Tällöin kantaja ei nimittäin kokisi oikeudenmenetyksiä OK 24:3.1:n perusteella.²¹⁵ Tärkeää on myös huomioida, että alkuperäinen kanne on tullut nostaa yhdistyslain 32 §:n mukaisessa 3 kuukauden määräajassa, jotta päätökseen moitteenvaraisuus voidaan ottaa tutkittavaksi.²¹⁶

Vaasan hovioikeudessa 17.2.2007 annetun päätöksen (Nro 243, S 06/864) mukaisesti asian identiteetin ei katsottu muuttuneen, kun kantajat vetosivat testamentin moitteesta uutena kanneperusteena myös toiseen perintökaaren 13:1:n mukaiseen moiteperusteeseen.²¹⁷ Ekelöf on kuitenkin katsonut kyseisen tilanteen olevan esimerkkitapaus kielletystä kanteen muuttamisesta.²¹⁸ Hovioikeuden päätöstä voidaan mielestäni puoltaa, koska oikeusseuraamus on muutoksesta huolimatta säilynyt asiassa samana. Lisäksi päätös on tarkoituksenmukainen, koska uutta kanneperustetta ei olisi saatu uuden oikeudenkäynnin kohteeksi kannemääräajan päättymisen takia.²¹⁹ Kangas on katsonut, että perintökaaren 13:1:n mukaisten moiteperusteiden esittämisen sisäinen liikkumavara voidaan oikeudenkäynnissä sallia. Tämä edellyttää luonnollisesti tehokasta prosessinjohtoa, jotta käsittelyn asianmukaisuus pystytään takaamaan.²²⁰

Identiteettikysymyksen arvioinnin voidaan katsoa muotoamiskanteissa liittyvän osin vaatimustasoon. Esimerkkinä Kaisto esittää tilanteen, jossa alun perin testamentin päte-

²¹⁴ Tällöin vastaajan luottamuksen kanteen sisältöön voidaan katsoa toteutuvan paremmin. Lisäksi poissuljettaisiin se mahdollisuus, että kantaja kyseisellä toimella pyrki todellisuudessa laajentamaan määräaika-rajoitusten ulottuvuutta. Katso määräaikasäännösten perusteista *Havansi* 2004, s. 345. Suuntaviivana jo esitetyn tapahtumainkulun samankaltaisuuden merkityksen voidaan katsoa korostuvan.

²¹⁵ Momentin mukaan tuomioistuimien ei saa tuomita muuta tai enempää kuin asianosainen on vaatinut. Vaatimuksen päätöksen kumoamisesta voidaan katsoa kattavan sisälleen niin päätöksen moitteenvaraisuuden kuin myös mitättömyyden perusteella tehtävän päätöksen poistamisen. Katso KKO 1988:37 ja *Kaisto* 2013, s. 769-770. Tällöin tällaisen vaatimuksen muotoilun myötä myös vaatimistaakan edellytykset täyttyvät, jolloin asetelman tulkinnanvaraisuus vältetään kantajan näkökulmasta parhaiten.

²¹⁶ Moitekanneajojen lyhyden perustana on pyrkimys saada mahdollisimman nopeasti selvyys yhteisön päätöksen sitovuudesta. Mahdollisessa riitatilanteessa myös oikeusrauha saavutetaan tällä tavoin nopeammin. *Havansi* 2004, s. 122.

²¹⁷ Alkuperäisessä kanteessa vedottiin perittävän tahdonheikkouden hyväksikäyttämiseen ja testamentin peruuttamiseen. Uuden kanneperusteen mukaisesti testamentissa itsessään oli muotovirhe.

²¹⁸ Kanneperusteet eroavat tosistaan sisällöllisesti niin paljon, että niiden väliltä puuttuu asiayhteys. *Ekelöf* 1957, s. 321. Katso tarkemmin edellä päätöksen VaaHO 243/2007 (annettu 19.2.2007, S 06/864) käsittelyn yhteydessä.

²¹⁹ Perintökaaren 14:5:n mukainen 6 kuukauden määräaika uuden moitekanteen tekemiseen oli tapauksessa kulunut umpeen. Alkuperäinen kanne oli tullut vireille 11.7.2005 ja käräjäoikeus oli antanut ratkaisunsa asiassa 24.5.2006.

²²⁰ *Kangas* 2005, s. 283. Kangas korostaa kuitenkin, että uuteen moiteperusteeseen vetoamisen tulee tapahtua valmistelun aikana. Tavallaan tämä on jo itsestään selvyys, koska OK 5:19:n mukaan oikeudenkäynnin valmistelun tarkoituksena on juuri selvittää asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet. Kuitenkin, mikäli uuden moiteperusteen ei voida katsoa prekludoituneen oikeudenkäynnissä, ei mielestäni voida asettaa erillistä estettä uuden kanneperusteen esittämiselle valmistelun jälkeenkin.

mättömäksi julistamista vaativassa kanteessa, kantajan esittämät uudet oikeustositteikat liittyvät testamentin ineksisenssin tai peruuttamisen vahvistamiseen.²²¹ Identiteettikysymystä pohdittaessa havaitaan, että perhe- ja jäämistöoikeudelliset muotoamiskanteet ovatkin varsin problemaattinen ryhmä. Kaiston esittämän esimerkin mukaisessa tilanteessa jokainen peruste hyväksyttynä johtaa siihen, ettei oikeudenkäynnin kohteena olevan testamentin sisältöä noudateta. Käytännössä kuitenkin seuraamusten vaikutukset poikkeavat toisistaan niin huomattavasti, että niiden todellinen samankaltaisuus kyseenalaistuu.²²²

Ruotsalaisessa tapauksessa NJA 1959, s. 658 oli kysymys juuri Kaiston esittämän esimerkin mukaisesta tilanteesta. Kantaja oli vaatinut testamentin julistamista pätemättömäksi perittävän sieluntoiminnan häiriön perusteella. Kuitenkin hovioikeuskäsittelyn aikana kantaja esitti uutena kanneperusteena, että kyseinen testamentti olisi myös peruttettu. Ruotsin korkein oikeus katsoi, ettei kyseessä ollut kielletty kanteen muuttaminen.

Ruotsin oikeuskäytännössä on siis omaksuttu näkemys, joka laajentaa oikeusseurauksen identiteetin samankaltaisuuden arvioinnin selvästi Ekelöfin tulkintamallia pidemmälle.²²³ Praktisen oikeusvertailun näkökulmasta ratkaisua voidaan pitää huomioon otettavana lisäargumenttina pohdittaessa OK 14:2.3:n mukaista tulkintaa.²²⁴ Mikäli kuitenkin Suomen oikeuskäytäntöön omaksuttaisiin ratkaisun NJA 1959, s. 658 mukainen tulkintamalli, laajenisi omaksutun identiteettiarvioinnin tulkinta-ala merkittävästi.²²⁵

Tällainen laajennus ei ole välttämättä tarpeellinen kanteenmuutosinstituution näkökulmasta. Oikeusvoimavaikutuksen ei voida katsoa lähtökohtaisesti poistavan mahdolli-

²²¹ *Kaisto* 2013 s. 770.

²²² Hyväksytyn testamentin moitekanteen seurauksena testamentti julistetaan pätemättömäksi siltä osin, kun se estää moittijaa saamasta oikeutettua perintöosaansa. Hyväksytyn testamentin peruuttamis- ja ineksisenssikanteen vaikutukset ulottuvat kuitenkin suoraan kaikkiin perillisiin, siis myös niihin, jotka eivät ole olleet kantajina oikeudenkäynnissä. *Kangas* 2005, s. 264.

²²³ Ruotsissa on testamentin moitekanteen lisäksi katsottu kanneperusteiden muuttamisen olevan mahdollista myös muun muassa yhtiökokouksen päätöksen moittimisessa ja välitystuomion pätemättömyyttä koskeissa asioissa. *Nordh* 2001, s. 69-70.

²²⁴ *Husa* 2013, s. 80. Korostettakoon, että ratkaisusta voidaan tehdä vain varovaisia tulkintoja suomalaisen kanteenmuutosinstituution nähden. Tätä puoltaa erityisesti se, että ratkaisu on ulkomaalainen ja suhteellisen vanha. Suomalaisen ja ruotsalaisen kanteenmuutosinstituutioiden välillä on kuitenkin todellisuudessa läheinen historiallinen ja tulkinnallinen yhtenäisyys. Täten niiden voidaan katsoa muodostavan väljästi yhtenäisen auditorion, jossa erilaiset rationaaliset argumentit voivat tulla arvioitaviksi hyvinkin samankaltaisin perustein. Katso Perelmanin auditorioteoriasta *Aarnio* 1982, s. 190-191.

²²⁵ Kankaan mukaan ratkaisu NJA 1959, s. 658 ei ole Olivecronakaan tulkintamallin mukainen. *Kangas* 2005, s. 264. Testamentin moitteen ja peruuttamisen voidaan katsoa eroavan tapahtumainkulultaan ja asia-yhteydeltään merkittävästi toisistaan. Kuten edellä on todettu, KKO 1992:133 ratkaisu antaa periaatteessa tilannekohtaisesti mahdollisuuden olivecronalaisen tulkintalinjan noudattamiseen suomalaisessa ratkaisutoiminnassa.

suutta vedota testamentin peruuttamisväitteeseen myöhemmässä jälkiprosessissa.²²⁶ Lisäksi peruuttamiskanteen nostaminen ei ole myöskään määräaikaan sidottu, jolloin mahdollinen kanteenmuutoksen kieltäminen ei muodosta kantajalle oikeudenmenetystä.

Suuntaviivojen merkityksen voidaan katsoa korostuvan merkittävästi muotoamiskanteiden arvioinnissa. Esitettyjen esimerkkien mukaisesti identiteetin arvioinnin perusteet ovat kyseisessä kannetyypissä kauimpana Ekelöfin tulkintamallin suorasta noudattamisesta. Ratkaisujen KKO 1988:37 ja VaaHO 243/2007 (annettu 19.2.2007, S 06/864) voidaan katsoa korostavan suuntaviivana oikeusseuraamuksen laadun samankaltaisena säilymisen merkitystä, mikäli kannevaatimusten muotoilu ilmaisee alkuperäisille ja uusille kanneperusteille yhteisen päämäärän. Tällöin kannevaatimusten muotoilun sisällön voidaan katsoa määrittävän myös oikeusseuraamus -käsitteen laajuuden kanteen hyväksyttävää muuttamista varten.²²⁷ Tällainen tulkinta lähestyykin enemmän Olivecronan mukaista tulkintamallia, korostaen asiansyhteyden ja tapahtumainkulun samankaltaisuuden merkitystä identiteettikysymyksen ratkaisemisessa.

Muotoamiskanteissa voidaan tuoda esille suuntaviivana myös tarkoituksenmukaisuus näkökulma. Kun kanteen muuttaminen sallitaan, asianosaisten välinen riita saadaan käsiteltyä yhdessä oikeudenkäynnissä. Tällöin asian käsittely nopeutuu ja menettely prosessiekonomisempi. Riita-asia saatetaan myös saman tuomioistuimiston kokoonpanon käsiteltäväksi yhtenä kokonaisuutena. Edellä esitettyjen ratkaisujen mukaisissa tilanteissa näkökulmaa voidaankin puoltaa. Oikeusseuraamuksethan ovat identiteetiltään säilyneet samana, vaikkakin samankaltaisuuden määritelmä voidaan ymmärtää Ekelöfin omia ajatuksia laajemmalla tavalla.

3.4.5 Suuntaviivojen kokonaisarviointi

Kangas on todennut osuvasti, että vaikka OK 14:2.3:n tulkinta osoittautuu vahvasti auktoriteettisidonnaiseksi, tulkintaa puolletaan todellisuudessa kumartamalla väärää jumalaa.²²⁸ Suomalaisen oikeuskäytännön voidaan katsoa modifioineen Ekelöfin tulkinta-

²²⁶ Näkemys perustuu oikeusseuraamusten vaikutusten erilaisuuteen ja myös kanneperusteiden tapahtumainkulun huomattavaan poikkeavuuteen. Mikäli oikeusvoimavaikutus estäisi testamentin peruuttamisväitteen tekemisen myöhemmässä oikeudenkäynnissä, tulisi uusi kanneperuste käytännössä hyväksyä osaksi ensiprosessin oikeudenkäyntiä. Katso tarkemmin luku 4.1.3.

²²⁷ Tapauksissa liiton päätöksen kumoaminen ja testamentin kumoaminen moitteen vuoksi. Esimerkiksi Kankaan mukaan vaatimus testamentin moittimisesta voidaan ymmärtää kahdella eri tapaa: Yleiseksi vaatimukseksi testamentin kumoamiseksi sen moitteellisuuden johdosta tai vaatimukseksi moittia testamenttia tietyn spesifin lainkohdan mukaisella perusteella, esimerkkinä muotovirhe. Ensimmäinen tulkintatapa mahdollistaa myös muiden moiteperusteiden huomioimisen oikeudenkäynnissä. *Kangas* 2005, s. 262. Kannevaatimusten muotoilulla vaikutetaan siis siihen, miten tuomioistuimiston tätä asetelmaa tulkitsee.

²²⁸ *Ibid.*, s. 265.

mallia siten, että se tilannekohtaisesti noudattaakin enemmän Olivecronan ajatuksia. Ekelöfin nimen ”jalustalle nostamisen” voidaan katsoa pahimmillaan hämärtävän todellisen kuvan saamista vallitsevasta oikeustilasta. Esitettyjen suuntaviivojen tarkoituksena onkin antaa kokonaisvaltainen kuva OK 14:2.3:n mukaiseen tulkintaan vaikuttavista tekijöistä.

Identiteettikysymyksen tutkimisen voidaan katsoa edellyttävän seuraavanlaisten kysymysten ratkaisemista sen jälkeen, kun asiassa on esitetty uusia kanneperusteita.

1. Säilyykö oikeusseuraamuksen identiteetti laadullisesti samana?²²⁹
2. Estääkö oikeusvoimavaikutus uuden kanneperusteen esittämisen myöhemmässä oikeudenkäynnissä?
3. Kuuluuko uusi kanneperuste alkuperäisen kannevaatimuksen muotoilun sisälle?²³⁰
4. Voidaanko uuden kanneperusteen katsoa kuuluvan osaksi alkuperäisessä kanteessa esitettyä tapahtumainkulkua, eli säilyykö asiayhteys kanneperusteiden välillä?

Mikäli kaikkiin kysymyksiin pystytään vastamaan myönteisesti, voidaan kanteen muuttamisen oikeudenkäynnin aikana katsoa olevan sallittua. Mikäli kysymykseen 2 vastataan kielteisesti tai siihen ei löydetä yksiselitteistä ratkaisua oikeudenkäynnin aikana, voi kysymykseen tulla pohdinta kanteen muuttamisen tarkoituksenmukaisuudesta.

5. Voidaanko kanteen muuttamisen katsoa olevan hyväksyttävissä oikeusriidan tarkoituksenmukaisen ratkaisemisen näkökulmasta?

Luonnollisesti kohta 5 tulee kysymykseen poikkeuksena, eikä se anna vastausta varsinaiseen identiteettikysymykseen liittyen. OK 14:2:hän ei tunne mahdollisuutta ”kohtuullistaa” kanteenmuutoskieltoa sen enempää sosiaalisilla kuin prosessiekonomisillakaan perusteilla.²³¹ Kuitenkin ratkaisuun KKO 1992:133 sisältyvän oikeusohjeen voidaan katsoa puoltavan mahdollisuutta tällaiseen varovaiseen tulkintaan. Edellytyksenä voidaan kuitenkin mielestäni pitää sitä, että uuden kanneperusteen hyväksyminen on mahdollista

²²⁹ Lisäksi oikeusseuraamuksen saman yksilöitävyyden voidaan katsoa olevan lähtökohtaisena edellytyksenä, jotta asia säilyy samana. *Lappalainen* 1993, s. 5 ja *Ekelöf–Boman* 1996, s.136-137. Katso myös *Laukanen* 2004, s. 176. Oikeuskäytännön perusteella voidaan kuitenkin katsoa olevan tilannekohtaisesti mahdollista antaa oikeusseuraamuksen laadulle korostunut merkitys identiteettikysymyksen ratkaisemisessa. Katso edellä ratkaisujen KKO 1992:133 ja KKO 2017:10 tulkinnat.

²³⁰ Kysymyksen voidaan katsoa korostuvan muotoamiskanteiden kohdalla. Katso edellinen alaluku ja ratkaisut KKO 1988:37 ja VaaHO 243/2007 (annettu 19.2.2007, S 06/864).

²³¹ *Kangas* 2005, s. 255. *Lappalainen* on esittänyt de lege ferenda, että kanteen muuttamisen luvallisuuden arviointi voitaisiin tietyissä rajatapauksissa perustaa osittain tuomioistuimen omaan harkintaan. *Lappalainen* 1995, s. 397 ja *Lappalainen–Hupli* 2017, s. 535.

Olivecronan tulkintamallin mukaisessa skenaariossa. Oikeuskehityksen luonteesta riippuen on kuitenkin mahdollista, että suuntaviivan asema voi korostua tulevaisuudessa.²³²

Todettakoon, että esitetyillä suuntaviivoilla on yhtymäkohtia Lindellin esittämään käsitykseen siitä, miten asian identiteetin samana säilymistä tulee arvioida. Lindellin mukaan huomiota tulee kiinnittää siihen, millaisen kannevaatimuksen uudet kanneperusteet muodostavat. Mikäli uusilla vaatimuksilla on sama tarkoitus kuin alkuperäisillä kannevaatimuksilla tai kyseiset vaatimukset ovat rinnakkain toteutettavissa, säilyy asian identiteetti samana. Identiteetin arvioinnissa tulee Lindellin mukaan ottaa myös huomioon oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuuden merkitys kanteenmuutoksen mahdollisuutta pohdittaessa. Täydentävänä lisäkritereinä myös prosessin läpiviemisen kannalta käytännölliset seikat voivat tulla arvioitaviksi.²³³ Esitetyn perusteella voidaankin puoltaa käsitystä, jonka mukaan aito identiteettikysymyksen ratkaiseminen edellyttää suuntaviivojen tapaista kokonaisvaltaista kysymyksenasettelua, jonka ratkaiseminen ohjaa siihen, voidaanko uusi kanneperuste hyväksyä OK 14:2.3:n mukaisesti.

²³² Katso tarkemmin luku 6.2.

²³³ Lindell 2003, s. 315. Lindellin esittämällä käytännöllisillä seikoilla voidaan ymmärtää mahdollisen tarkoituksenmukaisuus näkökulman huomioon ottaminen arvioinnissa.

4. Oikeusvoiman ja vireilläolovaikutuksen liittymäkohdat uusien kanneperusteiden esittämisessä

4.1 Oikeusvoima

4.1.1 Oikeusvoiman käsite ja vaikutustavat

Ekelöfin ja Olivecronan tulkintamallit korostavat oikeusvoimavaikutuksen merkittävää roolia uusien kanneperusteiden hyväksyttävyyden arvioinnissa. Oikeusvoimavaikutuksen arviointi muodostaakin erään suuntaviivan identiteettikysymyksen ratkaisemiseksi. Suo-
messä ei ole kuitenkaan olemassa erillistä säännöstä oikeusvoimasta tai sen sisällöstä. Oikeusvoimavaikutuksen määrittäminen onkin tapahtunut oikeuskäytännön ja -tieteen tulkintojen kautta.²³⁴

Mitään yksiselitteisiä vastauksia oikeusvoimavaikutuksen laajuuden arviointiin ei ole pystytty antamaan. *Linnan* sanoin voidaankin todeta, että oikeusvoiman ”mysteeri” on tietyllä tapaa edelleenkin ratkaisematta.²³⁵ Tutkielmassa on seuraavaksi tarkoituksena käsitellä tarkemmin oikeusvoimavaikutuksen merkitystä kanteenmuutosinstituutioon liittyen. Ensiksi on kuitenkin tarpeellista esitellä lyhyesti oikeusvoima käsitteen sisältö ja oikeusvoiman vaikutustavat. Tämän jälkeen huomiota kiinnitetään vielä oikeusvoiman sisällölliseen ulottuvuuteen.

Oikeudenkäynnissä annettavan tuomion tarkoituksena on ratkaista oikeusriita tulevaisuuteen nähden sitovalla tavalla. Tuomion tullessa lainvoimaiseksi, muodostuu tuomiolle samalla myös oikeusvoimavaikutus.²³⁶ Oikeusvoimalla (rättskraft; res judicata) tarkoitetaan tuomion sitovaa vaikutusta, joka estää saman asian uudelleen käsittelemisen ja ratkaisemisen uudessa oikeudenkäynnissä.²³⁷

Oikeusvoimavaikutus ilmenee tuomioistuintutkinnan esteenä kahdessa eri muodossa. Nämä ovat oikeusvoiman negatiivinen ja positiivinen vaikutus. Negatiivinen vaikutus estää uuden oikeudenkäynnin asiassa, joka on jo ratkaistu lainvoimaisella tuomiolla.²³⁸ Juttujen identiteettien tulee tällöin olla sisällöllisesti samanlaiset, esimerkiksi samaan

²³⁴ Katso *Männistö* 2004, s. 39 ja *Hepola* 2005, s. 47–48.

²³⁵ *Linna* 2015, s. 355.

²³⁶ Lainvoimalla (laga kraft) tarkoitetaan sitä, ettei kyseiseen ratkaisuun voida hakea enää muutosta varsinnaisten muutoksenhakukeinojen avulla. *Tirkkonen* 1977, s. 268.

²³⁷ *Ibid.*, s. 274-275, *Lappalainen* 2001, s. 400 ja *Jokela* 2015, s. 571-572. Oikeusvoimavaikutus voidaan ainoastaan murtaa ylimääräisen muutoksenhaun avulla, mikäli jokin OK 31 luvun mukaisista tuomion kantelu- tai purkuperusteista täyttyy. Oikeusvoimajärjestelmän perusteena ovat oikeuspoliittiset tavoitteet, joista merkittävin on oikeusrauhan turvaaminen. *Tirkkonen* 1977, s. 276 ja *Jokela* 2015, s. 572. Oikeusvoimavaikutuksen voidaan katsoa myös kannustavan asianosaisia toimimaan huolellisesti ja perusteellisesti oikeudenkäynnin aikana, koska tuomiota ei voi myöhemmin muuttaa satunnaisesti. *Lappalainen* 2001, s. 400.

²³⁸ *Jokela* 2015, s. 572.

velkakirjaan perustuvan saatavan suorittamisen vaatiminen.²³⁹ Oikeusvoiman positiivinen vaikutus ilmenee vuorostaan siten, että aikaisempi lainvoiman saanut tuomio voi toimia myöhemmässä oikeudenkäynnissä aineellisen ratkaisun sisältöön vaikuttavana ennakkokannanottona. Aikaisempi lainvoimainen tuomio onkin tällaisessa tapauksessa ratkaissut jonkin uuden oikeudenkäynnin kannalta oleellisen oikeuskysymyksen. Tätä jo ratkaistua kysymystä ei saada negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen johdosta enää riitauttaa, jolloin lainvoimaisen tuomion sisältö on asetettava uuden ratkaisun lähtökohdaksi.²⁴⁰

Oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen katsotaan muodostavana ehdottoman prosessin-edellytyksen. Mikäli tuomioistuin havaitsee, että uudessa oikeudenkäynnissä esille tuotu asia on jo ratkaistu lainvoimaisella tuomiolla, tulee asia jättää viran puolesta tutkimatta ne bis in idem -periaatteen mukaisesti.²⁴¹ Käytännössä prosessiväitettä oikeusvoiman sitovuudesta ei voida tutkia ilman asianosaisen vetoamista, koska tuomioistuimella ei aina ole mahdollisuutta havaita aikaisemman lainvoimaisen tuomion olemassaoloa.²⁴² Myös oikeusvoiman positiivinen vaikutus tulee ottaa huomioon viran puolesta, vaikkei asianosainen tähän vetoaisikaan.²⁴³ Täten oikeusvoimavaikutukseen vetoaminen on asianosaisten väittämistäakan ulkopuolella.

Suomessa ei ole erikseen kirjoitettua säännöstä oikeusvoimasta.²⁴⁴ Ruotsin ja Norjan prosessilakeihin on sen sijaan kirjoitettu säädökset oikeusvoimasta. RB 17:11:n mukaan ratkaistu asia saavuttaa ajan myötä oikeusvoiman,²⁴⁵ jonka myötä jo ratkaistua asiaa ei voida muuttaa uudella oikeudenkäynnillä. Pykälässä todetaan myös, että oikeusvoimavaikutuksen voi poistaa ylimääräinen muutoksenhaun kautta.²⁴⁶ Vuorostaan Norjassa oikeusvoimasta on kolme erillistä pykälää. Tvl 19:14 määrittelee oikeusvoimavaikutuksen

²³⁹ Lappalainen 2001, s. 401.

²⁴⁰ Ibid., s. 402. Esimerkiksi lainvoimaisella tuomiolla on ratkaistu tietyn sopimussuhteen olemassaolo. Mikäli myöhemmin vaaditaan esimerkiksi vahingonkorvausta sopimuksen rikkomisen vuoksi, ei sopimuksen olemassaolo voida enää kyseenalaistaa uudessa oikeudenkäynnissä.

²⁴¹ Ibid., s. 400. ”Ei kahdesti samassa asiassa” – sääntö on kirjoitettu esille muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 lisäpöytäkirjan 4. artiklaan ja Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14. artiklan 7 kohtaan. Nämä artiklat koskevat rikosasioissa syytetyn vähimmäisoikeuksia. Jokela 2012, s. 29.

²⁴² Ekelöf–Boman 1996, s. 14-15.

²⁴³ Tirkkonen 1977, s. 277.

²⁴⁴ Aikoinaan OK 25:21:n mukaan lainvoiman saaneen tuomion muuttaminen oli tuomiovirhe. Lainkohta kuitenkin kumottiin vuonna 1960. Ibid., s. 276. Lappalainen on todennut, että nykyisellään oikeusvoimavaikutus ilmenee välillisesti OK 31 luvun sääntelystä. Lappalainen 2001, s. 405. Muun muassa Lappalainen ja Jokela ovat puoltaneet erillisen oikeusvoima säädöksen esille kirjoittamista, vaikka se sisällöllisesti jäisi-kin suppeaksi. Ibid., s. 405-406 ja Jokela 2012, s. 572. Oikeusvoiman asema ehdottomana prosessinedellytyksenä puoltaa mielestäni erityisen hyvin tarvetta ilmiön esiin kirjoittamiselle.

²⁴⁵ Lainvoimaiseksi tuleminen. Ekelöf–Bylund–Edelstam 2006, s. 175.

²⁴⁶ ”Om särskilda rättsmedel gälle vad därom är stadgat”.

alkamiskohdan ja Tvl 19:16 vuorostaan ulkomaisen tuomion oikeusvoimavaikutuksen. Tvl 19:15 määrittelee oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuutta. Pykälän mukaan oikeusvoimalla on objektiivinen ja subjektiivinen vaikutus. Lisäksi tuomioistuimen on otettava oikeusvoimavaikutus viran puolesta huomioon. Määritelmä on siis hieman Ruotsin vastaavaa laajempi, mutta molempien määritelmien suppeudesta johtuen, oikeusvoimavaikutuksen todellinen arviointi on tapahtunut oikeustieteen ja -käytännön kannanottojen kautta.

4.1.2 Oikeusvoimavaikutuksen laajuus

Oikeusvoiman negatiivisen ja positiivisen vaikutustavan lisäksi oikeusvoimadoktriinissa on tehty myös erottelu oikeusvoimavaikutuksen laajuuteen liittyen. Oikeusvoimalla katsotaan olevan objektiivinen ja subjektiivinen ulottuvuus. Objektiivinen ulottuvuus määrittää sen, missä laajuudessa lainvoimaisen tuomion sisältö saa asianosaisten välillä oikeusvoiman. Subjektiivinen ulottuvuus vuorostaan määrittää sen, keihin kaikkiin henkilöihin lainvoimaisen tuomion oikeusvoima ulottuu.²⁴⁷ Kanteenmuutosinstituution kannalta kyseeseen tulee siis objektiivisen ulottuvuuden arviointi.²⁴⁸

Oikeusvoiman objektiivisen ulottuvuuden arviointi voi tulla kyseeseen kolmessa erilaisessa tilanteessa. Ensinnäkin uudessa oikeudenkäynnissä voidaan ensiprosessissa esitettyjen kanneperusteiden mukaisesti esittää uusia vaatimuksia. Toiseksi uudessa oikeudenkäynnissä voidaan esittää uusia kanneperusteita ensiprosessissa esitettyjen vaatimusten tueksi. On myös vielä mahdollista, että ensiprosessissa esitettyjä vaatimuksia ja perusteita muutetaan uudessa oikeudenkäynnissä.²⁴⁹ Uudet vaatimukset voivat olla joko kumulatiivisia (lisävaatimus) tai alternatiivisia (vaihtoehtoisia), suhteessa ensiprosessissa esitettyihin vaatimukseen nähden.²⁵⁰ Koska uudet kanneperusteet tukevat juuri esitettyjä vaatimuksia, voivat ne luonteeltaan myös olla joko kumulatiivisia tai alternatiivisia.²⁵¹

Kumulatiivinen vaatimus tähtää uuteen oikeusseuraamukseen, joka voidaan toteuttaa ensiprosessissa esitettyjen vaatimusten lisäksi. Lähtökohtana on, ettei oikeusvoimavaikutus estä uusien kumulatiivisten vaatimusten esittämistä uudessa oikeudenkäynnissä. Näin on silloin, jos uudessa oikeudenkäynnissä vaadittava oikeusseuraamus eroaa iden-

²⁴⁷ *Tirkkonen* 1977, s. 285 ja s. 297.

²⁴⁸ Ekelöfin tulkinnan mukaan uusien kanneperusteiden esittäminen tulisi sallia siten, että kaikki asiaan relevantit oikeustositteikat saadaan ensiprosessin aikana oikeusvoiman piiriin. Edellytyksenä on luonnollisesti, että oikeusseuraamuksen identiteetti säilyy asiassa samana. *Ekelöf* 1957, s. 325 ja *Ekelöf-Boman* 1996, s. 132-133.

²⁴⁹ *Lappalainen* 2001, s. 427-428.

²⁵⁰ *Ibid.*, s. 430.

²⁵¹ *Nordh* 2001, s. 65.

titeetiltään ensiprosessissa ratkaistusta vaatimuksesta. Tyyppiesimerkkeinä ovat vuokrasopimukseen perustuvat eri vuokrakausiin kohdentuvat vaatimukset ja vahingonkorvaustapauksissa eri vahinkoihin kohdistuvat vaatimukset.²⁵² Oikeuskäytännöstä esimerkkinä voidaan esittää tapaus KKO 1990:111.

KKO 1990:111 Työntekijälle oli työsuhteen päättämistä koskevassa jutussa lainvoimaisesti tuomittu irtisanomisajan palkkaa vaatimuksen mukaisesti vain yhdeltä kuukaudelta, vaikka irtisanomisaika oli ollut kaksi kuukautta. Tuomio ei estänyt tutkimasta kannetta, jolla työntekijä vaati toisenkin irtisanomiskuukauden palkan suoritusta.

Mikäli uudella vaatimuksella pyritään vain korottamaan ensiprosessissa tuomittujen vaatimusten määrää, katsotaan oikeusvoiman estävän tällaisen vaatimuksen tutkimisen. Tästä esimerkkinä on tapaus KKO 2013:72.

KKO 2013:72 A:lle oli 16.9.1993 sattuneessa liikenneonnettomuudessa aiheutunut niskan retkahdusvamma. Hän oli vaatinut 3.2.1997 vireille tulleella kanteella liikennevakuutuslain nojalla vakuutusyhtiöltä korvausta työkyvyttömyydestä johtuvasta ansionmenetyksestä 15 prosenttia ansionmenetyksen määrästä 1.3.1995 alkaen. Hovioikeus oli 15.3.2000 antamallaan lainvoimaiseksi jääneellä tuomiolla hyväksynyt kanteen ja velvoittanut vakuutusyhtiön suorittamaan A:n vaatiman korvauksen. A vaati uudella kanteella vakuutusyhtiöltä täysimääräistä korvausta ansionmenetyksestään samasta ajankohdasta lukien. Koska vakuutusyhtiön korvausvelvollisuus ansionmenetyksestä oli aikaisemmalla tuomiolla ratkaistu lainvoimaisesti, hovioikeuden tuomio esti uuden kanteen tutkimisen.

Korkein oikeus mainitsee perusteluissa, että uusi vaatimus olisi voitu tutkia jo ensiprosessissa kanteenmuutoskiellon estämättä, jonka vuoksi uusi kanne ei ollut mahdollinen. Perusteluissa todetaan myös, että on johdonmukaista, että asian muuttumista toiseksi arvioidaan samalla tavoin sekä kanteenmuutoskiellon että oikeusvoimavaikutuksen näkökulmista. KKO:n mukaan oikeusvoiman vaikutusta ei toisaalta ole perusteltua ulottaa kanteen muutettavuusmahdollisuutta laajemmaksi.²⁵³

Alternatiivinen vaatimus tähtää uuteen oikeusseuraamukseen, joka on luonteeltaan toissijainen ensiprosessissa esitettyyn vaatimukseen nähden. Aikaisemman tulkinnan mukaan, mikäli vaihtoehtoinen oikeusseuraamus laadullisesti (identiteetiltään) erosi ensiprosessissa esitetystä vaatimuksesta, oli alternatiivisen vaatimuksen esittäminen mahdollista uudessa oikeudenkäynnissä.²⁵⁴ Tällöin kanteen hylkäävän tuomion oikeusvoima prekludoi

²⁵² *Lappalainen* 2001, s. 430-431. Esimerkiksi vahingonkorvauslain (412/1974) 5:2:ssä on eroteltu ne perusteet, joiden avulla henkilövanhingen kärsinyt voi vaatia korvauksia. Täten henkilö voi eri oikeudenkäynneissä tuoda käsiteltäväksi esimerkiksi sairaanhoitoa ja pysyvää haittaa koskevat vaatimukset.

²⁵³ KKO 2013:72, perustelujen kohta 12.

²⁵⁴ *Tirkkonen* 1977, s. 291-293. Esimerkiksi kaupan purkua vaaditaan ensiprosessissa ja vuorostaan hinnanalennusta jälkiprosessissa. Tulkinnan ulkopuolelle jäivätkin tilanteet, joissa vaatimuksia muutettiin todellisuudessa vain määrällisesti tai uudessa oikeudenkäynnissä vaatimuksen kohteena oli sijaissuoritus (surrogaatti) alkuperäiseen vaatimukseen nähden. *Lappalainen* 2001, s. 436-439. Katso esimerkkinä ratkaisu KKO 1992:45.

vain sen oikeustositseikaston, jolla kannetta on ajettu ensiprosessissa.²⁵⁵ Kyseinen tulkintalinja on kuitenkin muuttunut 2000-luvun taitteessa tapahtuneen laajan oikeusvoimavaikutuksen omaksumisen myötä.²⁵⁶ Esimerkkeinä voidaan esittää tapaukset KKO 2000:84, KKO 2001:136 ja KKO 2013:23.

KKO 2000:84. Tuomioistuimien oli katsottu A:n velkaantuneen ilmeisen kevytmielisesti ja hylännyt tämän velkajärjestelyhakemuksen. Päätöksen saatua lainvoiman ei ratkaisun perusteena olleita seikkoja tai seikkoja, joihin hakija olisi tuolloin voinut vedota, voitu saattaa uudelleen tuomioistuimen tutkittavaksi.

Päätös ei estänyt erityisen vastasyyn harkinnassa ottamasta huomioon velkajärjestelyn esteestä uuden hakemuksen yhteydessä esitettyjä seikkoja. Ks. KKO:1999:100.²⁵⁷

KKO 2001:136. A ja B olivat yhtiötä C vastaan ajamassa kanteessa vaatineet C:ltä rahasuoritusta lunastushintana yhtiön toimitusjohtajan D:n heidän kanssaan tekemän sopimuksen perusteella. Kanne oli hylätty lainvoimaisella tuomiolla, jossa oli katsottu, ettei toimitusjohtajan D:n edustusvaltansa ylittäen tekemä sopimus sitonut C:tä.

Tämän jälkeen A ja B vaativat uudella kanteella, että C velvoitetaan suorittamaan heille ensimmäisessä kanteessa vaadittua vastaava rahamäärä korvauksena sopimuksen sitomattomuudesta aiheutuneesta vahingosta. Koska vaatimus tarkoitti asiallisesti samaa suoritusta, aiempi tuomio esti uuden kanteen tutkimisen. Vrt. KKO:1992:45.

KKO 2013:23. Kiinteistön ostajan myyjää vastaan ajama kanne, jossa ostaja oli vaatinut kiinteistön laatuvirheen perusteella kaupan purkua, oli hylätty lainvoimaisella tuomiolla. Mainittu tuomio esti tutkimasta ostajan myyjää vastaan myöhemmin nostaman kanteen, jossa ostaja vaati myyjiltä samojen virheiden perusteella hinnanalennusta. (Ään.) Ks. KKO 2001:136 KKO 2008:43.

Nykytulkinta vaikuttaakin merkittäväällä tavalla mahdollisuuteen esittää alternatiivisia vaatimuksia jälkiprosessissa.²⁵⁸ Nykyisen tulkintalinjan mukaisesti tuomion oikeusvoimavaikutus estää asianosaista vetoamasta uudessa oikeudenkäynnissä sellaisiin oikeustositseikkoihin, joilla on liittymäkohta ensiprosessissa esitettyyn tapahtumainkulkuun, ja

²⁵⁵ Ibid., s. 447.

²⁵⁶ Laaja oikeusvoimavaikutus on omaksuttu lähtökohdaksi myös Norjassa ja Ruotsissa. *Hov* 1994, s. 502 ja *Ekelöf-Bylund-Edelstam* 2006, s. 116. Suomen oikeuskirjallisuudessa puollettiin myös laajan oikeusvoimavaikutuksen käyttöönottamista jo 1990-luvulla. *Lappalainen* 2001, s. 449. Laajan oikeusvoimavaikutuksen omaksumista on perusteltu muun muassa asianosaisten yhdenvertaisella kohtelemisella, prosessiekonomisilla syillä, tuomionpurku sääntelyllä ja nykyään voimassaolevan preklusiosääntelyn sisällöllä. *Hepola* 2005, s. 282. Lisäksi aikaisemman tulkintalinjan noudattaminen johti käytännössä tilanteeseen, jossa samaan seuraamukseen tähtävien eriperusteisten kanteiden samanaikainen vireilläolo olisi tullut sallia lis pendens -vaikutuksen vastaisesti. *Lappalainen* 2001, s. 453.

²⁵⁷ Huomionarvoista on, että uusi oikeusvoimatulkinta lähti liikkeelle hakemusasiasta. Lappalaisen mukaan ei kuitenkaan voitu katsoa olevan mitään yleistä estettä sille, että oikeuskäytännön omaksumaa uutta tulkintatapaa ei olisi voinut yleistää koskemaan myös normaalia siviiliasiaa. Katso Ibid., s. 450 ja *Hepola* 2005, s. 281-282.

²⁵⁸ Vuorostaan kumulatiivisten vaatimusten esittämisen voidaan edelleen katsoa olevan mahdollista edellä esitetyllä tavalla.

joihin asianosainen olisi voinut vedota jo ensiprosessin aikana.²⁵⁹ Täten oikeusvoiman ja kanneperusteiden muuttamisen ulottuvuutta arvioidaan nykyisin korostuneesti oikeusseuraamuksen identiteetin kautta.²⁶⁰ Linnan näkemyksen mukaan oikeusvoimaulottuvuus pyritäänkin nykyisen tulkintalinjan keinoin liittämään paremmin yhteen kanteenmuutosinstituution tulkintalinjojen kanssa. Tämän vuoksi hän on käyttänyt laajasta oikeusvoimavaikutuksesta myös nimitystä formaalinen oikeusvoimaoppi.²⁶¹

4.1.3 Oikeusvoiman ja kanteenmuutoskiellon liittymäkohdat

Formaalisen oikeusvoimaopin valossa asian identiteetillä on ratkaiseva merkitys oikeusvoimaulottuvuuden arvioinnissa. Lainvoimaisesti ratkaistua, identiteetiltään samaa, asiaa ei voi saattaa uuden oikeudenkäynnin kohteeksi. Uusien kanneperusteiden esittämisen tapaan, identiteettikysymyksen ratkaisemisen lähtökohtana toimii tutkielmassa jo aiemmin käsitelty Ekelöfin tulkintamalli.²⁶² Tämän seurauksena luvussa 3.4.5 esitellyt suuntaviivat voivat antaa apua oikeusvoimavaikutuksen reaalisen ulottuvuuden arvioinnissa.²⁶³ Identiteettikysymyksen ratkaiseminen ei kuitenkaan yksinään anna vastausta siihen, milloin oikeusvoima estää uuden kanneperusteen esittämisen uudessa oikeudenkäynnissä. Tämän vuoksi tutkielmassa on seuraavaksi tarkoituksena selvittää rajanvetoa oikeusvoimavaikutuksen ja kanteenmuutoskiellon vaikutusalueiden välillä.

Selvää on, että haastehakemuksen alkuperäiset kannevaatimukset ja -perusteet prekludoi-
tuvat ensiprosessin yhteydessä. Laajan oikeusvoimavaikutuksen seurauksena jälkiproses-
sissa ei voi myöskään vedota uuteen alternatiiviseen vaatimukseen.²⁶⁴ Vuorostaan kumu-
latiivisten vaatimusten esittäminen jälkiprosessissa on edelleen mahdollista, jos niiden
tarkoituksena ei ole vain tosiasiallisesti korottaa ensiprosessissa esitettyjä vaatimuksia.²⁶⁵
Saman aikaisesti on huomioitava kanteenmuutosinstituution puolelta se, että Ekelöfin ja

²⁵⁹ *Männistö* 2004, s. 41, *Peltonen* 2007, s. 430, *Saranpää* 2010, s. 67, *Jokela* 2015, s. 582-583 ja *Linna* 2015, s. 358.

²⁶⁰ *Laukkanen* 2004, s. 175.

²⁶¹ *Linna* 2015, s. 356.

²⁶² Katso muun muassa *Laukkanen* 2004, s. 175 ja *Jokela* 2015, s. 584.

²⁶³ Katso myös Lindellin ajatukset identiteettikysymyksen ratkaisemiseen liittyen. *Lindell* 2003, s. 315.

²⁶⁴ Preklusio voi aiheellisesti estää vetoamisen uuteen kanneperusteeseen jo ensiprosessin aikana. Mikäli ensiprosessissa tuomioistuin on katsonut kyseessä olleen kielletyn kanteen muuttamisen -tilanne, tulee alternatiivisen vaatimuksen esittäminen sallia uudessa oikeudenkäynnissä.

²⁶⁵ Ekelöf on todennut, että tietyissä tapauksissa haastehakemuksessa esitettyä kannevaatimusta olisi mahdollista korottaa sallittuna kanteen muuttamisena. Esimerkkinä hän esittää tilanteen, jossa maksamatonta vuokraa velkova kantaja on esittänyt vuokran suuruuden haastehakemuksessa väärin. *Ekelöf-Boman* 1996, s. 139. Tällaisen kannevaatimuksen muuttamisen voidaan katsoa olevan sallittua vain ensiprosessin yhteydessä, koska laajan oikeusvoimavaikutuksen voidaan katsoa estävän vetoamista jälkiprosessissa sellaisiin seikkoihin, joihin asianosainen olisi voinut reagoida jo ensiprosessin aikana. Kantajaa rasittaa myös kyseisessä tilanteessa OK 24:3.1:n mukainen vaatimistaakka, jolloin vaatimuksen lopullinen määrä tulisi olla selvillä valmistelun päättyessä (OK 5:19). *Lappalainen* 2001, s. 353.

Olivecronan tulkintamallit korostavat uusien kanneperusteiden esittämisen sallimista tilanteissa, joissa oikeusvoima estää mahdollisuuden niiden esittämiseen jälkiprosessissa.²⁶⁶

Laajan oikeusvoimavaikutuksen yhteydessä tuleekin siis olla laajat mahdollisuudet kanteen muuttamiselle. Kantajan tulee jo ensiprosessin aikana esittää kaikki tiedossaan olevat oikeustositseikat tapaukseen liittyen, jotta hän ei koe oikeudenmenetyksiä oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuuden vuoksi.²⁶⁷ Tämä edellyttääkin, että kanteenmuutoskiellon ja oikeusvoiman vaikutusalueet ovat mahdollisimman yhtenäiset. Kantajalla on kuitenkin mahdollista esittää myös uusia, OK 14:2.1:n 3 kohdan mukaisia, kumulatiivisia vaatimuksia jo ensiprosessin oikeudenkäynnin aikana. Tämä osoittaaakin, että kanteen muuttamisen sallittavuuden rajojen voidaan katsoa ulottuvan todellisuudessa oikeusvoiman vaikutusala laajemmalle.²⁶⁸ Tällainen ajatus on esitetty myös ratkaisun KKO 2013:72 perustelujen yhteydessä.²⁶⁹ Tätä voidaan kuitenkin pitää perusteltuna, koska on tehokkaampaa ja ekonomisempaa käsitellä kaikki asiaan liittyvät vaatimukset yhdessä oikeudenkäynnissä. Toisaalta, koska kumulatiiviset vaatimukset tähtäävät uuteen oikeusseuraukseen, joka voidaan toteuttaa ensiprosessissa esitetyn vaatimusten lisäksi, ei ole lähtökohtaisesti perusteltua estää tällaisen vaatimuksen ajamista myös myöhemmin uudessa oikeudenkäynnissä.

Mutta millainen on ulottuvuuksien suhde, mikäli kanteenmuutos kielletään oikeudenkäynnin aikana? Jokela ja Lappalainen ovat todenneet, että kantajalla tulee olla tällaisessa tilanteessa mahdollisuus saattaa kielletty kanteenmuutos uuden oikeudenkäynnin kohteeksi, oikeusvoiman tätä estämättä.²⁷⁰ Formaalisen oikeusvoimaopin valossa tätä voidaan pitää ehdottomana edellytyksenä, eräänlaisena nyrkkisääntönä. Tällä tavoin näet vältetään sellaisten katvealueiden syntyminen, joissa niin kanteen muuttaminen kuin myös uuden kanteen nostaminenkin olisivat kiellettyjä.²⁷¹ Muuten voisi muodostua tilanteita, jossa tuomareiden eriävät prosessuaaliset tulkinnat voisivat pahimmillaan estää kantajaa saamasta haluamaansa oikeussuojaa.²⁷²

²⁶⁶ Ekelöf 1957, s. 325, Olivecrona 1966, s. 318 ja Ekelöf–Boman 1996, s. 132-133.

²⁶⁷ Saranpää 2010, s. 68. Oikeustositseikaston tulee sisältää ensiprosessissa myös kaikki vaihtoehtoiset kanneperusteet, jotta ne tulevat oikeudenkäyntiaineiston piiriin.

²⁶⁸ Laaja oikeusvoimavaikutushan sallii lähtökohtaisesti kumulatiivisten vaatimusten ajamisen jälkiprosessissa. Katso myös Lappalainen 2001, s. 428.

²⁶⁹ KKO 2013:72, perustelujen kohta 12.

²⁷⁰ Lappalainen 1989, s. 107, Lappalainen 2001, s. 428, ja Jokela 2012, s. 303. Katso myös Fitger 1988, s. 160.

²⁷¹ Linna 2015, s. 364.

²⁷² Liian tiukissa prosessisääntöjen tulkinnoissa voisivat nousta esille kysymykset EIS 6 artiklan ja perustuslain 21 §:n vastaisesta menettelystä, mikäli menettely estää asianosaista hakemasta haluamaansa oikeus-

Nykyisen oikeustilan perusteella ilmiöiden vaikutusalojen suhdetta voidaan puoltaa. Laajan oikeusvoimavaikutuksen luonteen vuoksi kantajalla tulee olla laajat mahdollisuudet kanteen muuttamiselle, jolloin onkin suotavaa, että kanteenmuutettavuuden rajat ulottuvat lähtökohtaisesti oikeusvoimavaikutuksen rajoja hieman laajemmalle. Tällä tavoin myös oikeudelliset katvealueet vältetään tehokkaimmin. Vaikutusalueiden erottelu ei kuitenkaan anna kokonaiskuvaa siitä, milloin oikeusvoima estää OK 14:2.3:n mukaisten uusien kanneperusteiden esittämisen. Tämän seurauksena tuleekin vielä selvittää ne tilanteet, jolloin kantajan voidaan katsoa voineen vedota uusiin kanneperusteisiin jo ensiprosessin aikana.

Ensiprosessin aikana merkittävimmän rajoituksen OK 14:2.3:n perusteella hyväksyttävien uusien kanneperusteiden esittämiseksi asettaa preklusiosääntely. OK 6:9.1:n mukaan dispositiivisessa riita-asiassa ei pääkäsittelyvaiheessa voi enää vedota sellaisiin seikkoihin, joihin asianosainen ei ole vedonnut valmistelussa, ellei hän saata todennäköiseksi, että hänen menettelynsä johtuu pätevästä syystä.²⁷³ Preklusion toimiessa kanteenmuutoskiellon lisärajoittimena, voi OK 14:2.3:n mukainen hyväksyttäväkin kanteenmuutos estyä, mikäli kantaja laiminlyö preklusiosääntelyn vaatimukset.²⁷⁴

Selvää on, että mikäli kantaja laiminlyö preklusiosääntelyn edellytykset, estää tämä häntä esittämästä ensiprosessissa prekludoituneita oikeustositseikkoja enää uudessa oikeudenkäynnissä.²⁷⁵ Tämä perustuu siihen, että laajan oikeusvoimavaikutuksen näkökulmasta kantajalla on ollut mahdollisuus vedota prekludoituneisiin oikeustositseikkoihin jo ensiprosessin aikana.²⁷⁶ Mutta millainen on tilanne, jos vasta oikeudenkäynnin jälkeen paljastuu, että kantajalla olisi ollut preklusiosäännösten mukaisesti pätevä syy saattaa uusi oikeustositseikka osaksi ensiprosessin oikeudenkäyntiä?

”Pätevän syyn” selkeä määrittäminen on haastavaa sen tulkinnanvaraisuuden takia.²⁷⁷

Leppänen on esittänyt pätevän syyn tyyppitilanteina puuttuvan tiedon, prosessuaalisen

suojaa oikeudenkäynnin avulla. Ennen kaikkea ”nyrkkisäännön” myötä tulkintaongelman ratkaisemistapa on lähtökohdiltaan yksinkertainen ja täten tuomioistuinten ratkaisujen voidaan katsoa lähtökohtaisesti yhtenäistyvän.

²⁷³ Valmistelun sisäinen preklusiouhka (OK 5:22) ja muutoksenhaku (OK 25:17 ja OK 30:7) ovat myös mahdollisia tilanteita, joissa preklusiovaikutus voi aktualisoitua.

²⁷⁴ *Lappalainen–Hupli* 2017, s. 534. Kanteenmuutosinstituution näkökulmasta merkittävin ajankohta hyväksyttävän kanteenmuutoksen aikaan saamiseksi onkin oikeudenkäynnin valmistelun aikana. *Ekelöf–Boman* 1996, s. 139.

²⁷⁵ *Jokela* 2015, s. 587.

²⁷⁶ OK 5:21.1:n mukaisesti tuomioistuimen tulee prosessin johdon avulla varmistua valmistelussa siitä, että asianosaiset mainitsevat kaikki ne seikat, joihin he haluavat oikeudenkäynnissä vedota. Täten oikeusvoimallisuuden ei voida katsoa aiheuttavan tarpeettomia oikeudenmenetyksiä.

²⁷⁷ *Leppänen* mukaan arviointiin vaikuttavat ajankohta (milloin uusi seikka on esitetty), asianosaisten huolellisuus (objektiivisen ja subjektiivisen mittapuun arviointi) ja uuden seikan sisältö (todellinen merkittä-

tilanteen ja esteen. Puuttuvan tiedon tilanteessa asianosainen ei ole vielä valmisteluvaiheessa tiennyt, eikä hänen olisi pitänytkaan tietää, uuden seikan olemassaolosta. Prosessuaalisesta tilanteesta esimerkkinä on tilanne, jossa vastaaja on valmistelussa tunnustanut tietyn seikan riidattomaksi, mutta peruuttaa myöhemmin tunnustuksen, jolloin kantajan tulee saattaa tuomioistuimen tietoon kaikki kyseistä seikkaa tukeva aineisto. Vuorostaan ”este” -tilanteesta on kyse silloin kun asianosainen ei, esimerkiksi sairauden vuoksi, fyysisesti kykene saattamaan seikkaa tuomioistuin tietoon vaadittuna ajankohtana.²⁷⁸ Edellisessä kappaleessa esitetyn kysymyksen arvioinnin voidaan katsoa aktualisoituvan silloin, kun tuomari katsoo jonkin seikan prekludoituneen, vaikka pätevän syyn -kriteerin voitaisiin katsoa yleisesti täyttyvän oikeudenkäynnissä.

Laajan oikeusvoimavaikutuksen luonteen voidaan katsoa viittaavan siihen, ettei prekludoitunutta seikkaa voida pätevästäkään syystä saattaa uuden oikeudenkäynnin kohteeksi. Asianosaisella voidaan nimittäin katsoa olleen käytännön mahdollisuus esittää haluamansa seikka jo ensiprosessin aikana, vaikka tuomarin preklusiosääntelyn tulkinta olisikin estänyt uuteen seikkaan vetoamisen pätevän syyn -tilanteessa. Tulkinta vaikuttaa alustavasti hieman ankaralta. Kuitenkin asianosaisella on mahdollisuus saattaa preklusiosääntelyn tulkinta normaalin muutoksenhaun kohteeksi. Mikäli muutoksenhakuinstanssin päätöksen katsotaan olevan kantajan näkökulmasta myönteinen, tulee OK 14:2.3:n mukaisessa tilanteessa kyseeseen identiteettikysymyksen arviointi. Loppupeleissä myös OK 31:7:n mukainen ylimääräinen muutoksenhaku voi tulla kyseeseen, mikäli riittävien edellytysten voidaan katsoa täyttyvän.

Jokela on esittänyt mielenkiintoisen näkemyksen käsiteltävään kysymykseen liittyen. Hänen mielestään tuomioistuimella tulisi olla mahdollisuus harkita oikeusvoiman ulottuvuutta jälkiprosessissa, mikäli asianosaisella on ollut pätevä syy olla vetoamatta uuteen seikkaan ensiprosessin aikana. Esimerkiksi, mikäli tuomari ei ole täyttänyt OK 5:21.1:n mukaista prosessinjohtovelvollisuuttaan, voitaisiin harkintamahdollisuuden myötä uusi seikka saattaa osaksi uutta oikeudenkäyntiä.²⁷⁹ Samanlaisen näkemyksen on esittänyt myös *Männistö* väitöskirjassaan.²⁸⁰

vyys jutun ratkaisemisen näkökulmasta). *Leppänen* 1998, s. 352-363. Asianosaisen ”normaalihuolellisuuden” standardina Leppänen pitää keskimääräisillä tiedoilla ja kyvyillä varustetulta lainoppineelta asiamieheltä edellytettävää huolellisuutta. Kuitenkin maallikon yksin ajaman jutun yhteydessä, kriteerejä voidaan joutua arvioimaan hieman eri tavalla. *Ibid.*, s. 356. Katso myös *Vaitoja* 2014, s. 182-184.

²⁷⁸ *Leppänen* 1998, s. 364-374.

²⁷⁹ *Jokela* 2015, s. 584-585.

²⁸⁰ *Männistö* mukaan arvioinnissa tulisi erottaa tilanteet, jossa oikeus uuden kanneperusteen esittämiseen on ensiprosessissa ollut muodollinen, tosiasiallinen tai se on laiminlyöty. *Männistö* 2013, s. 157. Vain tar-

Linna on esittänyt mahdollisena kehityssuuntana tilanneherkän oikeusvoimaopin omaksumisen. Se korostaisi tapauskohtaista joustavuutta, ja täten mahdollistaisi Jokelan ja Männistön esittämien harkintamahdollisuuksien huomioon ottamisen.²⁸¹ Esitetyt ajatukset ovat mielenkiintoisia, mutta nykytulkinnan valossa kyseinen malli lisäisi mielestäni epäselvyyttä tuomioistuinten ratkaisutoiminnassa. Toisaalta, mikäli ajatukset saadaan omaksuttua tulevaisuudessa laajemmin osaksi oikeusvoimadoktriinia, voidaan kyseisiä tulkintamalleja pitää asianosaisten oikeussuojan kannalta perusteltuina.

Preklusiosääntelyn luonteen vuoksi asianosaisilla on korostunut vastuu saattaa haluamansa oikeustositseikat osaksi ensiprosessin oikeudenkäyntiä. Kantaja voi kuitenkin kohdata tilanteen, jossa oikeudenkäynnin tulokseen merkittävästi vaikuttava oikeustositseikasto ei ole hänen käytettävissään ensiprosessin aikana. Oikeusvoimadoktriiniin sisältyykin poikkeus, joka mahdollistaa tällaisen oikeustositseikan tutkimisen uudessa oikeudenkäynnissä. Edellytyksenä on, että uusi oikeustositseikka on muodostunut vasta ensiprosessin oikeudenkäynnin jälkeen ja jota ei tämän vuoksi ole voitu tuomioistuimen ratkaisussa arvioida. Kyseessä on niin sanottu jälkisattumus -tilanne (*facta supervenientia*).²⁸² Jälkisattumus -peruste on luonteensa vuoksi harvinainen keino saada uusi kanneperuste uuden oikeudenkäynnin kohteeksi ja se onkin selvä poikkeus laajan oikeusvoimavaikutuksen näkökulmasta. Esimerkkeinä voidaan esittää ratkaisut KKO 2009:20 ja KKO 2013:54.

KKO 2009:20. Vuokranantajan kanne maanvuokrasopimuksen mukaisen vuokran määrän korottamiseksi oli hylätty hovioikeuden lainvoimaiseksi jääneellä tuomiolla vuonna 2000. Vuokranantaja vaati vuonna 2006 vireille tullessa kanteessa vuokran määrän korottamista vedoten yleiseen kustannustason nousuun vuoteen 2005 mennessä. Kun kysymystä tämän olosuhteiden muutoksen vaikutuksesta sopimukseen ei ollut ratkaistu vuonna 2000 annetulla tuomiolla, estettä kanteen tutkimiselle ei ollut.

KKO 2013:54. N oli vakuutusyhtiötä vastaan ajamassaan kanteessa vaatinut yhtiön velvoittamista suorittamaan hänelle liikennevakuutuksen perusteella korvauksia ansionmenetyksestä ja hoitokustannuksista. Kanne oli perustunut siihen, että N oli saanut liikenneonnettomuudessa kaula- ja lannerangan retkahdusvammat. Kanne oli pääosin hylätty lainvoimaisella tuomiolla. N haki tuomion purkamista sillä perusteella, että tuomion lainvoimaiseksi tulemisen jälkeen saatu lääketieteellisen selvitys osoitti hänen saaneen liikenneonnettomuudessa myös aivovamman, josta hänelle oli aiheutunut työkyvyttömyys ja hoidon tarve myös sinä aikana, jota koskevalta osalta hänen korvausvaatimuksensa oli aikaisemmalla tuomiolla hylätty. Koska sanottu tuomio ei estänyt N:ää vaatimasta korvauksia uudella kan-

peeksi selvän asianosaisten laiminlyönnin tulisi estää mahdollisuus uuden kanteen nostamiselle. *Ibid.*, s. 210.

²⁸¹ Linna 2015, s. 365-366. Katso myös *Kaisto* 2013, s. 779.

²⁸² *Lappalainen* 2001, s. 456 ja *Jokela* 2015, s. 589.

teella sillä perusteella, että hänelle oli liikenneonnettomuudessa aiheutunut aivovamma, ei hänellä ollut oikeudellista tarvetta saada tuomio puretuksi.

Molemmissa esimerkeissä uuden kanteen nostamisen katsottiin olevan mahdollista, koska jälkisattumus -tilanteen kriteerit täyttyivät. Tapaus KKO 2013:54 osoittaa hyvin, kuinka jälkisattumus -kriteerin täytyminen voi mahdollistaa suhteellisen laajankin poikkeamisen oikeusvoimavaikutuksesta. Ratkaisun perusteella oikeudenkäynnin jälkeen tapahtunut lisäselvityksen saaminen, täysin samasta tapahtumainkulusta, oli riittävä peruste uuden kanteen nostamiselle.²⁸³ Vaikka molemmissa esimerkeissä ensiprosessin tuomiot olivat lainvoimaisia, ei jälkisattumus -perusteeseen vetoaminen varsinaisesti edellytä tätä. Kirjallisuudessa on nimittäin katsottu, että jälkisattumus -perusteeseen on mahdollista vedota sen jälkeen, kun asia on oikeudenkäynnissä jätetty tuomioistuimen ratkaistavaksi.²⁸⁴

Lindell on esittänyt mielenkiintoisen näkemyksen jälkisattumus -kriteerin tulkinnasta. Hänen mukaansa jälkisattumus -perusteeseen oikeuttavan oikeustositseikan ei aina tarvitsisi edellyttää muodostuvan oikeudenkäynnin jälkeen, vaan perusteeseen voitaisiin vedota, mikäli se tulee asianosaisen tietoon juuri oikeudenkäynnin jälkeen.²⁸⁵ Mielestäni tällainen tulkinta voisi, sen tilannekohtaisen arvioimisen perusteella, antaa paremmat mahdollisuudet oikeudellisesti oikean ratkaisun löytämiseksi. Kuitenkin tulkintamalli tulisi aidosti sisäistää osaksi oikeusvoimadoktriinia, jotta jälkisattumus -kriteerin rajat säilyisivät mahdollisimman selkeinä.

Edellä esitetyn perusteella voidaan oikeusvoiman ja kanteenmuutoskiellon liittymäkohdista todeta seuraavaa. Laajan oikeusvoimavaikutuksen käyttöönoton myötä oikeusvoiman ja kanteenmuutoskiellon voidaan katsoa muodostavan yhtenäisen kokonaisuuden. Ensinnäkin molempien ilmiöiden arvioinnin lähtökohtana on identiteettikysymyksen ratkaiseminen. Tähän vastaus saadaan Ekelöfin tulkintamallin avulla ja sen apuna voidaan käyttää luvussa 3.4.5 esiteltyjä suuntaviivoja.²⁸⁶ Toiseksi oikeusvoiman ja kanteenmuutoskiellon ulottuvuuksien rajatapausten arvioinnissa on käytettävissä ”nyrkkisääntö”. Mikäli kanteen muuttaminen ei ole oikeudenkäynnissä sallittua, voi kantaja saattaa asian

²⁸³ Koska kyseessä on ollut juuri lääketieteellinen lisäselvitys, voidaan uuden kanteen nostamista pitää perusteltuna. Vammojen todellinen vaikeusaste voi monessakin tapauksessa selvitä vasta myöhemmin. Jälkisattumus -tilanteen arvioinnin tuleekin tällaisessa tapauksessa keskittyä siihen, onko vamman tutkiminen ensiprosessin oikeudenkäyntiaineiston perusteella ollut objektiivisessa mittakaavassa riittävää. Kaisto on kuitenkin osuvasti todennut, että nykyisellään omaksuttujen tulkintalinjojen valossa, ratkaisun lopputulosta voidaan pitää arveluttavana. Katso tarkemmin *Kaisto* 2013, s. 779-780.

²⁸⁴ *Tirkkonen* 1977, s. 296 ja *Ekelöf-Bylund-Edelstam* 2006, s. 200. Lappalainen on kritisoinut kyseistä ajankohta ilmaisuja, koska se ei itsessään anna täsmällistä ajankohtaa, jolloin jälkisattumus -perusteeseen voitaisiin vedota. *Lappalainen* 2001, s. 457.

²⁸⁵ *Lindell* 1993, s. 76-77 ja *Lindell* 2003, s. 332.

²⁸⁶ Katso myös *Ibid.*, s. 315.

uuden oikeudenkäynnin kohteeksi.²⁸⁷ Kolmanneksi kantajan tulee vedota kaikkiin haluamiinsa oikeustositseikkoihin jo ensiprosessin aikana, mukaan lukien siis vaihtoehtoiset kanneperusteet. Poikkeuksena tästä säännöstä ovat vain välisattumus -tilanteet.

Liittymäkohtien asetelma vaikuttaa suhteellisen selkeältä. Laaja oikeusvoimavaikutus takaa myös asianosaisten oikeussuojan ja oikeusvarmuuden tarpeet, mahdollisimman prosessiekonomisella tavalla.²⁸⁸ Samalla sen voidaan kuitenkin katsoa vaativan tarkempaa menettelyä asianosaisten ja tuomareiden näkökulmasta.²⁸⁹ Mahdollisuudet tarkoituksenmukaisemman ja joustavamman menettelyn luomiseksi ovat kuitenkin olemassa. Hyvinä esimerkkeinä ovat edellä esiteltyt oikeuskirjallisuuden ajatukset. Kun perusrunko ei muodosta selkeitä katvealueita, voidaan huomio paremmin kiinnittää tilanneherkemmän menettelyn kehittämiseen. Lainsäätäjän passiivisuuden perusteella tällainen muutos toteutetaan doktriinisesti ja käytännössä.²⁹⁰ Mahdollinen muutos vaatii kuitenkin sen aidon omaksumisen osaksi tuomioistuinten ratkaisutoimintaa, jolloin myös tulkintamahdollisuuksien rajat olisivat mahdollisimman selvät.²⁹¹

4.2 Vireilläolovaikutus

4.2.1 Vireilläolovaikutuksen sisältö

Oikeusvoima estää lainvoimaisesti ratkaistun, identiteetiltään saman, asian uudelleen käsittelemisen. Oikeusvoiman vastinparina toimii vireilläolovaikutus (*lis pendens*).²⁹² Haastehakemuksen jättäminen muodostaa vireilläolovaikutuksen, jonka seurauksena kanteessa tarkoitettua asiaa ei oikeudenkäynnin kestäessä saa saattaa toisen oikeudenkäynnin kohteeksi. Kyseessä on ehdoton prosessinedellytys. Mikäli tuomioistuin havaitsee kanteessa tarkoitettun asian olevan jo vireillä tuomioistuimessa, tulee sen *ex officio* jättää uusi kanne tutkimatta.²⁹³

Oikeusvoiman tapaan *lis pendens* -vaikutuksen tarkoituksena on noudattaa *ne bis in idem* -periaatetta ja taata ettei ristiriitaisia ratkaisuja muodostu. Näin myös asianosaisten ener-

²⁸⁷ *Fitger* 1988, s. 160, *Lappalainen* 1989, s. 107, *Lappalainen* 2001, s. 428 ja *Jokela* 2012, s. 303.

²⁸⁸ Katso *Linna* 2015, s. 362.

²⁸⁹ *Männistö* 2004, s. 47.

²⁹⁰ *Linna* 2015, s. 366.

²⁹¹ Preklusiosääntelyssä pätevän syyn arvioinnin tulkinnallisuus on oiva esimerkki tilanteesta, jota mielestäni tulisi oikeusvarmuuden vuoksi välttää.

²⁹² Suomen oikeusjärjestyksessä ei ole erillistä säännöstä vireilläolovaikutuksesta. Ruotsin RB 13:6:n mukaan tuomioistuimen tulee hylätä kanne, jossa on kysymys kanteesta, joka on jo vireillä tuomioistuimessa. Norjan Tvl 18:1:n mukaan tuomioistuimen tulee hylätä kanne, joka koskee sellaista vaatimusta, joka on jo vireillä tuomioistuimessa.

²⁹³ *Tirkkonen* 1974, s. 461-462 ja *Lappalainen* 1995, s. 377-378.

gia ja varat saadaan kohdistettua yhteen ainoaan oikeudenkäyntiin.²⁹⁴ Tutkielman aiheen vuoksi lis pendens -vaikutuksen tarkastelu rajataan koskemaan vain niitä tilanteita, joissa tuomioistuin on kieltänyt kantajan esittämän kanteenmuutoksen OK 14:2:n perusteella ja kantaja nostaa tämän seurauksena uuden kanteen, jotta hän saisi haluamansa kanteenmuutoksen oikeudenkäynnin kohteeksi.²⁹⁵

Vireilläolovaikutuksen yhteydessä törmätään jälleen identiteettikysymyksen arviointiin (kanteessa tarkoitettu asia). Lähtökohtaisesti lis pendens -vaikutuksen sisältö ja rajat määräytyvät pitkälti samojen oikeuspoliittisten perusteiden nojalla, kuin mitä oikeusvoimakin. Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa onkin katsottu, että lis pendens -vaikutuksen ja oikeusvoiman ulottuvuudet ovat käytännössä yhtenäiset. Tällöin tulkinta apua voidaan hakea varsin luotettavasti myös oikeusvoimaa käsittelevistä prejudikaateista.²⁹⁶ Identiteettikysymys ratkaistaan tilanteen vaatiessa siis Ekelöfin tulkintamallin mukaisesti.²⁹⁷

Edellä mainitun perusteella voidaan tehdä analogiapäätelmä lis pendens -vaikutuksen ja kanteenmuutosinstituution ulottuvuuksien yhtymäkohdista.²⁹⁸ Mikäli kantajalta kielletään mahdollisuus kanteen muuttamiselle, tulee hänelle taata mahdollisuus uuden kanteen nostamiselle, siis myös silloin, kun alkuperäinen oikeudenkäynti on vielä käynnissä.²⁹⁹ Näin kantaja saa esittämänsä muutokset oikeudenkäynnin kohteeksi, ilman että hänen tulisi odottaa alkuperäisen kanteen lainvoimaseksi tuleamista.³⁰⁰ Muilta osin kanteenmuutoskiellon ja lis pendens -vaikutuksen ulottuvuuksien suhteesta viitataan siihen, mitä edellä oikeusvoiman käsittelyssä on jo todettu.

Lis pendens -vaikutuksen ajankohta sijoittuu oikeudenkäynnin alku- ja käsittelyvaiheeseen. Tällöin herääkin kysymys siitä, voiko OK 18 luvun mukaisessa mahdollisessa kumulaatio -tilanteessa piillä mahdollisuus kanteenmuutoskiellon kiertämiseen? Lähtökohtaisesti vaikuttaa siltä, että kiertämismahdollisuus olisi olemassa. Lis pendens -vaiku-

²⁹⁴ *Lappalainen* 1995, s. 378 ja *Ekelöf–Bylund–Edelstam* 2006, s. 267.

²⁹⁵ Kantajan nostaman uuden kanteen lisäksi lis pendens -vaikutuksen arviointi voi tyypillisesti tulla kyseeseen vastaajan nostaman vastakanteen myötä. *Lappalainen* 1995, s. 380 ja 383–385.

²⁹⁶ *Ibid.*, s. 381 ja *Lappalainen–Hupli* 2017, s. 523.

²⁹⁷ Luvun 3.4.5 mukaiset suuntaviivat voivat toimia tulkinnassa apuna. Katso myös *Lindell* 2003, s. 315.

²⁹⁸ Tehdyn lis pendens -tilanteiden rajauksen perusteella näkökulmaa voidaan puoltaa.

²⁹⁹ Näin myös *Tirkkonen* 1974, s. 463.

³⁰⁰ Miten tulee suhtautua tilanteeseen, jossa kantaja nostaa kielletyn kanteenmuutoksen perusteella uuden kanteen, mutta saattaessaan alkuperäisen kanteen muutoksenhaun kohteeksi, hän valittaa myös kanteenmuutoskiellon sisällöstä? Katson päätöksen kanteenmuutoskiellosta asettavan alkuperäisen kanteen sisällä vaaditun kanteenmuutoksen eräänlaisen horrostilaan. Tämä tila sallii uuden kanteen nostamisen, mutta mikäli alkuperäisen kanteen muutoksenhaun yhteydessä päätös kanteenmuutoskiellosta halutaan saattaa muutoksenhakutuomioistuimen tutkittavaksi, aktualisoituu horrostilassa oleva lis pendens -vaikutus. Tällöin uusi kanteen tulee jättää tutkimatta ex officio. Mikäli kantaja joutuisi aina odottamaan uuden kanteen nostamisen mahdollisuutta muutoksenhakuvaiheen alkamiseen saakka, voisi hän menettää oikeutensa uuden kanteen nostamiselle, mikäli kyseessä oleva asia on sidottu kannemääräaikoihin.

tuksen taustalla vaikuttavat periaatteet eivät rikkoudu, koska kantajalle on ”nyrkkisään-
nön” mukaisesti mahdollisuus uuden kanteen nostamiselle. Tämän seurauksena kanteen-
muutoskiellon ja lis pendens -vaikutuksen liittymäkohtien arvioinnissa keskitytäänkin
tarkemmin tarkastelemaan kielletyn kanteenmuutoksen kumulaatiomahdollisuutta.

4.2.2 Kannemääräajat ja vanhentumislainsäädäntö

Ennen OK 18 luvun sisällön tarkempaa tarkastelua, tulee huomiota kiinnittää niihin rajoituksiin, jotka voivat estää uuden kanteen nostamisen. Olettaen, että kaikki ehdot-
tomat prosessinedellytykset täyttyvät, voi este uuden kanteen nostamiselle muodostua
aineellisoikeudellisten rajoitusten vuoksi.³⁰¹ Näistä rajoituksista merkittävimmät ovat
kannemääräaikasääntely ja vanhentumislainsäädäntö. Ratkaisun KKO 2010:57 antaman
oikeusohjeen mukaan uusia kanneperusteita voidaan OK 14:2.3:n mukaisessa tilanteessa
esittää kannemääräajan jälkeenkin, mikäli ne suoraan liittyvät määräajan aikana nostetun
kanteen vaatimaan oikeusseuraamukseen.³⁰² Kannevaatimusten muuttamisen suhteen esi-
merkkinä voidaan esittää tapaus KKO 1993:105.

KKO 1993:105 A oli osituksen moitetta koskevan oikeudenkäynnin aikana esit-
tänyt tasingon alentamista koskevan uuden vaatimuksen perintökaaren 23 luvun
10 §:ssä säädetyn määräajan jälkeen. A:lla katsottiin olevan oikeus esittää tuo vaa-
timus, joka olennaisesti johtui samasta perusteesta.

Mikäli alkuperäinen kanne on nostettu määräaikasääntelyn mukaisissa rajoissa, voidaan
kanteen muuttamisen katsoa olevan sallittua vielä määräajan jälkeenkin. *Havansin* mu-
kaan sallittu kanteen muuttaminen kannemääräajan jälkeen ei voi tulla vastaajalle yllätyk-
senä, koska hänen tulee varautua kaikkiin lain mahdollistamiin oikeusrauhan lykkäänty-
misiin. Näin on erityisesti silloin, kun kantaja esittää tapauksessa alkuperäiseen kantee-
seen suoraan liittyviä sivuvaatimuksia, mikäli ”pääkanne” on nostettu kannemääräajan
mukaisesti.³⁰³ Kangas on vuorostaan todennut, että kanteen kehittelyllä, täydentämisellä
ja sallitulla muuttamisella voidaan katsoa olevan oma, alkuperäisestä kannemääräajasta
riippumaton, määräaika oikeudenkäynnin yhteydessä.³⁰⁴

³⁰¹ Katso ehdottomista prosessinedellytyksistä *Lappalainen* 2001, s. 6-18 *Vuorenpää* 2009, s. 105-113 ja *Jokela* 2012 s. 506-509.

³⁰² Rikosasioissa tulkinta on kuitenkin lähtökohdiltaan päinvastainen. Katso ratkaisu KKO 2004:41.

³⁰³ *Havansi* 2004, s. 302-303. *Havansi* suhtautuu kuitenkin varauksella tilanteisiin, joissa OK 14:2.1:n 3 kohdan mukaan sallittu vaatimus ei ole suoraan alkuperäiseen kanteeseen liittyvä liitännäisvaatimus, vaan ”olennaisesti samasta perusteesta” johtuva uusi vaatimus.

³⁰⁴ *Kangas* 2005, s. 293. Kangas katsoo sallitulle muuttamiselle varatun määräajan vaikuttavan oikeuden-
käynnin valmistelun ajan.

Tilanne on vanhentumismääräaikojen kohdalla toinen. Aineellisoikeudellinen vanhentuminen katkeaa silloin kun velallinen on saanut tiedon velkojan katkaisutoimenpiteestä. Tällainen toimenpide voi olla luonteeltaan vapaamuotoinen tai oikeudellinen.³⁰⁵ Lisäksi edellytetään, että saatava on velkojan muistutuksessa riittävän tarkasti yksilöity.³⁰⁶ Uusi kanneperuste tai -vaatimus on tällaisessa tilanteessa mahdollista ottaa oikeudenkäynnin kohteeksi vain, mikäli muutoskohteena olevan saatavan materiaallinen vanhentumisaika ei ole kulunut umpeen. Tätä voidaan puoltaa juuri siksi, että katkaisutoimenpide voidaan tehdä vapaamuotoisestikin. Tällöin sallittu kanteen muuttaminen ei, kannemääräaikojen tapaan, mahdollista vanhentumismääräajan tosiasiallista pidentymistä oikeudenkäynnin aikana.³⁰⁷

Mutta millainen on tulkinta tilanteessa, jossa kanteenmuutos kielletään oikeudenkäynnin aikana? Voiko kantaja vedota haluamiinsa vaatimuksiin tai uusiin kanneperusteisiin uuden kanteen avulla, mikäli alkuperäinen kanne on saatettu vireille aikamääreiden mukaisesti? Havansin näkemyksen mukaan kantajan velvollisuutena on osattava saattaa tarpeelliset prosessuaaliset toimenpiteet oikeudenkäynnin kohteeksi ajallaan, jolloin kyseinen mahdollisuus olisi hänen mukaansa kielletty. Hän toteaa kuitenkin myös, että vaikeassa OK 14:2:n tulkintatilanteessa näkökulma voi olla kantajan kannalta melko ankara.³⁰⁸

Havansin näkökulmaa voidaan pitää mielestäni perusteltuna. Kannemääräaikasääntelyn ja vanhentumislainsäädännön tavoitteena on oikeustilan stabiiliksi saattaminen tiettyjen aineellisoikeudellisten tilanteiden kannalta.³⁰⁹ Kanteenmuutosinstituution mahdollistaman kannemääräajan pidennyksen voidaan katsoa olevan merkittävä poikkeus, jota ei tule laajentaa tarpeettomasti.³¹⁰ Kielletyn kanteenmuutoksen perusteella nostettu uusi kanne voidaan siis saattaa vireille, mikäli asian mahdolliset aikamääre rajoitukset eivät ole kuluneet umpeen.

4.2.3 Kanteenmuutoskiellon ja kumulaation suhde

Tutkielmassa tarkastellaan seuraavaksi mahdollisuutta käsitellä kielletty kanteenmuutos ja alkuperäinen kanne yhtenäisessä oikeudenkäynnissä kumulaation kautta. Käytännön

³⁰⁵ Hyväksyttävä kanteen muuttaminen on oiva esimerkki oikeudellisesta katkaisutoimenpiteestä. *Linna–Saarnilehto* 2016, s. 113-114.

³⁰⁶ Katso tarkemmin *Ibid.*, s. 79-86.

³⁰⁷ *Ibid.*, 112-113. Katso esimerkkinä ratkaisun KKO 2003:81 pääasiaan liittyvien perustelujen sisältö.

³⁰⁸ *Havansi* 2004, s. 307.

³⁰⁹ *Ibid.*, s. 345.

³¹⁰ *Linna–Saarnilehto* 2016, s. 111-112.

esimerkkinä voidaan esittää ratkaisun NJA 1959, s. 658 mukainen tilanne. Kantaja vaatii testamentin julistamista pätemättömäksi, koska perittävän sieluntoiminta on kantajan näkemyksen mukaan ollut häiriintynyt testamentin tekoaikana. Kantaja esittää uutena kanneperusteena oikeudenkäynnin aikana, että testamentti olisi myös peruutettu. Käräjäoikeus katsoo kyseessä olevan kielletyn kanteenmuutoksen ja ei ota uutta kanneperustetta oikeudenkäynnin tutkittavaksi. Kantaja nostaa tämän jälkeen uuden kanteen, jossa testamentin väitetään olevan peruutettu. Samalla alkuperäisen kanteen oikeudenkäynti on vielä valmisteluvaiheessa.³¹¹ Voidaanko jutut kumuloida saman oikeudenkäynnin käsiteltäväksi? Ennen tarkempaa kumulaatio mahdollisuuden pohdintaa, esitellään ensin kumulaatiosääntely yleisesti.

OK 18 luku sääntelee kumulaation sisällöstä. Kumulaation tarkoituksena on yhdistää erilliset kanteet yhden yhtenäisen oikeudenkäynnin käsiteltäväksi. Näin jutut saadaan käsiteltäviä prosessiekonomisemmin ja saman oikeuden kokoonpanon alaisuudessa, jolloin ristiriitaisten ratkaisujen muodostumista voidaan tehokkaasti välttää. Tietyissä tapauksissa kumulointi voi kuitenkin käytännössä monimutkaistaa jutun kokonaisvaltaista ratkaisemista ja vaikeuttaa oikeudenkäyntiaineiston hallitsemista. Tällöin kyseeseen voi tulla juttujen erillään käsittely.³¹² Mikäli tällaiseen tilanteeseen joudutaan, tulee mielestäni arvioinnin tärkeimmäksi prioriteetiksi asettaa juttujen ratkaisujen yhtenäisen sisällön saavuttaminen.

Kumulaatio voi tulla kyseeseen vain, mikäli kanteiden vaatimukset ovat toisistaan eroteltavissa. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei lis pendens - tai res judicata -vaikutus saa muodostaa esteitä toisen kanteen tutkimiselle.³¹³ Lisäksi tämä tarkoittaa sitä, ettei uusia vaihtoehtoisia kanneperusteita voida saattaa osaksi oikeudenkäyntiä kumulaation välityksellä (vaadekonkurrensi).³¹⁴ Asetelma ei kuitenkaan estä itsessään mahdollisuutta kanteenmuutoskiellon kiertämiseen. Mikäli tuomioistuin estää kantajan OK 14:2.3:n mukaisen kanteenmuutoksen, on asian identiteetin täytynyt muuttua.³¹⁵ Tällöin muodostunut oikeusseuraamus on siis eri, jolloin uuden kanteen nostaminen on mahdollista ja kanne on myös lähtökohtaisesti kumuloitavissa.

³¹¹ Luvussa 3.4.4 on esitetty, että kyseinen kanteenmuutos tulisi kieltää OK 14:2.3:n perusteella. Koska esimerkkitalanne ei vaikuta olevan Olivecronankaan tulkintamallin mukainen (tapahtumainkulun yhtenäisyys), kanteenmuutos ei vaikuta olevan hyväksyttävissä edes OK 14:2.1:n 3 kohdan perusteella. *Kangas* 2005, s. 264. Katso 3 kohdan tulkinnasta tarkemmin luku 5.3.

³¹² *HE 15/1990 vp*, s. 120, *Lappalainen* 1995, s. 419 ja *Jokela* 2012, s. 313.

³¹³ Kyseeseen tulee siis asian identiteettikysymyksen arviointi.

³¹⁴ *Tirkkonen* 1974, s. 407-408, *Lappalainen* 1995, s. 421, *Lindell* 2003, s. 222 ja *Jokela* 2012, s. 316-317.

³¹⁵ Esimerkin mukaisessa tilanteessa testamentin moittiminen on identiteetiltään eri asia kuin väite testamentin peruuttamisesta.

Kumulaatio voi olla joko objektiivista (samojen asianosaisten välillä useita kanteita) tai subjektiivista (useiden asianosaisten välillä eri kanteita, joilla on yhteinen vastapuoli).³¹⁶ Mahdollisessa kanteenmuutoskiellon kiertämistilanteessa tarkastelu keskittyy juuri kumulaation objektiivisen ulottuvuuden arviointiin. Tällöin huomio täytyy kiinnittää OK 18:1:n ja 18:6:n sisältöihin. OK 18:1:n mukaan kantajan samaa vastaajaa kohtaan samanaikaisesti nostamat kanteet on käsiteltävä samassa oikeudenkäynnissä, mikäli ne johtuvat olennaisesti samasta perusteesta. Kyseessä on niin sanottu pakollisen kumulaation tilanne, jossa tuomioistuimen on käsiteltävät kyseiset kanteet yhdessä, mikäli kumulaation edellytykset täyttyvät. OK 18:6:n tilanteessa on vuorostaan kyse vaihtoehtoisesta (fakultatiivisesta) kumulaatiosta, jossa kumulaation tavoitteiden takaamiseksi eri kanteet voidaan yhdistää. Tällainen kumulaatio on kuitenkin purettavissa, mikäli yhdistäminen osoittautuu epätarkoituksenmukaiseksi.³¹⁷ OK 18:6:n mukaan kumulaation edellytyksenä on juuri se, että toimenpide edistää aidosti asian selvittämistä.³¹⁸

Havaitaan, että OK 18:1:n mukainen kumulaatio voi tuskin tulla kyseeseen mahdollisena kanteenmuutoskiellon kiertämiskeinona. Vaikka kumuloitavaksi halutut kanteet täyttäisivätkin olennaisesti samasta perusteesta -kriteerin, merkittävän rajoituksen kumulaatiolle aiheuttaa vaatimus kanteiden samanaikaisesta nostamisesta.³¹⁹ Hallituksen esityksen mukaisesti aikamääre kanteiden nostamisen välillä tulee käytännössä olla merkityksellön.³²⁰ OK 14:2:n sisällöllinen tulkinta aktualisoituu kuitenkin käytännössä vasta oikeudenkäynnin valmistelun yhteydessä. Esitetyn aikamääreen voi siis helposti havaita kuluvan umpeen, mikäli kantaja vasta tuomioistuimen kanteenmuutoksen hyväksyttävyyden arvioinnin jälkeen nostaa uuden kanteen. Näin ollen myöskään pakollinen kumulaatio ei voi tulla kyseeseen.

³¹⁶ *Tirkkonen* 1974, s. 406-407 ja 410-411.

³¹⁷ *Lappalainen* 1995, s. 420 ja *Jokela* 2012, s. 315.

³¹⁸ OK 18:7:n mukaisesti edellä mainitut kumulaatiotilanteet voivat tulla kyseeseen, mikäli kanteet on nostettu samassa tuomioistuimessa, tuomioistuin on toimivaltainen tutkimaan kaikki kanteet ja kanteet voidaan käsitellä samanlaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä. Ruotsissa esitettyjen kumulaatio tilanteiden suorat vastinparit löytyvät RB 14 luvun 1 ja 6 pykälistä.

³¹⁹ Hallituksen esityksessä esitetään esimerkkinä tilanne, jossa kantaja nostaa urakkasopimuksen rikkomisen perusteella useita vahingonkorvauskanteita eri tapahtumakokonaisuuksiin liittyen. Esimerkkitapauksessa olisi kyse siis olennaisesti samasta perusteesta eri kanteiden välillä. *HE 15/1990 vp*, s. 121. Lappalaisen mukaan yhtenäisenä tekijänä on tavallisesti joko sama oikeustoimi tai sopimuksen ulkopuolinen tapahtuma, joka mahdollistaa useamman eri vaatimuksen esittämisen. Pelkkä oikeustositseikaston samankaltaisuus ei kuitenkaan riitä, mikäli konkreettinen tosiseikastoyhteys puuttuu. *Lappalainen* 1995, s. 422. Lähtökohtana voidaan siis katsoa olevan, että vaatimukset liittyvät osaksi yhtenäistä tapahtumainkulkua. Tässä yhteydessä yhtenäisen tapahtumainkulun käsite tulee kuitenkin ymmärtää Olivecronan tarkoittamaa tapahtumainkulkua laajempaan.

³²⁰ *HE 15/1990 vp*, s. 120.

Voiko vaihtoehtoinen kumulaatio tulla sitten kyseeseen? OK 18:6 ei sisällä, OK 18:1:n tapaan, erillistä mainintaa kanteiden nostamisen aikamääreestä.³²¹ Lähtökohtana on siis vain, että kanteiden yhdessä käsittely on tarkoituksenmukaista.³²² Kanteiden yhdistämisellä tulisi kuitenkin todellisuudessa saavuttaa paremmat edellytykset esitettyjen oikeuskysymysten ratkaisemiseksi, kuin mitä erillään käsitteleminen mahdollistaisi.³²³ Tällöin huomiota tulee kiinnittää myös kumulaation periaatteellisten tavoitteiden harkintaan.³²⁴ On kuitenkin selvää, että tarkoituksenmukaisuusarvioinnin mahdollisuus antaa juttua käsittelevälle tuomarille suhteellisen laajan harkintavallan siihen, kumuloidaanko kanteet OK 18:6:n perusteella yhteen. Tällöin kielletyn kanteenmuutoksen kohteeksi joutuneen kannevaatimuksen mahdollista kumulaatiota alkuperäisen kanteen kanssa ei voida sulkea pois.

Voidaan katsoa, että kanteenmuutoskiellon kiertämiselle on olemassa mahdollisuus OK 18:6:n perusteella. Kanteenmuutoskiellon ja *lis pendens* -vaikutuksen ulottuvuuksien perusteella kantajalla on kielletyn kanteenmuutoksen jälkeen mahdollisuus saattaa estetty kannevaatimus uudella kanteella oikeudenkäynnin käsiteltäväksi. Näin on esimerkiksi silloin, kun OK 14:2.3:n mukaisessa tilanteessa asian identiteetti muuttuu.³²⁵ Mikäli tuomioistuimien katsoo, että esitetty uusi kanne on kumulaation taustaperiaatteiden mukaisesti tarkoituksenmukaista yhdistää alkuperäiseen kanteeseen, voidaan näin tehdä.

Ratkaisun NJA 1959, s. 658 mukaisen esimerkkitalanteen kohdalla voidaankin katsoa olevan esimerkilliset edellytykset OK 18:6:n mukaiselle kumulaatiolle. Esimerkiksi henkilötodistelu voi perustua suurissa määrin samojen todistajien lausuntoihin eri kanteissa. Kanteiden tapahtumainkuluilla voi olla myös selviä yhteyksiä toisiinsa, vaikkeivat ne keskenään olisikaan täysin yhdenmukaisia. Lisäksi, vaikka oikeusseuraamusten voidaan katsoa poikkeavan vaikutusaloiltaan toisistaan, on niillä todellisuudessa hyvinkin läheinen

³²¹ Lähtökohtaisesti kanteen siirryttyä pääkäsittelyvaiheeseen, ei edellytyksiä kumulaatiolle voida katsoa enää olevan. *Lappalainen 1995*, s. 446.

³²² Hallituksen esityksessä esitetään näin olevan esimerkiksi silloin, kun kanteissa esitettävä todistelu on yhteistä. *HE 15/1990 vp*, s. 123. Lappalaisen mukaan kyseeseen voi tulla tilanne, jossa kanteet ovat vaatimusten ja perusteiden osalta samantyyppisiä, mutta pohjautuvat kuitenkin eri tapahtumainkulkuun. Myös tilanteessa, jossa OK 18:1:n mukainen yhteys on olemassa, mutta aikamääre vaatimus ei täyty, voi mahdollisuus OK 18:6:n mukaiselle kumulaatiolle tulla kyseeseen. *Lappalainen 1995*, s. 445.

³²³ *Ibid.*, s. 445 ja *Ekelöf-Boman 1996*, s. 177-178.

³²⁴ *Ibid.*, s. 177-178.

³²⁵ Oivana esimerkkinä toimii tapauksen KKO 1992:133 mukainen skenaario. Todettakoon, että OK 14:2.1 3 kohdan uuden vaatimuksen ”olennaisesti samasta perusteesta” -kriteeri vaikuttaa tarkkarajaisemmalta, kuin edellytys tarkoituksenmukaisesta asioiden yhdistämisestä. Tällöin kumulaation ei voida katsoa edellyttävän 3 kohdan mukaista, selvää yhtenäisyyttä kannevaatimusten tapahtumainkulussa. 3 kohdan tilanteen tulkinnasta tarkemmin luvussa 5.3.

suhde toisiinsa.³²⁶ On kuitenkin selvää, että tapauksen yksityiskohdat määrittelevät lopulta sen, onko kumulaatio tarkoituksenmukaista esimerkinkään mukaisessa tilanteessa.

Suuri valta tuo mukanaan suuren vastuun. Tarkoituksenmukaisuus -kriteerin tulkinnanvaraisuus johtaa väistämättä tilanteeseen, jossa tuomarin arvioinnin lähtökohdaksi voidaan oikeuslähteiden perusteella asettaa vain vaatimaton perusrunko. Kielletyn kanteenmuutoksen tilanteessa tuomarin tulisikin mielestäni pyrkiä ottamaan huomioon myös kanteenmuutoskiellon perusteet ja periaatteet osana kumulaation tarkoituksenmukaisuusarviointia. Erityisesti, mikäli vastaajan puolustautumismahdollisuuksien ei voida katsoa vaarantuvan kumulaation myötä, voidaan OK 18:6:n mukaista menettelyä puoltaa.

Tuomarin tulee erityisesti pyrkiä kiinnittämään huomiota myös siihen, ettei kumulaation avulla pyritä kiertämään vaatimistaakaan asettamia rajoja. Kantaja voi esimerkiksi esittää uusia kumulatiivisia lisävaatimuksia, joiden todellisena tarkoituksena on kuitenkin pyrkiä vain korottamaan päävaatimusta määrällisesti. Vaikka harkintapäätös on tuomarin yksin päätettävissä, en näe mahdottomana ajatuksena myöskään asianosaisten kannanoton tiedustelua kumulaatiosta.³²⁷ Prosessisäännöksiltähän voidaan edellyttää joustavuutta prosessitavoitteiden paremman toteutumisen takaamiseksi.³²⁸

Perusteellisen tarkoituksenmukaisuusharkinnan voidaan katsoa minimoivan kumuloinnin mahdolliset hättävaiikutukset. Vaikka tutkielmassa on puhuttu kanteenmuutoskiellon kiertämismahdollisuudesta, on esimerkin mukaisessa tilanteessa kyse todellisuudessa yhdestä mahdollisuudesta taata prosessitavoitteiden paras mahdollinen toteutuminen.³²⁹ Tätä ajatusta tukee myös edellä käsitelty ratkaisu KKO 1992:133.³³⁰ Tapauksessahan korkein oikeus poikkeaa suorasta Ekelöfin tulkintamallin noudattamisesta, lähestyen todellisuudessa Olivecronan tulkintamallin mukaista menettelyä.³³¹ Muun muassa Kaisto,

³²⁶ Katso *HE 15/1990 vp*, s. 123 ja *Lappalainen 1995*, s. 445. Hyväksytyin testamentin moitekanteen seurauksena, testamentti julistetaan pätemättömäksi siltä osin, kun se estää moittijaa saamasta oikeutettua perintöosaansa. Hyväksytyin testamentin peruuttamiskanteen vaikutukset ulottuvat kuitenkin suoraan kaikkiin perillisiin, siis myös niihin, jotka eivät ole olleet kantajina oikeudenkäynnissä. *Kangas 2005*, s. 264.

³²⁷ Asetelma olisi mielenkiintoinen, koska tällaisessa tilanteessa voitaisiin lähestyä käytännössä Norjan Tvl 9:16.1:n mukaista mallia, joka antaa asianosaisille mahdollisuuden disponoida kanteenmuutoskiellon rajoista. Todellisuudessa kielletyn kanteenmuutoksen kumulaatio -esimerkissä on kuitenkin kyse kanteesta, jonka nostamiseen kantaja on lis pendens- ja res judicata -vaikutusten estämättä oikeutettu. Asianosaisten näkökulmien tiedustelulla voitaisiin kuitenkin saada yksi lisäkriteeri kumulaatioratkinnan tekemisessä.

³²⁸ *Virolainen 1995*, s. 111 ja *Jokela 2016*, s. 187-188.

³²⁹ Katso ideaaliprosessista *Virolainen 1995*, s. 112-124, *Eerola 1996*, s. 55-58 ja *Vuorenpää 2009*, s. 60-65.

³³⁰ Tapausta käsitelty luvussa 3.3.

³³¹ *Laukkanen 1995*, s. 234.

Laukkanen ja Lappalainen ovat esittäneet ratkaisun olleen kuitenkin tarkoituksenmukainen.³³²

Kanteenmuutoskiellon noudattaminen ei ole oikeudenkäynnin itsetarkoitus, vaan keino edesauttaa prosessille asetettujen tavoitteiden saavuttamista.³³³ Täten kielletyn kanteenmuutoksen kumulointi³³⁴ OK 18:6:n mukaisesti osaksi alkuperäisen kanteen oikeudenkäyntiä ei missään nimessä kaada kanteenmuutosinstituution pohjaa. Oikein toteutettuna se pikemmin voi mahdollistaa nopeamman ja halvemmän keinon oikeusrauhan saavuttamiseksi riita-asiassa.

³³² *Lappalainen* 1993, s. 6, *Laukkanen* 1995, s. 233 ja *Kaisto* 2013, s. 783.

³³³ Esimerkiksi ratkaisun KKO 2013:34 perustelujen 7 kohdassa todetaan hyväksyttävän kanteen muuttamisen arvioinnin lähtökohtana olevan juuri itse prosessinedellytyksen taustaperiaatteiden toteutumisen arviointi. Tapauksesta tarkemmin edellä luvussa 3.3.

³³⁴ Jota ei siis estä *lis pendens*- eikä *res judicata* -vaikutus.

5. Uusien kanneperusteiden suhde OK 14:2.1:n mukaisiin poikkeuksiin

5.1 Yleisesti

Tutkielman painopisteenä on ollut OK 14:2.3:n mukaisen kanteen muuttamisen rajojen selvittäminen. Pääpaino on keskittynyt siihen, miten ja millaisissa tilanteissa kantajan esittämät uudet kanneperusteet voivat tulla kanteenmuutoskiellon arvioinnin kohteeksi. Lähtökohtaisesti OK 14:2.3:n mukainen kanteenmuutos ei voi tulla kyseeseen, mikäli uuden kanneperusteen myötä kantajan vaatima oikeusseuraamus muuttuu eriksi.³³⁵ Kuitenkin OK 14:2.1:ssä on mainittu ne tilanteet, jolloin kantaja voi oikeudenkäynnin aikana hyväksyttävästi muuttaa kanteensa alkuperäisiä kannevaatimuksia. Tällöin uusien kanneperusteiden esittäminen voi siis johtaa tilanteeseen, jossa kanteen muuttamista tuleekin arvioida OK 14:2.1:n mukaisten poikkeuksien kautta. Uuden kanneperusteen muodostaman kannevaatimuksen luonteesta riippuen, hyväksyttävä kanteen muuttaminen voikin olla mahdollista OK 14:2.1:n perusteella.

OK 14:2.1:n mukaisia poikkeustilanteita on kaikkiaan kolme. Kyseeseen voi tulla välisattuma -tilanne, ennakkoluonteisen kysymyksen ratkaiseminen tai liitännäisvaatimus -tilanne. Näistä poikkeuksista liitännäisvaatimus -tilanne on uusien kanneperusteiden näkökulmasta mielenkiintoisin, jonka vuoksi sitä tarkastellaan kahta muuta poikkeusta tarkemmin jäljempänä.

5.2 Välisattuma ja ennakkoluonteisen kysymyksen ratkaiseminen

Hyväksyttävästä kanteen muuttamisesta välisattuma -tilanteissa säädellään OK 14:2.1:n 1 kohdassa.³³⁶ Säännöksen mukaan kantajalla on oikeus vaatia muuta kuin kanteessa tarkoitettua suoritusta, mikäli uusi vaatimus perustuu oikeudenkäynnin aikana tapahtuneeseen olosuhteiden muutokseen tai vasta silloin kantajan tietoon tulleeseen seikkaan.³³⁷

³³⁵ Ekelöf 1957, s. 323-324, Lappalainen 1995, s. 411 ja Jokela 2012, s. 302.

³³⁶ Ruotsissa välisattuma -tilanteita koskeva säännös on kirjattuna RB 13:3.1:n 1 kohtaan. Sanamuodoltaan säännös vastaa täysin OK 14:2.1 1 kohtaa ja myös Ruotsissa puhutaan olosuhteenmuutoksesta (omständighet). Norjan Tvl 9:16.1:n a) kohdan mukaan tuomioistuimien voi myöntää luvan kanteen muuttamiselle, asianosaisten kieltäytyttyäkin, mikäli valmistelun jälkeen esitetyn muutoksen tekemistä ei voida pitää moitittavana ja kanteenmuutoksen torjuminen olisi kohtuutonta. Kriteerien voisi olettaa täyttyvän juuri välisattuma -tilanteessa, jolloin asianosaisten disponointi mahdollisuus rajoittuu.

³³⁷ Lain sanamuoto puhuu suorituksen sallivasta muutoksesta, jolloin vaikuttaisi siltä, että kanteen muuttaminen olisi sallittua vain suorituskaiteiden kohdalla. Lappalainen on kuitenkin katsonut, ettei lainkohtaa voi tulkita näin ahtaasti, ja että esimerkiksi alkuperäisen vahvistusvaatimuksen voisi olosuhteiden muuttamisen vuoksi sallitusti muuttaa korvausta vaativaksi suoritusvaatimukseksi. Katso tarkemmin Lappalainen 1995, s. 407.

Kantajan alun perin vaatiman oikeusseuraamuksen identiteetin täytyy siis olosuhteiden muutoksen myötä muuttua, jotta välisattuma -tilanteen kriteerit täyttyvät.³³⁸

Välisattuma -tilanne asettaa kokonaisuudessaan korkeat vaatimukset sille, että kanteenmuutos voidaan hyväksyä kyseisellä perusteella. Selvää on, ettei tällaisen uuden kanneperusteen arvioinnissa huomiota tarvitse kiinnittää OK 14:2.3:än, koska asian eriksi muuttuminen on välisattuma -poikkeuksen edellytys. Kuitenkin uudelta kanneperusteelta vaaditaan merkittävää vaikutusta siihen syyhyn, jonka perusteella kantaja on valinnut alkuperäiset kannevaatimuksensa. Käytännössä kantaja ei voi siis saavuttaa alkuperäistä vaatimustaan.³³⁹ Tällöin välisattuma -tilannetta voidaan pitää käytännössä harvinaisempana perusteena hyväksyttävälle kanteen muuttamiselle, mutta sen luonteen vuoksi, sen mahdollisuutta on pidettävä erityisen perusteltuna. Todettakoon vielä, että vaikka välisattuma -tilanteissa kanteen muuttaminen on mahdollista vielä pääkäsitelyssä ja jopa muutoksenhaun yhteydessä,³⁴⁰ on kyseisen uuden kanneperusteen esittäminen sidoksissa preklusiosääntelyyn.³⁴¹ Esimerkkinä välisattuma -tilanteesta voidaan esittää tapaus KKO 2010:9.

KKO 2010:9 Kiinteistökaupan ehdon mukaan myyjä pidatti itsellään elinikäisen asumisoikeuden kiinteistöllä. Koska asumisoikeusehto oli tullut muuttuneiden olosuhteiden takia kohtuuttomaksi, ostaja vaati kanteessaan kauppasopimuksen sovittelusta siten, että asumisoikeusehto jätetään huomiotta. Vastauksessaan myyjä kiisti kanteen vaatimatta kauppasopimuksen muuta sovittelua siltä varalta, että kanne hyväksytään. Käräjäoikeus hyväksyi ostajan sovitteluvaatimuksen. Koska kauppasopimuksen jääminen voimaan muilta osin johti myyjän kannalta kohtuuttomuuteen, myyjä vaati valituksessaan hovioikeuteen kauppasopimuksen sovittelua siten, että sopimus määrätään kokonaan raukeamaan. Hovioikeuden tuli tutkia myyjän vasta hovioikeudessa tekemä vaatimus. (Ään.)³⁴²

Hyväksyttävästä kanteen muuttamisesta ennakkoluonteisen kysymyksen ratkaisemiseksi säädellään OK 14:2.1:n 2 kohdassa.³⁴³ Säännöksen mukaan asianosainen voi haastehake-

³³⁸ Näin on esimerkiksi silloin, kun kantajan itselleen takaisin vaatima esine tuhoutuu. Välisattuma -tilanne tulee yleensä kyseeseen sellaisissa tapauksissa, joissa kantaja voi samaan perusteeseen vedoten esittää erilaisia vaihtoehtoisia vaatimuksia. Esimerkiksi irtaimen esineen kaupassa kyseeseen voivat tulla vaatimukset esineen palauttamisesta, hinnanalennuksesta, sopimuksen purusta ja vahingonkorvauksesta. *Lindell* 2003, s. 215-216 ja *Jokela* 2012, s. 299.

³³⁹ *Linna* 2012, s. 95.

³⁴⁰ *Jokela* 2010, s. 280.

³⁴¹ Preklusiosääntelyssä olevan pätevän syyn -kriteerin voidaan kuitenkin katsoa täyttyvän suhteellisen helposti oikeustositseikan luonteen vuoksi. Katso *Leppänen* 1998, s. 370-374. Kantajan selvä preklusiosääntelyn laiminlyönti voi kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa välisattuma -peruste prekludoituu. *Lappalainen* 1995, s. 407-408.

³⁴² Käräjäoikeuden tuomio on ollut myyjän kannalta sellainen olosuhteiden muutos, jonka perusteella hänen vaatimuksensa hovioikeudessa kuului välisattuma -tilanteiden piiriin. Katso kanteenmuutostilanteen henkellisen ulottuvuuden arviointiin liittyen luku 2.3.

³⁴³ Ruotsissa kanteen muuttaminen ennakkoluonteisen kysymyksen ratkaisemiseksi on myös mahdollista. RB 13:3.1:n 2 kohdassa viitataan kanteen muuttamisen olevan mahdollista RB 13:2.2:n mukaisissa tilanteissa. Täten voidaan vaatia riittävän oikeussuhteen ratkaisemista, mikäli alkuperäisen kannevaatimuksen ratkaiseminen sitä edellyttää. RB 13:3.2:n mukaan kannetta ei saa tällä perusteella kuitenkaan muuttaa

muksen jättämisen jälkeen vaatia vahvistettavaksi sellaisen oikeussuhteen, joka asianosaisten välisessä oikeudenkäynnissä on riittävä, ja jonka selvittämistä asian muun osan ratkaiseminen edellyttää. Oikeudenkäynnin yhteydessä vastaaja saattaa kiistää esimerkiksi tietyn yksityisoikeudellisen sopimuksen olemassaolon, jonka rikkomisesta johtuvan korvauksen vaatimiseen alkuperäinen kanne perustuu. Tällöin oikeussuhteen olemassaolo tulee tutkia ensin tuomioistuimessa.³⁴⁴

OK 14.2:3:n perusteella kiellettyä kanteenmuutosta ei voida hyväksyä myöhemmin ennakkoluonteisen kysymyksen -poikkeuksen perusteella. Kyseisessä poikkeuksessahan kantaja reagoi uudella vaatimuksella vastaajan esittämiin vastatositseikkoihin. Kantajalla ei ole tarpeen itse riitauttaa sellaista oikeustositseikkaa, jonka hän katsoo omalta osaltaan olevan lähtökohtaisesti riidaton. Voidaankin sanoa, että poikkeuksen edellytys muodostuu vastaajan spesifin toiminnan seurauksena, joka tilanteen tullen mahdollistaa jäljempin kantajalle mahdollisuuden kanteenmuutokseen.

5.3 Olennaisesti samasta perusteesta johtuva kannevaatimus

Hyväksyttävästä kanteen muuttamisesta liitännäisvaatimuksien lisäämiseksi säädellään OK 14:2.1:n 3 kohdassa.³⁴⁵ Säännöksen mukaan kantaja voi haastehakemuksen jättämisen jälkeen vaatia korkoa tai muuta sivuvaatimusta taikka esittää uudenkin vaatimuksen, mikäli se johtuu olennaisesti samasta perusteesta kuin alkuperäiset kannevaatimukset. OK 14:2.1:n 3 kohta antaa siis kantajalle suhteellisen laajan mahdollisuuden täydentää haastehakemuksessa puutteelliseksi jääneitä kannevaatimuksia. Kahteen muuhun OK 14:2.1:n mukaiseen poikkeukseen verrattuna, kantajalla voidaan katsoa olevan tässä poikkeuksessa aito mahdollisuus itsenäisesti muuttaa kannettaan.³⁴⁶

Sivuvaatimukset on jaoteltu oikeustieteessä aineellisoikeudellisiin ja prosessuaalisiin sivuvaatimuksiin. Tirkkonen on maininnut aineellisoikeudellisista sivuvaatimuksista esimerkkeinä muun muassa emoesineen tuoton ja sovitun koron.³⁴⁷ Jokela on esittänyt, että myös vahingonkorvausvaatimus voi tietyissä tilanteissa olla sivuvaatimuksen luonteinen. Jokelan mukaan prosessuaalisista sivuvaatimuksista esimerkkeinä ovat oikeudenkäynti-

pääkäsittelyn alkamisen jälkeen, mikäli sitä ei ilman haittaa (olägenhet) voida tutkia oikeudenkäynnissä. Norjassa asianosaiset voivat sopia hyväksyttävästä kanteen muuttamisesta Tvl 9:16 perusteella. 1 momentin b) kohta antaa kuitenkin tuomioistuimelle harkintavallan hyväksyä kanteen muuttamisen, mikäli vastaapuoli kykenee muutoksen myötä edelleen turvaamaan riittävästi asemansa oikeudenkäynnissä.

³⁴⁴ Katso tarkemmin *Lappalainen* 1995, s. 408.

³⁴⁵ Ruotsissa RB 13:3.1:n 3 kohta on sisällöltään identtinen.

³⁴⁶ Poikkeus ei edellytä merkittävää olosuhteenmuutosta tai vastaajan oikeudenkäyntiaineiston rikastuttamista oikeudenkäynnin aikana.

³⁴⁷ *Tirkkonen* 1974, s. 452.

kuluvaatimukset sekä editiovaatimusta tai turvaamistointa koskevat pyynnöt vireillä olevaan oikeudenkäyntiin liittyen. Sivuvaatimusten ehdottomana edellytyksenä on, että niiden tulee olla liitännäisluonteisia alkuperäisiin kannevaatimuksiin nähden.³⁴⁸ Tällöin oikeudenkäynnin joustavuuden voidaankin katsoa lisääntyvän, samalla kun vastaajan puolustautumismahdollisuudet ovat myös taattu.

Sivuvaatimusten lisäksi myös kokonaan uusien vaatimustenkin esittäminen on mahdollista. Havaitaan, että OK 14:2.3:n mukaisen kanteenmuutoksen kieltämisen myötä voikin tulla arvioitavaksi mahdollisuus kanteen muuttamiselle OK 14:2.1:n 3 kohdan perusteella. Tämän vuoksi tuleekin selvittää, mitä ”olennaisesti samasta perusteesta” -kriteerillä käytännössä tarkoitetaan. Esimerkkeinä kriteerin arvioinnista esitetään seuraavat ratkaisut.

KKO 1985 II 132. Rahdinkuljettajan vastuuta kansainvälisessä ilmakuljetuksessa koskeneessa jutussa, joka oli pantu vireille eräiden kansainvälistä ilmakuljetusta koskevien sääntöjen yhtäläistytymisestä Varsovassa 12.10.1929 tehdyn yleissopimuksen 29 artiklassa ja kuljetuksesta ilma-aluksessa 3.7.1937 annetun lain 29 §:ssä säädetyssä kahden vuoden määräajassa tiedoksi annetuin haastein, esitettiin uusia ja muutettuja vaatimuksia tuon määräajan jälkeen. Koska nämä vaatimukset johtuivat olennaisesti samasta perusteesta kuin alkuperäinen kannekin ja ne siten voitiin OK 14 luvun 2 §:n 1 mom:n 2 kohdan nojalla esittää haastetta ottamatta, puhevaltaa niiden osalta ei ollut menetetty. Ään.³⁴⁹

Tapauksessa rahdinkuljettajan vastuu perustui lento-onnettomuuteen, jonka seurauksena uhrien omaiset olivat nostaneet vahingonkorvauskanteen. Asiassa oleellisena vahingonkorvausmäärään liittyvänä tekijänä oli se arviointi siitä, oliko matkustajille annettu matkaa varten matkaliput. Kanteen kehittelyn yhteydessä kantajat laajensivat kannevaatimuksiaan, koska vastaaja ei ollut näyttänyt toteen, että matkustajille olisi annettu matkaa varten matkaliput, jolloin myös vastaajan korvausvastuu muodostuisi rajattomaksi. Kannevaatimusten muuttaminen oli tapahtunut kannemääräaikaisten jälkeen. Korkeimman oikeuden kannan mukaan uudet vaatimukset perustuivat oleellisesti samaan perusteeseen, ja koska alkuperäinen kanne oli nostettu määräajan sisällä, oli kyseessä sallittu kanteen muuttaminen.

Rovaniemen hovioikeudessa 19.6.1986 annettu ratkaisu (Nro 297, RHO n:o 297/86) liittyi vakuutus sopimuksen ehtojen arviointiin. Tapauksessa kantajan maatilavakuutuksella vakuutetun maatilalan asuinrakennus oli vaurioitunut tulipalossa. Kantaja vaati vakuutusenantajalta korvausta vakuutukseen sisältyneen esinevakuutuksen perusteella. Asian

³⁴⁸ Jokela 2012, s. 300.

³⁴⁹ Liitännäisvaatimus -peruste siirtyi pykälän 3 kohtaan 1990-luvulla tapahtuneen alioikeusuudistuksen myötä. Katso HE 15/1990 vp, s. 102.

käsittelyn aikana kantaja lisäsi vaatimuksen erinäisten lisäkustannusten korvaamisesta, jotka perustuivat maatilavakuutukseen sisältyvään keskeytysvakuutuksen. Koska uusi vaatimus johtui olennaisesti samasta perusteesta, katsoi hovioikeus kyseessä olleen sallittu kanteenmuutoksen.

Helsingin hovioikeudessa 8.7.1992 annettu ratkaisu (Nro 2377, HelHO 1992:5) liittyi huoneiston kaupan virheellisyyden arviointiin. Tapauksessa kantaja oli vaatinut kauppahinnan alennusta, koska huoneiston kokonaispinta-alasta oli kauppaa tehdessä annettu vääriä tietoja. Oikeudenkäynnin aikana kantaja vaati hinnanalennuksen korottamista huoneistossa ilmenneiden muiden lukuisten puutteiden johdosta. Tämän jälkeen kantaja tarkisti vielä vaatimuksensa, jolloin myös vaadittu hinnanalennus supistui alkuperäistä vaatimusta alhaisemmaksi. Hovioikeuden mukaan kyseessä oli sallittu kanteenmuutos.³⁵⁰

Miten ”olennaisesti samasta perusteesta” -kriteeriä tulee sitten arvioida? Jokelan mukaan malliesimerkkinä olennaisesti samasta perusteesta johtuvasta vaatimuksesta ovat alternatiiviset vaatimukset.³⁵¹ Lappalaisen mukaan säännöksen sanamuoto vaikuttaisi mahdollistavan vähäiset muutokset alkuperäisten vaatimusten tueksi esitettyyn oikeustositukseen. Kanneperusteiden tulisikin uuden vaatimuksen esittämisen myötä pysyä keskeisiltä osin entisellään.³⁵² Esitettyjen tapausten perusteella ratkaisevana piirteenä kanteenmuutoksen hyväksymisessä näyttäisi olevan tapahtumainkulun yhtenäisyyden säilyminen alkuperäisten ja uusien kannevaatimusten välillä.³⁵³ Tukintatapa noudattaakin Olivecronan esittämiä ajatuksia hyväksyttävän kanteenmuutoksen peruskriteereistä.³⁵⁴

Ekelöfin mukaan ”olennaisesti samasta perusteesta” -kriteeri täyttyy vain silloin, kun alkuperäiset kanneperusteet mahdollistavat uusien kannevaatimusten muodostamisen.³⁵⁵ Tällainen tulkinta rajaisi käytännössä OK 14:2.1:n 3 kohdan mukaisen uuden kannevaatimuksen esittämisen mahdollisuuden koskemaan vain lisävaatimuksia. Kuitenkin jo pel-

³⁵⁰ Vertaa ratkaisuun KKO 2017:10.

³⁵¹ Jokela 2012, s. 300-301.

³⁵² Lappalainen 1995, s. 408-409. Sääntelyn ekonomia periaatteen mukaisesti mikään lakitekstin elementti ei ole merkityksetön. Aarnio 1989, s. 256.

³⁵³ Rahdinkuljettajan vahingonkorvausvastuu ja sen laajuus, vakuutusyhtiön korvausvelvollisuuden laajuus vakuutussopimuksen perusteella ja huoneiston kaupan virheellisyys kokonaisuutena.

³⁵⁴ Olivecrona 1966, s. 318-319, Laukkanen 1995, s. 233 ja Vuorenpää 2010, s. 213. Ruotsissa tulkintamallin voidaan katsoa olevan saman. Esimerkiksi ratkaisussa NJA 1995, s. 644 katsottiin uuden vahingonkorvausvaatimuksen esittämisen olleen sallittua, kun uusi (erillinen) vahinko liittyi osaksi samaa vahinkotapahtumaan. Lappalainen on katsonut tällaisessa tilanteessa olevan kyse erillisistä kumulatiivisista vaatimuksista. Katso Lappalainen 2001, s. 430-431.

³⁵⁵ Ekelöf-Boman 1996, s. 138.

kän lainkohdan sanamuodon perusteella voidaan kanteenmuutoksen sallittavuuden arvioida olevan Ekelöfin ajatuksia laajempi.³⁵⁶

5.4 Käsitteiden ”sama asia” ja ”olennaisesti samasta perusteesta” yhteensopivuus

OK 14:2.1:n 3 kohdan arvioinnin voidaan katsoa rakentuvan Olivecronan tulkintamallin pohjalle. Näkemystä voidaan puoltaa, koska tapahtumainkulun yhtenäisyys -kriteeri antaa selkeän lähtökohdan 3 kohdan mukaiselle tulkinnalle, laajentamatta liikaa kanteenmuutettavuuden mahdollisuuksien rajoja. Olivecronan tulkinta noudattaa myös lainkohdan sanamuodon mukaisia vaatimuksia Ekelöfin tulkintaa paremmin.

Ekelöfin tulkintavaihtoehto rajaa merkittävästi OK 14:2.1:n 3 kohdan mukaisten uusien kannevaatimusten esittämisen mahdollisuutta. Kun otetaan huomioon, että Ruotsin vastaava lainkohta (RB 13:3.1:n 3 kohta) sallii itsessään myös kokonaan uusien kannevaatimusten esittämisen, vaikuttavat Ekelöfin ajatukset erikoisilta. Hänen ajatuksiensa taustalla piilee kuitenkin yllättävä seikka. Ekelöfin tulkinta on nimittäin yhteensopiva niiden ajatusten kanssa, jotka koskevat uusien kanneperusteiden esittämistä, siis OK 14:2.3:n mukaista tilannetta. Tällöin käsitteiden ”sama asia” ja ”olennaisesti samasta perusteesta” arviointi rakentuu yhtenäiselle pohjalle, alkuperäisten kanneperusteiden muodostamille oikeusseuraamuksille. Nykyisen oikeustilan valossa kyseisten käsitteiden arviointi perustuukin eri kriteereille.

Vuorenpää on kiinnittänyt tähän problematiikkaan huomiota. Hän on esittänyt esimerkkinä tilanteen, jossa kantaja on alun perin vaatinut hinnanalennusta kiinteistökaupassa, mutta muuttaa oikeudenkäynnin aikana vaatimuksensa vahingonkorvausvaatimukseksi vastaajan tuottamukseen vedoten. Nykytulkinta johtaa tapauksessa tilanteeseen, jossa kanteen muuttaminen on kielletty 3 momentin perusteella (oikeusseuraamuksen identiteetti muuttuu), mutta sallittu vuorostaan 3 kohdan perusteella, mikäli yhteys alkuperäiseen tapahtumainkulkuun (kiinteistökauppaan) säilyy asiassa. Näin säännösten tulkinnat eivät ole yhteensopivat keskenään.³⁵⁷

Aiheuttaako yhteensopimattomuus sitten käytännön ongelmia? Eroavaisuus 3 kohdan ja 3 momentin tulkintalähtökohtien välillä laajentaa kantajan mahdollisuuksia kanteen muuttamiselle uusien kanneperusteiden esittämisen yhteydessä.³⁵⁸ Kanteen muuttamisen

³⁵⁶ Vuorenpää 2010, s. 212.

³⁵⁷ Ibid., s. 211-212.

³⁵⁸ 3 momentti oikeusseuraamuksen samankaltaisuudesta siirrytään 3 kohdan tapahtumainkulun yhtenäisyyttä korostavaan tulkintalähtökohtaan.

mahdollisuuden laajentuminen ei voi kuitenkaan tulla vastaajalle tällaisessa skenaariossa yllätyksenä, koska jo laissa on nimenomaisesti ilmaistu kantajan mahdollisuudesta uusiinkin kannevaatimusten esittämiselle. Vaikka käsitteillä ”sama asia” ja ”olennaisesti samasta perusteesta” on selvä yhteys verbaalisessa mielessä, on jälkimmäisen käsitteen vaikutusala selvästi laajempi.³⁵⁹ Kantajan tulee lisäksi, laajan oikeusvoimavaikutuksen vuoksi, saattaa hänen tiedossaan olevat ”olennaisesti samasta perusteesta” johtuvat uudet alternatiiviset kannevaatimukset ensiprosessin oikeudenkäynnin kohteeksi, koska hän ei voi vedota niihin enää uudessa oikeudenkäynnissä.³⁶⁰ Tulkinnan mahdollinen yllätyksellisyys voikin siis käytännössä aiheuttaa enemmänkin ongelmia kantajalle.

Laukkasen mukaan tuomarin tulee, uuden kanneperusteen esittämisen yhteydessä, tehdä kokonaisvaltainen arviointi kanteenmuutoksen sallittavuudesta. Mikäli asian identiteetti muuttuu, tulee arvioitavaksi, voidaanko muodostuneen uuden oikeusseuraamuksen katsoa kuuluvan osaksi alkuperäisessä kanteessa esitettyä tapahtumainkulkua. Mikäli uuden kanneperusteen esittäminen on tapahtunut valmistelun aikana, tulee tuomarin selvittää, esittääkö kantaja tämän seurauksena uuden kannevaatimuksen.³⁶¹ Vaikka siis 3 kohdan ja 3 momentin tulkinnat perustuvat erilaisille kriteereille, ei tämä näyttäisi rasittavan prosessin läpiviemistä mahdottomalla tavalla. Tuomarinhan tulee jura novit curia -periaatteen mukaisesti tietää kanteenmuutettavuuden rajat kokonaisuutena.³⁶² Kuitenkin käsitteiden tulkinnalliset erot asettavat korkeammat vaatimukset asianosaisille ja näiden asiamiehille, jotta ne ymmärtävät kanteenmuutoskiellon rajat reaalisesti.

Tulkintaerot eivät siis vaikuta käytännössä haittaavan prosessitavoitteiden toteutumista.³⁶³ On kuitenkin selvää, että käsitteiden identtinen tulkintalähtökohta palvelisi paremmin kanteenmuutosinstituution peruskonstruktion yhtenäisyyttä. Vuorenpään mukaan 3 momentin tulkintaa voisikin ristiriidan välttämiseksi laajentaa kohti Olivecronan ajatuksia.³⁶⁴ Katson tällaisen lähestymistavan mahdollisuuden periaatteessa jo olevan olemassa. Ratkaisut KKO 1992:133 ja KKO 2017:10 ovat tästä oivat esimerkit. Tapauksissa kantajat eivät uusien kanneperusteiden esittämisen myötä muuttaneet kannevaatimuksiensa sisältöä, vaikka kanteenmuutoksien voitiin käytännössä katsoa muodostavan

³⁵⁹ Mikään lakitekstin elementti ei ole merkityksetön. Katso *Aarnio* 1989, s. 256.

³⁶⁰ Katso Vuorenpään esimerkkiin liittyen *Hoffrén–Vuorenpää* 2009, s. 796-797. OK 14:2.1:n 3 kohdan mukaisten sivuvaatimusten esittämisen voidaan vuorostaan katsoa olevan mahdollista vielä uudessakin oikeudenkäynnissä, koska laaja oikeusvoimavaikutus sallii lähtökohtaisesti kumulatiivisten vaatimusten esittämisen jälkiprosessissa. Katso edellä luku 4.1.2.

³⁶¹ *Laukkanen* 1995, s. 232.

³⁶² *Havansi* 2007, s. 101 ja *Jokela* 2016, s. 174.

³⁶³ Katso ideaaliprosessista *Virolainen* 1995, s. 112-124 ja *Vuorenpää* 2009, s. 60-65.

³⁶⁴ *Vuorenpää* 2010, s. 213.

yksilöllisesti erilliset oikeusseuraamukset.³⁶⁵ Asetelmaa voidaan nimittää ”piilotetuksi 3 kohdan tilanteeksi”. Ratkaisujen perusteella tällainen asetelma tulee arvioitavaksi OK 14:2.3:n mukaisesti, mutta tulkintalähtökohta siirtyy Ekelöfin tulkintamallista enemmänkin kohti Olivecronan ajatuksia.

Yhteenvedona voidaan todeta seuraavaa. OK 14:2.1:n 3 kohdan ja OK 14:2.3:n tulkintojen ei voida katsoa olevan sisällöllisesti yhteensopivia keskenään. Tämä kuitenkin ei suoraan aiheuta merkittäviä käytännön ongelmia oikeudenkäyntiin tai asianosaisasemiin liittyen. Kanteenmuutosinstituution sisäisen yhtenäisyyden kannalta nykytilaa voidaan lähinnä pitää huomiota herättävänä.

Tulkintaeron voidaan katsoa muodostavan selvät rajat käsitteiden ”sama asia” ja ”olenaisesti samasta perusteesta” välille. 3 momentin tarkoituksena on sulkea oikeudenkäynnin ulkopuolelle alkuperäisten kannevaatimusten kannalta epärelevantit oikeustositteet.³⁶⁶ Koska 3 momentin kohteena ovat juuri uudet kanneperusteet, voidaan momentin tulkinnan katsoa toimivan eräänlaisena portinvahtina 3 kohdan mahdolliselle soveltamiselle. Tutkielmassa on jo aikaisemmin todettu, että vaikka Olivecronan ja Ekelöfin ajatukset johtavat 3 momentin tulkintatilanteessa usein samaan lopputulokseen, voidaan Ekelöfin tulkintaa pitää tarkkarajaisempaan.³⁶⁷ Mikäli siis uusi kanneperuste muodostaa uuden kannevaatimuksen, voidaan tulkintakehyksen laajentumista tapahtumainkulun yhtenäisyyttä korostavaan lähtökohtaan puoltaa.³⁶⁸

Oikeuskäytännössä on otettu askel kohti parempaa yhteensopivuutta 3 kohdan ja 3 momentin välillä. ”Piilotetun 3 kohdan tilanteissa” 3 momentin mukaisen tulkinnan voidaan katsoa lähestyvän Olivecronan mukaisia ajatuksia. Samanlainen lähestyminen on havaittavissa myös tilanteissa, joissa 3 momentin mukaisen arvioinnin kohteena ovat muotoamiskanteet.³⁶⁹ Vaikka Ekelöfin tulkintamalli on edelleen lähtökohtana uusien kannepe-

³⁶⁵ Tällöinhän Ekelöfin mukaan oikeusseuraamus muuttuu käytännössä toiseksi. *Lappalainen* 1993, s. 5, *Ekelöf–Boman* 1996, s.136-137. Katso myös *Laukkanen* 2004, s. 176.

³⁶⁶ Koska 3 momentin vaikutus alkaa jo haastehakemuksen jättämisen jälkeen, rajaa se merkittävästi uusien kanneperusteiden esittämisen mahdollisuutta, ennen kuin preklusiosääntely aktualisoituu.

³⁶⁷ Katso *Lindell* 1993, s. 54 ja *Laukkanen* 1995, s. 234-235.

³⁶⁸ Tulkinnan rajat laajenevat käsitteiden sanamuotojen kannalta sopivassa suhteessa. Olivecronan tulkinta noudattaa myös 3 kohdan sanamuotoa Ekelöfin tulkintaa paremmin. Huomioitavana seikkana on myös lainkohtien ajallisten ulottuvuuksien erot. OK 14:2.3:n mukaisia uusia kanneperusteita voi esittää preklusiosääntelyn rajoissa. 3 kohdan uudet kannevaatimukset ovat vuorostaan sidottu OK 14:2.2:n sisältöön. Tällöin uusia vaatimuksia voidaan esittää valmistelun päättymisen jälkeen vain, mikäli sen tutkiminen ei viivästytä asian käsittelyä. Muutoksenhaun yhteydessä kielto on ehdoton, kun taas kanneperusteiden esittämisen mahdollisuus arvioidaan OK 25:17:n ja OK 30:7:n perusteilla.

³⁶⁹ Esimerkiksi ratkaisujen KKO 1988:37 ja VaaHO 243/2007 (annettu 19.2.2007, S 06/864) voidaan katsoa korostavan oikeusseuraamuksen laadun samankaltaisena säilymisen merkitystä. Erityisesti VaaHO 243/2007 ei noudata Ekelöfin tulkintaa ”puhtaasti”. Katso *Ekelöf* 1957, s. 321 ja *Ekelöf–Boman* 1996,

rusteiden esittämisessä, voidaan oikeuskäytännön tulkintojen katsoa antavan osviittaa mahdollisesta tulevaisuuden kehityssuunnasta. Varteenotettavana vaihtoehtona voisi olla eräänlaisen Ekelöf-Olivecrona hybridin muodostuminen, jota Vuorenpää on puoltanut.³⁷⁰ Mikäli kanteen muutettavuuden tulkinta kehittyä tulevaisuudessa korostamaan enemmän tapauskohtaisen arvioinnin mahdollisuutta,³⁷¹ olisi hybridimallin sisäistäminen osaksi ratkaisutoimintaa helpompaa. Tällöin myös tarkoituksenmukaisuus -arvioinnin asema suuntaviivana voisi merkittävästi kasvaa.³⁷²

s.136-137. Kyseisten ratkaisujen tulkinta lähestyykin Olivecronan tulkintamallia. Katso luku 3.4.4 ja *Kangas* 2005, s. 264-265.

³⁷⁰ 3 momentin tilannetta arvioitaisiin siis yhtenäisesti molempien tulkintamallien kautta. *Vuorenpää* 2010, s. 213.

³⁷¹ Nykytulkinnassahan tällaista mahdollisuutta ei ole, vaikkakin edellytykset tällaiselle kehitykselle ovat olemassa. Katso luku 6.2.

³⁷² Suuntaviiva ei ole varsinainen kriteeri identiteettikysymyksen ratkaisemisessa. Pikemmin se toimii mahdollisena lisäargumenttina kanteenmuutoksen hyväksyttävyyden ratkaisemiseksi.

6. Lopuksi

6.1 Yhteenveto

Kantaja saattaa oikeudellisen riita-asian ratkaisemisen tuomioistuimen käsiteltäväksi haastehakemuksen avulla. Mikäli hän asian vireille tulon jälkeen vetoaa uusiin kanneperusteisiin kanteensa tueksi, tulee kysymykseen kanteenmuutettavuuden arviointi OK 14:2.3:n perusteella.³⁷³ Uusi kanneperuste voidaan ottaa mukaan oikeudenkäyntiaineistoon, mikäli se ei muuta alkuperäisen kanteen kohteena olevaa asiaa toiseksi.³⁷⁴ Näin ei tapahdu, mikäli seuraavat edellytykset toteutuvat:

1. Oikeusseuraamuksen identiteetti säilyy laadullisesti samana.³⁷⁵
2. Oikeusvoimavaikutus estää uuden kanneperusteen esittämisen myöhemmässä oikeudenkäynnissä.
3. Uusi kanneperuste kuuluu alkuperäisen kannevaatimuksen muotoilun sisälle.³⁷⁶
4. Uuden kanneperusteen voidaan katsoa kuuluvan osaksi alkuperäisessä kanteessa esitettyä tapahtumainkulkua, eli asiayhteys kanneperusteiden välillä säilyy.

Vaikka oikeusvoimavaikutus ei estäisikään uuden kanneperusteen esittämistä myöhemmässä oikeudenkäynnissä, voi kysymykseen tulla myös pohdinta kanteen muuttamisen tarkoituksenmukaisuudesta. Tämä toimii kuitenkin vain mahdollisena lisäargumenttina kanteenmuutoksen hyväksyttävyyden arvioinnissa.³⁷⁷

5. Voidaanko kanteen muuttamisen katsoa olevan hyväksyttävissä oikeusriidan tarkoituksenmukaisen ratkaisemisen näkökulmasta?

Suuntaviivojen 2 kohdan ratkaiseminen vaatii sen, että oikeusvoimavaikutuksen reaalin sisältö ja laajuus ovat selvillä. Nykyinen oikeusvoimadoktriini noudattaa niin sanottua laajaa oikeusvoimavaikutusta.³⁷⁸ Sen mukaan tuomion oikeusvoimavaikutus estää asianosaista vetoamista uudessa oikeudenkäynnissä sellaisiin oikeustositseikkoihin, joilla

³⁷³ Kanteenmuutoskielto ei tule kysymykseen todistustositseikkojen eikä asian juridista luonnehdinnan kohdalla. Kanneperusteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä ainoastaan oikeustositseikkoja.

³⁷⁴ Lisäksi tulee edellyttää, ettei preklusio tai vastaajan passiivisuus OK 14:2.4:n perusteella estä uuteen oikeustositseikkaan vetoamista.

³⁷⁵ Lisäksi oikeusseuraamuksen saman yksilöitävyyden voidaan katsoa olevan lähtökohtaisena edellytyksenä, jotta asia säilyy samana. *Lappalainen* 1993, s. 5 ja *Ekelöf–Boman* 1996, s.136-137. Katso myös *Laukanen* 2004, s. 176. Oikeuskäytännön perusteella voidaan kuitenkin katsoa olevan tilannekohtaisesti mahdollista antaa oikeusseuraamuksen laadulle korostunut merkitys identiteettikysymyksen ratkaisemisessa. Katso esimerkkinä ratkaisun KKO 1992:133 tulkinta.

³⁷⁶ Kysymyksen voidaan katsoa korostuvan muotoamiskanteiden kohdalla. Katso luku 3.4.4 ja ratkaisut KKO 1988:37 ja VaaHO 243/2007 (annettu 19.2.2007, S 06/864).

³⁷⁷ Ratkaisun KKO 1992:133 voidaan katsoa mahdollistavan tällaisen suuntaviivan esittämisen. On kuitenkin huomioitava, että kanteenmuutosinstituutio ei nykyisellään sisällä varsinaista mahdollisuutta kanteenmuutoskiellon ”kohtuullistamiseen”. *Kangas* 2005, s. 255.

³⁷⁸ Linnan sanoin ilmiöstä voidaan käyttää myös nimitystä formaalinen oikeusvoimaoppi. *Linna* 2015, s. 356.

on liittymäkohta ensiprosessissa esitettyyn tapahtumainkulkuun, ja joihin asianosainen olisi voinut vedota jo ensiprosessin aikana.³⁷⁹ Tämä rajaakin merkittävästi mahdollisuutta alternatiivisten vaatimusten esittämiseen jälkiprosessissa. Vuorostaan kumulatiivisten vaatimusten esittäminen on edelleenkin mahdollista jälkiprosessissa, mikäli niiden tarkoituksena ei ole vain tosiasiallisesti korottaa ensiprosessissa esitettyjä vaatimuksia.³⁸⁰

Kantajan tulee vedota kaikkiin haluamiinsa oikeustositseikkoihin jo ensiprosessin aikana. Ainoana poikkeuksena ovat välisattumus -tilanteet. Laaja oikeusvoimavaikutus vaatii vastinparikseen laajat mahdollisuudet kanteen muuttamiselle. Oikeusvoiman ja kanteenmuutoskiellon voidaan katsoa nykyisellään muodostavan yhtenäisen kokonaisuuden. Ensinnäkin molempien ilmiöiden arvioinnin lähtökohtana on samansisältöisen identiteettikysymyksen ratkaiseminen. Toiseksi oikeusvoiman ja kanteenmuutoskiellon ulottuvuuksien rajatapausten arvioinnissa on käytettävissä ”nyrkkisääntö”. Mikäli kanteen muuttaminen ei ole oikeudenkäynnissä sallittua, voi kantaja saattaa kielletyn kanteenmuutoksen uuden oikeudenkäynnin kohteeksi.³⁸¹ Näin vältetään oikeudellisten katvealueiden muodostuminen.³⁸²

Oikeusvoiman vastinparina toimii vireilläolovaikutus (lis pendens). Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että lis pendens -vaikutuksen ja oikeusvoiman ulottuvuudet ovat käytännössä yhtenäiset.³⁸³ Tällöin oikeusvoiman ”nyrkkisäännön” voidaan katsoa pätevän myös lis pendens -vaikutuksen yhteydessä. Kielletty kanteenmuutos voidaan siis saattaa uuden kanteen avulla oikeudenkäynnin kohteeksi, samalla kun alkuperäinen kanne on vielä oikeudenkäynnin kohteena. Tämä edellyttää luonnollisesti sitä, että prosessinedellytykset tai aineellisoikeudelliset rajoitukset eivät muodosta estettä uuden kanteen nostamiselle.³⁸⁴ Mikäli uusi kanne nostetaan, antaa tämä mahdollisuuden siihen, että kanteet voivat tulla kumuloiduiksi OK 18:6:n perusteella. Edellytyksenä on, että kumulaation voidaan katsoa olevan tarkoituksenmukainen.³⁸⁵

Mikäli uuden kanneperusteen esittäminen kielletään OK 14:2.3:n perusteella, voi kanteen muuttaminen olla kuitenkin sallittua OK 14:2.1:n 3 kohdan perusteella.³⁸⁶ Kun uusi

³⁷⁹ Männistö 2004, s. 41, Saranpää 2010, s. 67, Jokela 2015, s. 582-583 ja Linna 2015, s. 358.

³⁸⁰ Katso ratkaisu KKO 2013:72.

³⁸¹ Fitger 1988, s. 160, Lappalainen 1989, s. 107, Lappalainen 2001, s. 428 ja Jokela 2012, s. 303.

³⁸² Linna 2015, s. 364.

³⁸³ Lappalainen 1995, s. 381 ja Lappalainen–Huupli 2017, s. 523.

³⁸⁴ Katso Lappalainen 2001, s. 6-18, Havansi 2004, s. 307, Jokela 2012 s. 506-509 ja Linna–Saarnilehto 2016, s. 112-114.

³⁸⁵ Katso tarkoituksenmukaisuus kriteeristä HE 15/1990 vp, s. 123 ja Lappalainen 1995 s. 445.

³⁸⁶ OK 14:2.1:n 1 kohdan välisattuma -tilanne aktualisoituu uuden kanneperusteen kautta, mutta tilannetta ei sen luonteen vuoksi arvioida lainkaan 3 momentin perusteella. 2 kohdan ennakkoluonteisen kysymyksen ratkaisemisen edellytys muodostuu vuorostaan vastaajan spesifin toiminnan seurauksena.

kanneperuste muuttaa asian identiteettiä, muodostaa se tällöin käytännössä uuden kannevaatimuksen. Muodostuneen vaatimuksen tulee olla joko sivuvaatimus tai sellainen uusi kannevaatimus, joka johtuu ”olennaisesti samasta perusteesta” kuin alkuperäiset kannevaatimukset.³⁸⁷ Suomalaisen oikeuskäytännön mukaan vaatimus ”olennaisesti samasta perusteesta” täyttyy, kun uudet ja alkuperäiset kannevaatimukset liittyvät samaan tapahtumainkulkuun. Tällöin 3 kohdan ja 3 momentin tulkintalähtökohdat eivät ole keskenään yhteensopivia.

Yhteensopimattomuus ei kuitenkaan vaikuta aiheuttavan käytännön ongelmia. Sen voidaan kuitenkin katsoa rikkovan kanteenmuutosinstituution peruskonstruktion sisäistä yhtenäisyyttä. Vuorenpään mukaan 3 momentin tulkintaa voisikin ristiriidan välttämiseksi laajentaa kohti Olivecronan ajatuksia.³⁸⁸ Koska oikeuskäytännön voidaan katsoa tapauskohtaisesti jo nykyisellään sallivan tällaisen lähestymistavan, voidaan Vuorenpään ehdotusta pitää varteenotettavana tulevaisuuden kehityssuuntana.

6.2 Kanteenmuutoskiellon nykyrooli ja tulevaisuus

Kanteenmuutoskiellolla on keskeinen rooli erilaisten prosessuaalisten periaatteiden toteuttajana. Näitä periaatteita ovat oikeudenkäynnin keskityksen ja tehokkuuden takaaminen, prosessiekonomisen menettelyn järjestäminen, vastaajan luottamuksen ylläpitäminen kanteen sisältöön, kontradiktorisen periaatteen noudattaminen sekä myös oikeudenkäynnin joustavuuden mahdollistaminen.³⁸⁹ Koska esitetyt tavoitteet ovat merkittävässä roolissa ideaaliprosessin toteutumisessa, voidaan kanteenmuutoskiellon asemaa nykyisessä prosessioikeudellisessa järjestelmässä pitää merkittävänä ja tarpeellisena.³⁹⁰ Kanteenmuutoskiellon asemaa ehdottomana prosessinedellytyksenä voidaan myös tämän vuoksi lähtökohtaisesti puoltaa.

Kanteenmuutosinstituutio ei tunne mahdollisuutta ”kohtuullistaa” kanteenmuutoskieltoa sosiaalisilla tai prosessiekonomisilla perusteilla.³⁹¹ Tutkielmassa on kuitenkin esitetty useain otteeseen erilaisia mahdollisuuksia, joiden avulla kanteenmuutosinstituutiota

³⁸⁷ Huomioon tulee ottaa, että mahdollisuutta 3 kohdan mukaiselle uuden vaatimuksen esittämiselle rajoittaa OK 14:2.2:n sääntely.

³⁸⁸ 3 momentin tilannetta arvioitaisiin tällöin yhtenäisesti Ekelöfin ja Olivecronan tulkintamallien kautta. *Vuorenpää* 2010, s. 213.

³⁸⁹ Periaatteet sijoittuvat prosessuaalisten arvo-, menettely- ja tavoiteperiaatteiden joukkoon. Katso *Lappalainen* 1995, s. 58-61, *Virolainen* 1995, s. 98 ja 200 sekä *Virolainen–Vuorenpää* 2017, s. 122-123.

³⁹⁰ Katso ideaaliprosessista *Virolainen* 1995, s. 112-124 ja *Vuorenpää* 2009, s. 60-65.

³⁹¹ *Kangas* 2005, s. 255. Tällä tavoin tuomioistuimien voidaan lähtökohtaisesti katsoa tulkitsevan sääntelyä mahdollisimman yhdenmukaisella tavalla. Tällöin myös ratkaisujen sisällöllinen ennustettavuus toteutuu asianosaisten näkökulmasta paremmin. Esimerkiksi OK 14:2.3:n mukaisessa tilanteessa voidaan Ekelöfin tulkintamallin katsoa antavan selkeän ja hyvin rajatun lähtökohdan sille, milloin asia säilyy samana.

voisi kehittää joustavampaan suuntaan.³⁹² Esimerkiksi jos kielletty kanteenmuutos voidaan käytännössä kumuloida alkuperäisen kanteen kanssa yhdessä käsiteltäväksi OK 18:6:n mukaisesti, niin eikö prosessuaalisten tavoitteiden näkökulmasta olisi parasta sallia kanteenmuutos suoraan? Jokelan mukaan mahdollisena kehitysmahdollisuutena voisi-kin esimerkiksi olla, että OK 14:2:n mukainen kielletty kanteenmuutos erotettaisiin eri jutuksi oikeudenkäynnissä, sen sijaan että se jätettäisiin tutkimatta.³⁹³

Laukkasen mukaan nykyinen prosessimenettely on olennaisesti muuttanut niitä tarpeita, joiden mukaan kanteenmuutoskieltoa tulisi tulkita ehdottomasti. Hyvinä esimerkkeinä ovat nykyuotoinen oikeudenkäynnin valmistelu ja preklusiosääntely. Näiden avulla pystytään vaikuttamaan niiden taustaperiaatteiden toteutumiseen, jotka ovat olleet myös kanteenmuutoskiellon käyttöönoton taustalla. Luonnollisesti aktiivisella ja asiallisella prosessinjohtolla on myös keskeinen rooli kyseisten periaatteiden toteutumisessa.³⁹⁴ Laajan oikeusvoimavaikutuksen voidaan myös erityisesti korostavan tarvetta laajojen kanteenmuutos mahdollisuuksien takaamiselle, jolloin tulkinnallista joustavuutta voidaan puoltaa.

Mihin OK 14:2:n kohtiin mahdolliset muutostarpeet tulisi sitten kohdistaa? En näe lähtökohtaista tarvetta OK 14:2.1:n kohtien 1 ja 2 muuttamiselle, koska katson oikeustilan olevan niiden kohdalla riittävän selkeän.³⁹⁵ Näin voidaan katsoa olevan myös 1 momentin 3 kohdan suhteen.³⁹⁶ 4 momentin nykyistä sisältöä voidaan kontradiktorisen periaatteen nojalla puoltaa, vaikkakin momentin suhde oikeudenkäyntikuluvaatimukseen kaipaa selvemmän määritelmän nykytilaan verrattuna.³⁹⁷ Tutkielmassa esitetyllä tavalla OK 14:2:n

³⁹² Esimerkiksi luvussa 3.4.5 on esitetty tarkoituksenmukaisuus -suuntaviiva mahdollisena huomioonotettavana lisäargumenttina.

³⁹³ Näin välttäisiin uuden kanteen nostamiselta, joka on siis oikeusvoiman ”nyrkkisäännön” perusteella sallittava. Kantaja ei kokisi myöskään mahdollisen kannemääräajan perusteella oikeudenmenetyksiä. *Jokela* 2012, s. 303-304. Katso myös *Lindell* 2003, s. 218. Kumulaatio esimerkin mukaisessa tilanteessa tulkinta vaikuttaisi järkevältä. Linnan näkemyksen mukaan tällainen mahdollisuus tulisi kuitenkin rajata vain niihin tilanteisiin, joissa kanteenmuutos on kielletty OK 14:2.2:n perusteella. *Linna* 2015, s. 365.

³⁹⁴ *Laukkanen* 1995, s. 235. Todettakoon, että preklusiosääntelyn käyttöönottamisen myötä myös OK 14:2.3:n mukaisen tulkinnan muuttaminen Ekelöfin malliin on ollut paremmin puollettavissa. *Lappalainen* 1994, s. 213-214.

³⁹⁵ Välisattuma- ja ennakkoluonteisen kysymyksen ratkaisemisen -tilanteet asettavat selvät rajat mahdolliselle kanteen muuttamisen hyväksyttävyydelle, eivätkä ne ole käytännössä kantajan vaikutusmahdollisuuksista riippuvia.

³⁹⁶ Sivuvaatimuksen tulee olla suorassa liitännäissuhteessa alkuperäisiin kannevaatimuksiin nähden. *Jokela* 2012, s. 300. Koska laaja oikeusvoimavaikutus ei koske kumulatiivisia vaatimuksia, on sivuvaatimus mahdollista saattaa lähtökohtaisesti myös uuden oikeudenkäynnin kohteeksi. ”Olennaisesti samasta perusteesta” johtuvan uuden vaatimuksen tulee kuulua alkuperäisen kanteen mukaisen tapahtumainkulun sisälle. Alkuperäisten kanneperusteiden tulee lisäksi pysyä keskeisiltä osin entisillään. *Lappalainen* 1995, s. 408-409.

³⁹⁷ Jokelan mukaan oikeudenkäyntikuluvaatimukset kuuluvat OK 14:2.4:n mukaisen sääntelyn sisälle. *Jokela* 2015, s. 443. Tällöin kantajan myöhemmin ilmoittama kuluvaatimus, tai sen täydennys, voi jäädä oikeudenkäynnissä huomioon ottamatta, mikäli vastaaja jää asiassa passiiviseksi. Jokelan näkökulman voi-

muutoskohteena voisi olla ennen kaikkea 3 momentin tulkintakehys. Lisäksi 2 momentin sisällöllinen tulkinta siitä, milloin ”vaatimus on jätettävä tutkimatta, jos sen tutkiminen viivyyttää asian käsittelyä”, voisi olla mahdollisena muutoskohteena.³⁹⁸

Miten kanteenmuutosinstituution mahdollista joustavuutta voitaisiin sitten käytännössä lisätä suomalaisessa prosessioikeudessa? Yhtenä mahdollisuutena voisi olla norjalaisen mallin omaksuminen, jossa asianosaiset voisivat lähtökohtaisesti disponoida kanteenmuutoskiellon sisällöstä. Tällöin tuomioistuimella olisi lähtökohtaisesti vain toissijainen mahdollisuus vaikuttaa kanteenmuutettavuuteen.³⁹⁹ Tuomioistuimella voidaan kuitenkin katsoa olevan Norjassa viimesijainen velvollisuus huolehtia kanteenmuutosten hyväksyttävyydestä, jolloin se loppupeleissä toimiikin oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaisen etenemisen takaajana.⁴⁰⁰

En näe Norjan mallin omaksumista tarkoituksenmukaisena kanteenmuutosinstituution kehitysmahdollisuutena. Tuomioistuimella on mielestäni parhaat mahdollisuudet arvioida ja taata kanteen muuttamisen taustaperiaatteiden toteutuminen käytännössä. Myöskään kanteenmuutosinstituutiomme historiallinen traditio ja oikeustilan suhteellisen hyvä nykytila eivät mielestäni edellytä näin suuren muutoksen tekemistä prosessioikeutemme.⁴⁰¹ Kuitenkin esimerkiksi asianosaisten mielipiteiden huomioonottaminen kan-

daankin katsoa korostavan kontradiktorisen periaatteen asemaa ja kantajan vaatimistaakan ankaraakin luonnetta. Vuorostaan Lappalainen on esittänyt, etteivät kuluvaatimukset kuulu 4 momentin tulkinnan sisälle. Lappalaisen mukaan kuluvaatimus on kanteesta erillinen vaatimus, joka liittyy oikeudenkäyntiin itseensä eikä siis varsinaisiin alkuperäisiin kannevaatimuksiin. Katso *Lappalainen* 2001, s. 98. Lappalaisen näkökulman voidaan katsoa korostavan sitä, että mikäli vastaaja jää passiiviseksi asian käsittelystä, ottaa hän myös tietoisin riskin oikeudenkäyntikulujen mahdollisesta ja tarpeellisesta korvaamisesta vastapuolelle. Katson itse OK 14:2.4:n sanamuodon viittaavan siihen, että kuluvaatimukset kuuluvat varsinaisesti momentin vaikutusalaan. Kuitenkin asetelma voi helposti johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin, jolloin asiasta tulisikin *de lege ferenda* säätää selvemmin erikseen.

³⁹⁸ Säännöksen ilmaisu tulisi saattaa sellaiseen tulkinnalliseen kehikkoon, jossa tulkinta olisi tuomareiden välillä mahdollisimman yhdenmukainen. Tulkinta lähtökohdan tulisi mielestäni painottua siihen, missä olosuhteissa vaatimus on esitetty ja millainen se on todellisuudessa sisällöltään.

³⁹⁹ Tvl 9:16.1:n mukaan tuomioistuin voi myöntää luvan kanteen muuttamiselle kolmessa eri tilanteessa valmistelun päättymisen jälkeen. Ensinnäkin muutos voidaan hyväksyä, mikäli muutoksen myöhäistä tekemistä ei voida pitää moitittavana ja muutoksen kieltäminen olisi kohtuutonta. Toiseksi muutos voidaan hyväksyä, mikäli sen mukaan ottaminen ei muodosta asian käsittelyn viivästymistä ja vastaajan asema oikeudenkäynnissä ei vaarannu. Kolmanneksi muutos voidaan hyväksyä, mikäli sen kieltämisen voidaan katsoa aiheuttavan merkittäviä menetyksiä asianosaiselle.

⁴⁰⁰ Tvl 9:16.2:n mukaisesti tuomioistuin voi sallia kanteen muuttamisen, vaikka 1 momentin ehdot eivät täyty. Tällöin edellytyksenä on, etteivät vastapuolen merkittävät intressit saa vaarantua. Lisäksi muutoksen vaatija on velvollinen korvaamaan vastapuolen mahdolliset ylimääräiset oikeudenkäyntikulut muutoksen hyväksymisen seurauksena. 3 momentin perusteella tuomioistuin voi kieltää osapuolten hyväksymän muutoksen, jos oikeudenkäynnin edistymisen voidaan sen johdosta katsoa vaikeutuvan. Kielto ei saa olla kuitenkaan kohtuuton.

⁴⁰¹ Suomalainen traditio perustuu Ruotsin malliin. Praktisen oikeusvertailu mahdollisuuden vuoksi voidaan oikeustilan samankaltaisena säilymistä varovaisesti puoltaa. Katso *Husa* 2013, s. 78-82. Nykymalli ei myöskään osoita selvän problemaattisia ongelmakohtia.

teenmuutettavuuden hyväksyttävyyden arvioinnissa, voisi olla eräs keino luoda nyky-menettelystä joustavampi.⁴⁰²

Laukkanen on ehdottanut, että kanteenmuutoksen hyväksyttävyyttä voitaisiin pyrkiä tulevaisuudessa arvioimaan kanteenmuutosinstituution taustaperiaatteiden toteutumisen kautta.⁴⁰³ Laukkasen ajatusta voidaan pitää osuvana, mutta miten tämä voitaisiin käytännössä saada osaksi ratkaisutoimintaa? Voisiko kyseeseen tulla esimerkiksi erillisen tarkoituksenmukaisuus -pykälän lisääminen OK 14:2:än? En näe tätä tulevaisuuden kannalta täysin poissuljettuna vaihtoehtona. On kuitenkin selvää, että tällaisen pykälän käyttöönotto aiheuttaisi epävarmuutta siitä, miten tuomarit tilannekohtaisesti arvioisivat tarkoituksenmukaisuus -kriteeriä.⁴⁰⁴ Kriteerin tulkinnalle tulisikin ensin rakentaa peruskonstruktio oikeustieteellisen dialogi kautta, jotta tarkoituksenmukaisuus -kriteerin sisältö olisi mahdollisimman selkeä.

Katson tällä hetkellä parhaan tavan kanteenmuutosinstituution joustavuuden lisäämiselle olevan itse tulkinnallisen kehityksen muuttamisessa. Perustan näkemykseni siihen, ettei OK 14:2:n voida katsoa olevan merkittävien muutosten tarpeessa. Konkreettiset lainsäädäntö muutokset eivät myöskään välttämättä parantaisi nykyistä oikeustilaa merkittäväällä tavalla. Tätä osoittaa tietyllä tapaa myös kanteenmuutoskiellon alkuperäinen lainsäädäntöaineisto, joka on jättänyt tulkintamallien kehityksen oikeustieteen ja -käytännön varaan.⁴⁰⁵ Oikeuskäytännön linjajuuksien voidaankin katsoa mahdollistavan seuraavan askeleen ottamisen kohti joustavamman menettelyn omaksumista.⁴⁰⁶

Joustavamman menettelyn tulkintavaihtoehdot ovat jo tietyllä tapaa havaittavissa oikeuskäytännössä. OK 14:2.3:n nykytulkinta perustuu Ekelöfin tulkintamallin modifikaatioihin.⁴⁰⁷ Tapauksissa, joissa tulkintamalli on enemmänkin Olivecronan ajatusten mukai-

⁴⁰² Esimerkiksi OK 14:2.3:n mukaisessa tilanteessa näkökulman tiedustelu voisi sijoittua tarkoituksenmukaisuus -suuntaviivan sisältöön. Ratkaisuun KKO 1992:133 liittyen Laukkanen on todennut, että ei ole tarkoituksenmukaista, mikäli tuomioistuin kieltäisi viran puolesta kantajalta hänen vaatimansa oikeussuojan, jota vastapuoli ei ole vastustanut. *Laukkanen* 1995, s. 231. Katso myös *Kaisto* 2013, s. 783.

⁴⁰³ *Laukkanen* 1995, s. 235. Varovaisen tulkinnan perusteella ratkaisun KKO 2013:34 voidaan katsoa puoltavan tällaista mahdollisuutta. Perustelujen kohdassa 7 todetaan, että kanteenmuutoksen sallittavuutta on arvioitava kanteenmuutoskiellon taustalla olevien prosessiperiaatteiden kautta.

⁴⁰⁴ Tämän voidaan katsoa korostavan problemaattisuutta Norjan Tvl 9:16:n mukaisen joustavamman ja tilanneherkemmän menettelyn omaksumiselle sellaisenaan.

⁴⁰⁵ Katso luku 2.1.

⁴⁰⁶ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia kannanottoja kanteenmuutosinstituution mahdolliselle kehittämiselle. Kannanottojen asema oikeuslähteenä paranee, kun ne omaksutaan osaksi oikeuskäytäntöä. Katso *Aarnio* 1982, s. 94-96.

⁴⁰⁷ Tämän johdosta tutkielmassa on esitetty suuntaviivat identiteettikysymyksen ratkaisemiseksi.

nen, on OK 14:2.3:n arviointiin tullut selvästi lisää tilannekohtaista joustavuutta.⁴⁰⁸ Tämän vuoksi katsonkin, että eräänlaisen Ekelöf-Olivecrona hybridin omaksumisen kautta, 3 momentin tulkintaan voidaan lisätä parhaiten joustavuutta lähitulevaisuuden kannalta.⁴⁰⁹ Myöskin tilanneherkemmän oikeusvoimavaikutuksen omaksuminen mahdollistaisi joustavamman menettelyn kehittymisen.⁴¹⁰ Formaalisen oikeusvoimaopin valossa on kuitenkin ehdotonta, että mahdollisen tulkintamallin muutoksen yhteydessä, identiteettikysymyksen arvioinnin perusteet omaksutaan samansisältöisinä kanteenmuutosinstituutioon ja oikeusvoimadoktriiniin.

Yhteenvetona voidaan todeta seuraavaa. Kanteenmuutoskiellon avulla taataan erilaisten prosessuaalisten periaatteiden toteutuminen oikeudenkäynnin aikana. Vaikka OK 14:2:n muotoilun perusteella lainsäädäntö vaikuttaa lähtöasetelmiltaan yksinkertaiselta, piilee pykälän todellisen ymmärtämisen taustalla laaja prosessioikeudellinen verkosto. Kanteenmuutoskiellolla on yhtymäkohtia useisiin muihin prosessuaalisiin ilmiöihin ja se rakentuu oikeustieteen ja -käytännön muodostamien tulkintateorioiden varaan. Kuitenkin ymmärtämällä kanteenmuutoskiellon tradition, sen aidot taustaperiaatteet ja erilaisten tulkintamallien sisällön, saadaan ilmiöstä kasattua yhtenäinen malli. Tätä mallia voidaan pitää nykyisellään selkeänä ja toimivana. Kanteenmuutosinstituutiossa on kuitenkin potentiaalia myös menettelyllisen joustavuuden lisäämiselle. Koko verkoston laajuuden huomioonottava ja oikeudelliseen doktriiniin aidosti omaksuttu maltillinen muutos voikin tulevaisuudessa parantaa kanteenmuutoskiellon taustaperiaatteiden aitoa toteutumista. Näin on myös mahdollista luoda asianosaisille optimaalisempi oikeudenkäyntimenettely, jossa he voivat ratkaista oikeusriitansa kattavasti. Vain aika näyttää, tuleeko tällainen muutos tapahtumaan tulevaisuudessa.

⁴⁰⁸ Muun muassa Kaisto ja Kangas ovat katsoneet, ettei Ekelöfin tulkintamallin voida todellisuudessa katsoa olevan varsinaisessa etusija-asemassa Olivecronan tulkintaan nähden. Katso *Kangas* 2005, s. 264-266 ja *Kaisto* 2013, s. 774.

⁴⁰⁹ 3 momentin tilannetta arvioidaisiin siis yhtenäisesti molempien tulkintamallien kautta. *Vuorenpää* 2010, s. 213. Tätä kautta myös Laukkasen ajatus kanteenmuutoskiellon taustaperiaatteiden mukaisesta tulkinnasta saisi konkreettista alustaa arvioinnissa. *Laukkanen* 1995, s. 235. Taustaperiaatteiden kautta voitaisiin arvioida, tulisiko tilannekohtaisesti painoarvoa antaa enemmän Ekelöfin vai Olivecronan tulkintamallin noudattamiselle. Suuntaviivakonstruktion näkökulmasta myös varovainen tarkoituksenmukaisuus -kriteerin tulkinta voisi antaa osviittaa tulkintamallin valinnan välillä. Todettakoon lisäksi, että rikosprosessissa syyttäjän mahdollisuudet uusien oikeustositseikkojen esittämiselle (syytteen tarkistaminen) ratkeavat nykyisin juuri Olivecronan korostaman tapahtumainkulun yhtenäisyyden perusteella. Katso tarkemmin *Jokela* 2012, s. 305-309 ja ratkaisu KKO 2001:62. Tämän vuoksi tuomareilla voidaankin katsoa olevan jo vahvat valmiudet Olivecronan tulkintamallin riittävään ymmärtämiseen ja noudattamiseen.

⁴¹⁰ Katso *Kaisto* 2013, s. 779, *Männistö* 2013, s. 210, *Jokela* 2015, s. 584-585 ja *Linna* 2015, s. 365-366. Ratkaisun KKO 2013:54 voidaan myös katsoa olevan osoitus mahdollisesta kehityssuunnasta. Katso tarkemmin luku 4.1.3.